

EVROPSKA KOMISIJA

Brisel, 10.11.2015.

SWD (2015) 214 final

**RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE
IZVJEŠTAJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU ZA 2015. GODINU**

prilog uz dokument

**SAOPŠTENJE KOMISIJE
EVROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EVROPSKOM EKONOMSKOM I
SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA**

Strategija proširenja EU

{COM(2015) 611 final}

{SWD (2015) 210 final}

{SWD (2015) 211 final}

{SWD (2015) 212 final}

{SWD (2015) 213 final}

{SWD (2015) 215 final}

{SWD (2015) 216 final}

SADRŽAJ

1.	UVOD	5
1.1.	Kontekst.....	5
1.2.	Rezime izvještaja.....	5
2.	POLITIČKI KRITERIJI.....	7
2.1.	Demokratija.....	7
2.2.	Reforma javne uprave	10
2.3.	Vladavina zakona	13
2.4.	Ljudska prava i zaštita manjina	22
2.5.	Regionalna pitanja i međunarodne obaveze.....	28
3.	EKONOMSKI KRITERIJI	31
3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....	31
3.2.	Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije.....	37
4.	EVROPSKI STANDARDI	40
4.1.	Unutrašnje tržište.....	40
4.1.1.	Slobodno kretanje roba.....	40
4.1.2.	Kretanje osoba, usluge i pravo poslovnog nastana.....	41
4.1.3.	Sloboda kretanja kapitala	43
4.1.4.	Carine i oporezivanje.....	43
4.1.5.	Konkurencija	44
4.1.6.	Javne nabavke.....	45
4.1.7.	Zakon o intelektualnom vlasništvu.....	47
4.1.8.	Zapošljavanje i socijalna politika, politika javnog zdravstva.....	47
4.1.9.	Obrazovanje i istraživanje	49
4.1.10.	Pitanja vezana za Svjetsku trgovinsku organizaciju (STO)	51
4.2.	Sektorske politike	51
4.2.1.	Industrija i mala i srednja preduzeća	51
4.2.2.	Poljoprivreda i ribarstvo	52
4.2.3.	Okoliš i klimatske promjene.....	53
4.2.4.	Politika u oblasti transporta.....	55
4.2.5.	Energija	56
4.2.6.	Informaciono društvo i mediji.....	57
4.2.7.	Finansijska kontrola	58
4.2.8.	Statistika	60
4.3.	Pravda, sloboda i sigurnost	61
4.3.1.	Vize, upravljanje granicama, azil i migracije.....	62
4.3.2.	Pranje novca	63
4.3.3.	Droge	64
4.3.4.	Policija.....	64

4.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma	65
4.3.6. Sudska saradnja u građanskim i krivičnim predmetima.....	66
Aneks I – Odnosi između EU i Bosne i Hercegovine.....	68
Aneks II – Statistički aneks	71

1. UVOD¹

1.1. Kontekst

Evropska unija je u decembru 2014. godine započela novi pristup prema Bosni i Hercegovini, koji predviđa novi redoslijed uslova kako bi zemlja napredovala ka EU i riješila preostale društveno - ekonomske izazove sa kojima se suočava. Ovo je dovelo do stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Bosne i Hercegovine i Evropske unije 1. juna 2015. godine. SSP je zamijenio Privremeni sporazum (PS) koji je bio na snazi od 2008. godine. U julu, zemlja je usvojila Reformsku agendu čiji je cilj borba protiv teške društveno-ekonomske situacije i unapređenje reformi pravosuđa i državne uprave. Provedba agende je započela. Da bi EU uzela u razmatranje zahtjev za članstvo Bosne i Hercegovine neophodan je značajan napredak u sprovođenju Reformske agende. Uprkos ovom pozitivnom razvoju događaja, usvajanje odluke Narodne skupštine Republike Srpske u julu o održavanju referenduma o pravosuđu na državnom nivou Bosne i Hercegovine u suprotnosti je sa opredjeljenjem potpisanim u februaru, koji je osnova za napredak na putu ka EU. Preostali nedostaci u pravosuđu treba da se riješe na Strukturiranom dijalogu o pravosuđu.

Redovan politički i ekonomski dijalog između EU i Bosne i Hercegovine se odvijao u okviru struktura SSP-a/ PS-a. Međutim, Bosna i Hercegovina i dalje odbija da prilagodi trgovinske koncesije dodijeljene u okviru SSP-a/PS-a kako bi se uzela u obzir bilateralna tradicionalna trgovina BiH sa Hrvatskom, nakon pristupanja Hrvatske Evropskoj uniji. Produženje autonomnih trgovinskih mjera nakon 2015. godine zavisi od toga da li će Bosna i Hercegovina prihvatiti ovo prilagođavanje SSP-a/PS-a.

1.2. Rezime izvještaja

Kada je u pitanju **politički kriterij**, opšti izbori održani u oktobru 2014. su efikasno provedeni i uredno održani u konkurentskom okruženju. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je počela da funkcioniše i radi prema zakonodavnom planu. Nakon usvajanja Reformske agenda, kojom su utvrđene glavne društveno-ekonomske reforme koje treba provesti, uslijedio je napredak na početku realizacije. Potrebno je poboljšati saradnju između zakonodavnih tijela na entitetskom, državnom nivou i u Brčko Distriktu. Potrebno je uspostaviti bližu saradnju i koordinaciju između svih nivoa vlasti i to ne samo da bi se mogli baviti glavnim društveno-ekonomskim izazovima.

Ustavom zemlje je uspostavljena složena institucionalna struktura koja još uvijek nije efikasna i različito se tumači. Ustav je i dalje u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, kao što je navedeno u predmetu *Sejdić-Finci* Evropskog suda za ljudska prava, i mora da se izmijeni.

Zemlja je u ranoj fazi kada je u pitanju reforma javne uprave, uz visok nivo politizacije i loše pružanje usluga. Potrebno je uspostaviti novi strateški okvir koji bi osigurao odgovarajuće smjernice za djelovanje u oblasti reforme javne uprave u zemlji.

U pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine dostignut je određeni nivo pripremljenosti. Strategija reforme sektora pravde je usvojena i sada je treba provesti. Na ministarskom sastanku održanom u septembru u okviru Strukturiranog dijaloga, vlasti su ponovile svoje opredjeljenje za razvijanje zajedničkih ključnih karakteristika reforme pravosuđa.

¹ Ovaj izvještaj obuhvata period od oktobra 2014. do septembra 2015. godine. Korišteni su mnogi izvori uključujući i priloge vlasti Bosne i Hercegovine, država članica EU, izvještaje Evropskog parlamenta i informacije dobijene od raznih međunarodnih i nevladinih organizacija. U pravilu, zakoni i mjere koji su u pripremi ili koji čekaju usvajanje u Parlamentu ne uzimaju se u obzir.

Bosna i Hercegovina je ostvarila određene nivo pripremljenosti u borbi protiv korupcije. Usvojena je nova Strategija za borbu protiv korupcije 2015 - 2019. i Akcioni plan za provođenje Strategije za borbu protiv korupcije za period 2015-2019. Došlo je znatnog porasta u oduzimanju imovine. Korupcija je i dalje široko rasprostranjena, a politička opredijeljenost po ovom pitanju nije pretočena u konkretne rezultate. Pravni i institucionalni okvir i dalje je slab i neadekvatan. Nedostatak provedbe zakona negativno utiče na građane i institucije. Kazne koje su na snazi ne djeluju dovoljno odvraćajuće od korupcije.

Što se tiče borbe protiv organizovanog kriminala, zemlja je takođe ostvarila određeni nivo pripremljenosti. Iako je bilo nekoliko uspješnih velikih zajedničkih operacija u posljednjih godinu dana, od kojih su neke uključivale i susjedne zemlje, koordinacija i saradnja svih institucija u cijeloj zemlji treba biti značajno poboljšana. Broj pravosnažnih presuda i dalje je nizak. Finansijske istrage se ni dalje ne koriste dovoljno. Nedostatak strateške koordinacije ometa efikasno djelovanje policijskih službi.

Bosna i Hercegovina se suočava s mnogim izazovima u pogledu ljudskih prava i zaštite manjina. Pravni i institucionalni okvir za poštovanje ljudskih prava zahtijeva značajna poboljšanja i usvojeno zakonodavstvo treba efikasno da se provodi, naročito u pogledu borbe protiv diskriminacije. Uslovi za ostvarivanje slobode izražavanja su se pogoršali tokom izvještajnog perioda. Iako je ostvaren određeni nivo pripremljenosti u ovoj oblasti i postoje zakonske odredbe, institucionalno i političko okruženje nije pogodno za stvaranje uslova za potpunu slobodu izražavanja. Lezbijska, gej, biseksualna, transrodna i interseksualna zajednica i dalje je izložena prijetnjama i napadima. Preduzeti su određeni koraci u vezi sa registracijom i stambenim zbrinjavanjem romske manjine, ali su aktivnosti bile ograničene po pitanju zdravstva, obrazovanja i zapošljavanja.

Zemlja i dalje aktivno učestvuje u regionalnim inicijativama i ostvarila je napredak po pitanju dobrosusjedskih odnosa, uključujući i potpisivanje sporazuma o granici sa Crnom Gorom u avgustu. BiH je u maju preuzela predsjedavanje Komitetom ministara Vijeća Evrope.

Kada su u pitanju **ekonomski kriteriji**, Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Postignut je određeni napredak u poboljšanju poslovnog okruženja, posebno u vezi sa olakšanjem ulaska na tržište i izdavanjem građevinskih dozvola. Uprkos nazadovanju iz 2014. zbog poplava, ekonomski rast je ostao otporan. Međutim, teški uslovi na tržištu rada su uglavnom ostali nepromijenjeni, sa stopom nezaposlenosti od 27,6% koja dostiže 62,7% među mladima. Kako bi se riješila visoka stopa nezaposlenosti i niske stope učešća, zemlja treba da smanji rigidnosti tržišta rada, uključujući i smanjenje poreskog opterećenja rada. Kvalitet i održivost javnih finansija su se pogoršali. Poslovno okruženje je i dalje slabo, što ometa jači ekonomski oporavak. Vlasti trebaju poboljšati kvalitet upravljanja u javnom sektoru i to posebno povećanjem fiskalnog prostora za rast kroz jačanje kapitalnih ulaganja. Nadalje, potrebni su konkretni koraci za poboljšanje okvira za upravljanje budžetom, kako bi se unaprijedila privatizacija i poboljšalo poslovno okruženje.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi kada je u pitanju dostizanje sposobnosti suočavanja sa konkurentskim pritiscima i tržišnim snagama unutar Unije. Postignut je određeni napredak na liberalizaciji tržišta energije. Međutim, u cilju jačanja konkurentnosti zemlje, vlasti bi trebalo da obrate posebnu pažnju na razvijanje pristupa koji je više strateški u rješavanju nedostataka sistema obuke i obrazovanja, pojednostavljivanjem složenih procedura za izvoz i izradom transportne strategije i energetske strategije.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi u pogledu približavanja **evropskim standardima**. Postignut je određeni nivo pripremljenosti u pogledu javnih nabavki i unutrašnjeg tržišta. Zemlja je u ranoj fazi u oblasti transporta, a usvajanje Transportne politike u julu je pozitivan korak naprijed ka tome da BiH ima koristi od Agende povezivanja (infrastrukturno

povezivanje regije Zapadnog Balkana). Međutim, potrebni su značajni naponi u većini područja kako bi se zemlja još više uskladila sa *acquis*-em. To uključuje finansijsku kontrolu, kao i statistike gdje je zemlja u ranoj fazi, te su potrebni značajni koraci na rješavanju preostalih prioriteta. U tom smislu je potrebno završiti obradu podataka popisa iz 2013. godine i objaviti rezultate. Potrebni su dodatni održivi naponi posebno kada su u pitanju pravda, sloboda i sigurnost, oblast konkurencije, industrija i mala i srednja preduzeća, poljoprivreda, okoliš i politika klimatskih promjena, energija te informaciono društvo i mediji.

2. POLITIČKI KRITERIJI

2.1. Demokratija

Izbori

Opšti izbori iz oktobra 2014. su ocijenjeni kao efikasno provedeni i uredno održani u konkurentskom okruženju. Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava je dao niz preporuka za dodatno poboljšanje izbornog okvira.

Opšti izbori u Bosni i Hercegovini su održani 12. oktobra 2014. godine. Izbori su održani u teškom političkom okruženju i pogoršanim društveno- ekonomskim prilikama, što je očigledno posljednjih godina. Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava je ocijenio da su izbori efikasno provedeni i uredno održani u konkurentskom okruženju. Kandidati su bili u mogućnosti da slobodno provedu kampanju, a poštovane su osnovne slobode izražavanja, udruživanja i okupljanja. Građanska monitoring koalicija "Pod lupom" je došla do sličnih ukupnih zaključaka. Istovremeno, OSCE/ODIHR je izdao niz preporuka u cilju poboljšanja održavanja izbora. To uključuje preispitivanje granica izbornih jedinica kako bi se održao princip jednakosti glasanja, uklanjanje ograničenja prava glasa i kandidovanja na osnovu etničke pripadnosti i prebivališta, kao i revidiranje regulatornog okvira za finansiranje kampanje.

Nakon pet godina zastoja Odluka Ustavnog suda o Statutu Mostara za 2010. treba biti realizovana kao prioritet kako bi se osiguralo da građani Mostara mogu da ostvaruju svoja demokratska prava.

Parlament

Parlamentarna skupštine Bosne i Hercegovine je počela da funkcioniše i radi prema zakonodavnom planu. Potrebno je poboljšati saradnju između zakonodavnih tijela na entitetskom, državnom nivou i u Brčko Distriktu.

Nakon oktobarskih izbora uspostavljena su dva doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u novom sastavu, Predstavnički dom u decembru i Dom naroda u februaru. Formiranje parlamentarnih odbora završeno je tek u junu. Novi Poslovnik Parlamentarne skupštine stupio je na snagu, čime je uveden mehanizam za ubrzano usvajanje zakonodavstva koje se tiče pristupanja EU. Međutim, tek treba unaprijediti saradnju zakonodavnih tijela na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta. Još uvijek nisu održani zajednički sastanci zakonodavnih tijela.

Predstavnički dom i Dom naroda Federacije Bosne i Hercegovine održali su svoje konstitutivne sjednice u decembru, odnosno u januaru. Federalnom Domu naroda nedostaju tri

srpska delegata, s obzirom da iz kantonalnih skupština ne može biti imenovano više od 14 srpskih delegata. Tek treba da budu usvojene zakonske izmjene koje bi spriječile da se ovaj problem ponovi. Funkcionisanje Parlamenta Federacije BiH i dalje ugrožava nedostatak prostora u iznajmljenim prostorijama i nedovoljan kapacitet za rad na pitanjima evropskih integracija. Koordinacija sa kantonalnim skupštinama je i dalje problematična i to naročito po pitanju zajedničkih nadležnosti.

Konstitutivna sjednica Narodne skupštine Republike Srpske je održana u novembru. U februaru je Narodna skupština Republike Srpske jednoglasno usvojila pisanu izjavu o preduzimanju neophodnih reformi vezanih za proces evropskih integracija Bosne i Hercegovine. U martu je u okviru Sekretarijata Narodne skupštine uspostavljeno Odjeljenje za evropske integracije i međunarodnu saradnju. Ovo tijelo će biti zaduženo za pružanje podrške poslanicima u Republici Srpskoj. Na prijedlog predsjednika Republike Srpske, Skupština je usvojila odluku o održavanju referenduma o pravosuđu Bosne i Hercegovine na državnom nivou i njegovoj nadležnosti u Republici Srpskoj. Takva odluka je protivna pismenoj izjavi koju su u februaru potpisali predstavnici svih političkih stranaka zastupljenih u Parlamentarnoj skupštini BiH. Preispitivanje postojanja Suda i Tužilaštva BiH bi bilo protivno jednom broju presuda Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, koji je potvrdio da je pravosuđe na državnom nivou uspostavljeno u skladu sa Ustavom.

Rad skupštinskih odbora Brčko Distrikta, uključujući i Odbor za evropske integracije i dalje je problematičan zbog čestih nedostataka kvoruma na sjednicama i ograničenih kapaciteta službi Skupštine Distrikta.

Uprava

Institucije u Bosni i Hercegovini su ostvarile određeni napredak u rješavanju preostalih reformskih prioriteta, posebno usvajanjem Reformske agende i započinjanjem njene provedbe. Međutim, preostaje glavni izazov, koji se tiče potrebe uspostavljanja bliže saradnje i koordinacije između svih nivoa vlasti. Ustav i dalje krši Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (presuda *Sejdić-Finci*).

Dejtonsko/Pariškim mirovnim sporazumom je zaustavljen rat koji je trajao od 1992. do 1995. godine. Ustav Bosne i Hercegovine, kao Aneks IV Sporazuma, je uspostavio složenu institucionalnu strukturu, koja je još uvijek nedjelotvorna i različito se tumači. Ustav Bosne i Hercegovine sprečava građane koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici jednog od tri konstitutivna naroda, da se kandiduju za Predsjedništvo i Dom naroda Parlamentarne skupštine. Ovim se krši Evropska konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kako je nevedeno u presudi *Sejdić-Finci*. Odluke Ustavnog suda tek treba da se u potpunosti primjenjuju u cijeloj zemlji.

Novo tročlano **Predsjedništvo** Bosne i Hercegovine je usvojilo Izjavu za preduzimanje reformi i unapređenju procesa evropskih integracija. Izjavu čiji tekst u potpunosti odražava zaključke Vijeće za vanjske poslove EU iz decembra 2014. godine, potpisali su lideri svih 14 političkih stranaka zastupljenih u Parlamentarnoj skupštini. Parlament Bosne i Hercegovine je Izjavu usvojio u februaru.

Novo **Vijeće ministara** je zakletvu položilo krajem marta. U maju je Vijeće ministara usvojilo Plan rada za 2015. godinu koji obuhvata usvajanje oko 65 zakona koji se tiču procesa evropskih integracija. Pripreme na programu integrisanja u EU započele su u maju. U julu je Vijeće ministara usvojilo Reformsku agendu. Obrada podataka iz popisa iz 2013. i objavljivanje rezultata treba da se završi bez odlaganja u skladu sa preporukama Međunarodne posmatračke operacije. Kako bi se u potpunosti mogla koristiti pretpristupna pomoć EU hitno je potrebno usvojiti cjelodržavne sektorske strategije za transport, energetiku

i životnu sredinu. Potrebno je ojačati ulogu i kapacitete Direkcije za evropske integracije Vijeća ministara (DEI) kako bi se ona mogla suočiti sa izazovima koji proističu nakon stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Mandat direktora DEI je istekao u avgustu 2015, a konkurs za izbor novog direktora je objavljen.

Još uvijek nije uspostavljen efikasan mehanizam koordinacije između različitih nivoa vlasti za usklađivanje, provedbu i primjenu propisa EU. Takav mehanizam je potreban kako bi zemlja mogla da efikasno komunicira sa EU.

Nova Vlada **Federacije Bosne i Hercegovine** je imenovana u martu i budžet za 2015. godinu je usvojen. Nedostatak dogovora o imenovanjima u nadzorne odbore javnih preduzeća je ugrozio rad Vlade Federacije BiH i doveo do raspada vladajuće koalicije i manjinske vlade. Pregovori o formiranju nove vlade su u toku. Novi Zakon o radu je usvojen u julu u skladu s odredbama Reformske agende. Direktor novog Ureda Vlade Federacije BiH za evropske integracije je dužnost preuzeo u februaru. Međutim, Ured nema dovoljno administrativnih kapaciteta da koordinira poslove evropskih integracija sa ostatkom zemlje i između različitih nivoa vlasti u Federaciji BiH. Do sada, Vlada Federacije BiH i kantoni nisu uspješno saradivali na pitanjima evropskih integracija.

U **Republici Srpskoj**, nova vlada je imenovana u decembru. Vlada je angažovana na ekonomskim reformama. U januaru je Vlada osnovala dva radna tijela, Odbor za reformu privrednog sistema i Odbor za reformu javnog sektora, koji imaju zadatak da pripreme zakonsku regulativu u svojim oblastima.

Vlada **Brčko Distrikta** je održala nekoliko posebnih sjednica o evropskim integracijama. U oktobru je formirano pet sektorskih radnih grupa, a komunikacija o pitanjima EU je postala zvanični dio radnih postupaka nadležnih institucija i organa Distrikta. U decembru je Brčko Distrikt usvojio Odluku o procedurama usklađivanja propisa Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine sa pravom EU.

Zakonodavstvo na entitetskom nivou je u velikoj mjeri usklađeno sa **Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi**. Međutim, još uvijek nije u potpunosti jasna podjela nadležnosti između entiteta, kantona i opština, i relativno je nizak nivo finansijske autonomije na opštinskom nivou.

Kancelariju **Ombudsmana** i dalje ugrožava nedostatak finansijskih i ljudskih resursa. Još uvijek nije usvojen zakon o reformi Ombudsmana. U decembru je istekao mandat za tri ombudsmana. Zajednička *ad hoc* komisija Parlamentarne skupštine BiH za imenovanje novih ombudsmana je uspostavljena u aprilu, a novi poslovnik kojim se reguliše proces odabira je usvojen u julu i u skladu je sa evropskim standardima.

Civilno društvo

Nije bilo napretka u poboljšanju mehanizma za dijalog i saradnju između vlasti i organizacija civilnog društva. Neophodno je dodatno unaprijediti pravni i finansijski okvir.

Osnaženo civilno društvo je ključna komponenta svakog demokratskog sistema i institucije ga kao takvog trebaju prepoznati i tretirati. Nije bilo nikakvih pomaka ka formalizovanju političkog dijaloga između Vijeća ministara i civilnog društva. Potrebno je usvojiti državnu strategiju o civilnom društvu. Još uvijek nije usvojen zakon na državnom nivou o zajedničkom registru nevladinih organizacija koji će omogućiti uspostavljanje centralizovane baze podataka.

Politički aktivisti koji su se pojavili tokom februarskih protesta 2014. i dalje su aktivni na lokalnom nivou i pokušavaju da organizuju i uspostave mrežu u cijeloj zemlji kako bi se riješili društveno-ekonomski problemi. Neke organizacije civilnog društva nastojale su da

povećaju svoje kapacitete za praćenje procesa integracije u EU i uspostave dijaloga o Reformskoj agendi sa EU i vlastima u cijeloj zemlji. Međutim, organizacije civilnog društva i dalje imaju ograničenu sposobnost da na lokalnom nivou učestvuju u političkom dijalogu.

Javno finansiranje za organizacije civilnog društva mora biti osigurano na transparentan način prema jasno određenim kriterijima. Značajna sredstva se uglavnom daju sportskim udruženjima i ratnim veteranima na netransparentan i neregulisan način. Republika Srpska je usvojila početne smjernice o upravljanju grantom koje su obavezujuće za sva ministarstva. Zakonodavstvo u cijeloj državi, na primjer propisi koji se odnose na poreze, nije pogodno za stimulisanje privatnih donacija organizacijama civilnog društva.

Civilni nadzor nad sigurnosnim snagama

Zajednička komisija za odbranu i sigurnost Parlamentarne skupštine BiH je uspostavljena u aprilu 2015. godine. Zajednička komisija, koja ima mandat da nadzire i oblikuje sigurnosnu i odbrambenu politiku Bosne i Hercegovine, bi trebalo da igra važnu ulogu u vođenju procesa reforme odbrane. Međutim, Komisija je održala samo dvije sjednice i do sada nije raspravljala o suštinskim pitanjima. Parlamentarni vojni povjerenik je nastavio da nadgleda zaštitu ljudskih prava i sloboda u oružanim snagama i Ministarstvu odbrane Bosne i Hercegovine. Oružane snage su ostvarile značajan napredak u odlaganju najnestabilnije municije i izgradnji održivog kapaciteta za upravljanje ostatkom zaliha. Istovremeno je i dalje zabrinjavajuće što stanovništvo ilegalno drži veoma veliku količinu oružja i što oružane snage posjeduju velike zalihe municije i oružja.

2.2. Reforma javne uprave

Bosna i Hercegovina je u **ranij fazi reforme** javne uprave. **Nije bilo napretka** u proteklih godinu dana. Nedostatak sveobuhvatne političke podrške za reforme u cijeloj zemlji i rascjepkanost javnih usluga ugrožavaju napore u provođenju institucionalne i zakonodavne reforme. I dalje u velikoj mjeri nedostaje sistematski pristup razvoju politika i koordinacija, a politizacija državne službe još uvijek predstavlja problem.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba naročito:

- izraditi, usvojiti i početi da provodi novi cjelodržavni strateški okvir za reformu javne uprave i osigurati odgovarajuće političko vođstvo i smjernice za reformu javne uprave u zemlji;
- osigurati provedbu efikasnog sistema upravljanja ljudskim potencijalima;
- izraditi program reforme upravljanja javnim finansijama, koji je jasno povezan sa novim strateškim okvirom reforme javne uprave.

Javna služba i upravljanje ljudskim potencijalima

Javna služba u Bosni i Hercegovini je fragmentirana, što ne doprinosi nastanku jedinstvene profesionalne državne službe. Zakonski okvir nije konzistentan, jer se na različitim nivoima vlasti primjenjuju različiti zakoni koji se odnose na državnu službu. Štoviše, zakoni su vremenom izmijenjeni bez koordinacije.

Princip **zapošljavanja i napredovanja na osnovu sposobnosti** je predviđen zakonom. Međutim, u praksi se prednost daje internim konkursima i premještajima u odnosu na javne konkurse, čime se ograničava mogućnost zapošljavanja na osnovu sposobnosti. Zapošljavanje na rukovodeće pozicije je i dalje pod uticajem političkih stranaka i nacionalnih faktora, a razdvajanje između političkih imenovanja i državne službe nije na odgovarajući način

precizirano u zakonodavstvu. Kriterijumi za **otpuštanje** i disciplinski postupci, uključujući i mogućnost žalbe, su takođe predviđeni zakonom. U praksi je broj otpuštanja nizak. Žene su neznatno manje zastupljene na višim rukovodećim pozicijama: 30% u državnim institucijama, 40% u Federaciji BiH, 43% u Republici Srpskoj i 37% u Brčko Distriktu u 2014. godini.

Upravljanje ljudskim potencijalima je fragmentirano i neefikasno. Postoje četiri glavna koordinaciona tijela za državnu službu. Osnivanje do 10 novih agencija za državnu službu u Federaciji BiH nije u skladu s efikasnim upravljanjem potencijalima i samo će dodatno dovesti do rascjepkanosti javne službe. Uspostavljeni su informacioni sistem upravljanja ljudskim potencijalima i centralni registri državne službe, ali se ne koriste u punom kapacitetu, bilo zbog zakonskih prepreka vezanih za zaštitu ličnih podataka, bilo zato što ne sadrže potpune podatke. Ovo je još jedna prepreka jednoobraznoj javnoj službi.

Sistem plata i naknada se temelji na klasifikaciji radnih mjesta u državnoj službi. Sistem nije transparentan i ne osigurava jednake plate za isti rad, jer su na snazi različiti propisi o platama. Plate u javnom sektoru u Bosni i Hercegovini, uključujući i državnu službu, su gotovo 40% više nego u privatnom sektoru, čime su stvoreni uslovi za privlačenje i zadržavanje kvalifikovanih i kompetentnih državnih službenika. Pravo na **stručno usavršavanje** javnih službenika se ne poštuje u potpunosti. Sredstva za obuku uglavnom daju međunarodni donatori. Ocjene učinka su regulisane zakonom, ali je praktična primjena i dalje slaba.

Integritet u javnoj službi je relativno dobro riješen usvajanjem antikorupcijske politike i akcionih planova, kodeksa ponašanja državnih službenika, pravila o nespojivosti funkcija i osnivanjem Agencije za borbu protiv korupcije. Ne postoji zakonska obaveza za zaposlene u javnom sektoru da javnosti stave raspolaganje podatke o svojoj ličnoj imovini i prihodima. U entitetima i Brčko Distriktu još uvijek ne postoji zakonodavstvo o zaštiti uzbunjivača. Krivični zakon BiH i odgovarajući zakoni u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu ne oslobađaju zaposlene u javnom sektoru od odgovornosti u slučajevima zloupotrebe službenog položaja. Međutim, broj lica procesuiranih za zloupotrebu službenog položaja je bio veoma nizak.

Razvoj politike i koordinacija

Sistem **kreiranja politika** u Bosni i Hercegovini je vrlo rascjepkan. Osnovna institucionalna struktura za pristup "uvezana vlada" i za kreiranje politike je predviđena zakonom, ali koordinacija politika je slaba, jer se Generalni sekretarijat Vijeća ministara BiH uglavnom fokusira na proceduralna pitanja. Struktura koordinacije za evropske integracije je djelomično na snazi u institucijama u zemlji, ali su odlučivanje i provedba rasuti. Glavna slabost je nedostatak srednjoročnog usaglašenog planiranja na nivou cijele zemlje. Sveukupno gledano, nema mjera kojima bi se osigurala finansijska održivost sektorskih strategija i programa. Međutim, Odluka o postupku srednjoročnog planiranja, praćenja i izvještavanja u institucijama BiH iz 2014. godine, predstavlja pokušaj da se planiranje politike poveže sa srednjoročnim fiskalnim planiranjem.

Postoje samo neki aspekti **inkluzivne i politike zasnovane na dokazima i zakonodavni razvoj**. Predstoje značajni izazovi u vezi sa razvojem visokokvalitetne politike i zakonodavnih prijedloga. Nedostatak koordinacije između državnog nivoa, entiteta i Brčko Distrikta koči proces usklađivanja sa *acquis*-em. I međuministarske i javne konsultacije su regulisane zakonom, ali se ne sprovode sistematski. Procjene uticaja propisa su utvrđene zakonom, ali se ne sprovode sistematski. Procjene finansijskog uticaja se sprovode za nacрте zakona, ali ne i za strateške dokumente.

Nedostatak srednjoročnog planiranja politika za cijelu zemlju predstavlja ozbiljnu prepreku za **javni nadzor rada vlasti**. Izvještaji vlasti koji su dostupni javnosti ne pružaju informacije koje omogućavaju upoređivanje dostignuća sa specifičnim ciljevima politike. Veća transparentnost na državnom nivou je osigurana putem izvještaja dostupnih javnosti, objavljivanja programa vlasti i sažetaka odluka.

Odgovornost administracije

Cjelokupna organizacija javne uprave u Bosni i Hercegovini nije pogodna za osiguravanje **jasnih linija odgovornosti**. Struktura i ovlaštenja različitih organa državne uprave su uređeni tako da se preklapaju i nemaju jasan zakonodavni okvir. To je dovelo do preplitanja odgovornosti i linija izvještavanja, pri čemu je preko 40 institucija direktno odgovorno Savjetu ministara. Ne postoje procedure kojima se osigurava kontrola stvaranja novih institucija. Što se tiče linija odgovornosti u okviru institucija, menadžerska odgovornost još uvijek nije ukorijenjena u administrativnu kulturu. (*Vidi takođe 4.2.7. Finansijska kontrola*)

Institucionalno uređenje i resursi za zaštitu **prava građana na dobru upravu** su rascjepkani. Ombudsman je relativno aktivan u izdavanju preporuka, ali je stopa njihovog provođenja u javnoj upravi niska. (*Vidi pod Uprava*) **Pravo na pristup javnim informacijama** je regulisano na svim nivoima. Zakoni su međusobno usklađeni i osiguravaju širok spektar pristupa, ali se u praksi ne provode na jedinstven način. Kada je građanima uskraćen pristup informacijama od javnog značaja, ne postoje efikasni načini za žalbu. Takođe postoji nezavisno nadzorno tijelo koje razmatra žalbe i donosi rješenja i smjernice.

Kada je u pitanju **pravo na upravno pravosuđe**, upravni spor je decentralizovan i vodi se na opštim sudovima. Povjerenje u sudove je generalno nisko. Postoji niz zakona koji regulišu pravo na **naknadu štete** u slučajevima nezakonitog ponašanja, ali u odsustvu posebnog zakona o javnoj odgovornosti, praktična primjena je nedosljedna.

Upravljanje javnim finansijama

Informacioni sistem za upravljanje budžetom se koristi na različitim nivoima javne uprave. Proces pripreme budžeta je poboljšan u 2014. godini i budžeti su usvojeni na vrijeme. Međutim, ovaj trend se nije nastavio u 2015. godini zbog kašnjenja u formiranju vlada nakon izbora 2014. godine.

Bosna i Hercegovina je do sada rješavala pitanje javnih finansija putem podsistema, bez eksplicitnog povezivanje različitih područja i reformskih mjera u okviru **programa reforme upravljanja javnim finansijama**. U 2014. i 2015. godini su izvršene procjene javne potrošnje i finansijske odgovornosti kao i druge relevantne procjene, pružajući temelj za razvoj programa reformi. Bosna i Hercegovina još uvijek nije dostigla dovoljnu **transparentnost budžeta**. Godišnji finansijski izvještaj objavljuje Ministarstvo finansija i trezora, a revidira Ured za reviziju institucija BiH. Slične odredbe primjenjuju se i u entitetima i Brčko Distriktu. Takođe su uključeni i podaci o dugu i garancijama. U entitetima i Brčko Distriktu nije potrebno odobrenje zakonodavnih vlasti za potrošnju dodatnih budžetskih sredstava.

Pružanje usluga građanima i privredi

Nema dosljedne politike o **upravi orjentisanoj ka korisnicima**, s obzirom da je odgovornost za pružanje usluga vrlo decentralizovana. Zadovoljstvo građana uslugama vlasti se uopšteno gledano ne mjeri. Još nije osiguran jednak pristup uslugama. Postoji potencijal za e-usluge budući da više od dvije trećine građana ima pristup internetu. Međutim, daljnji razvoj je zaustavljen zbog nepostojanja cjelodržavnog pristupa i razlika u tome kako država, entiteti i

Brčko Distrikt primjenjuju pravni okvir za e-potpis, izrađuju portale e-vlade i provode okvir interoperabilnosti.

Postojeći pravni okvir predviđa **pojednostavljenje administrativnih procedura** na državnom nivou, u entitetima i u Brčko Distriktu, ali bi po potrebi trebalo revidirati propise kojima se uređuju posebni upravni postupci, kako bi se utvrdio stvarni nivo njihove provedbe.

Strateški okvir za reformu javne uprave

Bosna i Hercegovina nema sveobuhvatnu **strategiju reforme javne uprave**, jer je posljednja strategija istekla 2014. godine. Nije bilo napretka u pripremi nove strategije, uglavnom zbog nedostatka šire **političke podrške** i strateških smjernica. Uprkos isteku važenja strategije i pripadajućeg akcionog plana, strukture za praćenje i izvještavanje su i dalje aktivne, a provode se i određene aktivnosti. Ne postoji političko tijelo za nadgledanje reformi u cijeloj zemlji, s tim što Kancelarija koordinatora za reformu javne uprave koordinira proces u okviru svojih ograničenih nadležnosti. Novi koordinator za reformu javne uprave je imenovan u avgustu. Koordinator i nadzorni timovi su operativni i na entitetskom nivou. Postojeći okvir za praćenje ima velike slabosti zbog nedostatka konkretnih pokazatelja učinka što bi omogućilo procjenu implementacije reformskih ciljeva. Prethodna strategija nije uključivala nikakve procjene troškova te do sada nije osigurana **finansijska održivost**.

2.3. Vladavina zakona

Funkcionisanje pravosuđa

U pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine je ostvaren **određeni nivo pripremljenosti**. Postignut je određeni napredak prošle godine i to usvajanjem Strategije za reformu sektora pravde. Na ministarskom sastanku u septembru u okviru Strukturiranog dijaloga, vlasti su ponovile svoje opredjeljenje da zajednički rade na utvrđivanju ključnih elemenata reforme pravosuđa.

Međutim, nastavljeni su politički motivisani napadi na pravosuđe i potrebno je usvojiti mjere kako bi se osigurala puna odgovornost sudija i tužilaca, te osmisliti specijalističke obuke. Efikasnost pojedinih dijelova sistema ozbiljno ugrožavaju neriješeni predmeti i pretjerano dugi postupci.

Kako bi se riješili nedostaci navedeni niže u tekstu, Bosna i Hercegovina u narednoj godini naročito treba da:

- usvoji akcioni plan sa pokazateljima rezultata i budžetskim aktivnostima za provedbu Strategije za reformu sektora pravde 2014-2018;
- jača mehanizme odgovornosti i integriteta, posebno kroz disciplinski sistem koji će imati odvratajući efekat i usvajanjem mjera za sprečavanje sukoba interesa;
- usvoji plan za smanjenje neriješenih komunalnih predmeta;
- modernizuje obuku i obezbijediti potpun pristup sudskim odlukama.

Strateški dokumenti

Ažurirana i cjelodržavna **Strategija za reformu sektora pravde** za period 2014-2018 je usvojena u septembru 2015. godine. Još uvijek nije usvojen prateći **akcioni plan** koji uključuje sveobuhvatan skup konkretnih aktivnosti, zajedno s pokazateljima za provedbu i finansijska sredstva. Kako bi se popunile praznine uzrokovane kasnim usvajanjem nove strategije, institucije odgovorne za provedbu usklađenim djelovanjem i odgovarajućom brzinom, treba da postignu opipljive rezultate.

Regulatorna tijela

Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) je ključna institucija koja reguliše rad pravosuđa u cijeloj zemlji. Ono uživa institucionalnu nezavisnost i 11 od 15 članova su sudije i tužioci koje imenuju sudovi i tužilaštva. Preostala četiri člana imenuje Vijeće ministara, Parlamentarna skupština i po jedan se imenuje iz advokatskih komora entiteta.

VSTV imenuje sudije i tužioce na pravosudne funkcije, a vrši i nadzor nad postupkom ocjenjivanja rada i napredovanja. Iako je VSTV-u generalno gledano dodijeljen budžet primjeren njegovim neposrednim prioritetima, Sekretarijatu VSTV-a je potrebno staviti na raspolaganje odgovarajuće resurse.

Većina odluka VSTV-a koje se tiču imenovanja ili razrješenja ne podliježe sudskoj reviziji, koja je moguća samo u slučaju povrede ustavnih i ljudskih prava do kojih je došlo u okviru disciplinskog postupka.. VSTV ima samo obavezu da na svojoj internet stranici objavi godišnji izvještaj o aktivnostima koji podnosi izvršnoj i zakonodavnoj vlasti. U 2015. godini, VSTV je odlučio otvoriti svoje sjednice za javnost, iako uz određena ograničenja.

I dalje postoje nedostaci u pravnom okviru kojim je uređen VSTV. Ovo treba biti riješeno na osnovu mišljenja Venecijanske komisije i odgovarajućih preporuka Evropske komisije u sklopu Strukturiranog dijaloga o pravosuđu između EU i Bosne i Hercegovine.

Nezavisnost i nepristrasnost

Principi **nezavisnosti sudstva i samostalnosti tužilaštava** su utvrđeni u zakonodavstvu na svim nivoima vlasti i u entitetskim ustavima, ali ne i u Ustavu BiH. Dok spoljna i unutrašnja nezavisnost i samostalnost imaju pravni osnov, ne postoji efikasan nadzor nad njihovom provedbom. Ne postoje formalne procedure kojima su propisane kazne protiv neprimjerenog uticaja ili prijetnji nezavisnosti pravosuđa. VSTV može samo izdati javno saopštenje ili neobavezujuće mišljenje, ako se sudija ili tužilac žali ili ako prijetnja sadrži elemente krivičnog djela. Kao rezultat toga, i dalje ne postoji odgovarajuća pravna ili ustavna zaštita protiv nezakonitih i politički motivisanih napada na pravosuđe. U nedostatku ustavnih garancija za nezavisnost pravosuđa na državnom nivou, novi zakon o VSTV-u treba riješiti i ove probleme.

Pravna zaštita postoji u slučaju premještanja sudija i tužilaca bez njihovog pristanka. Ovo je uglavnom definisano u pravilima disciplinskog postupka. Žalba na konačnu odluku VSTV-a u disciplinskom postupku o premještanju moguća je samo u slučaju kršenja ljudskih ili ustavnih prava. Što se tiče principa **stalnosti sudačke funkcije**, u izvještajnom periodu VSTV je samo u jednom slučaju odlučio da primjeni mjeru premještanja bez pristanka, što je bila alternativa otpuštanju koje je zatražila Kancelarija disciplinskog tužioca. "Sistem za automatsko upravljanje predmetima" vrši **nasumičnu dodjelu** zaprimljenih predmeta sudijama, a predsjednici sudova odlučuju o parametrima za raspodjelu predmeta. Što se tiče **izuzimanja sudija iz predmeta**, iako postoji automatski sistem raspodjele predmeta, predsjednik suda ima pravo da presignira predmet drugom sudiji kako bi se garantovala nepristrasnost. U takvim slučajevima, VSTV prati obrazloženja uz svaku odluku o presigniranju predmeta. Nepristrasnost je također zaštićena mehanizmima izuzeća iz rada na predmetu u skladu sa važećim procesnim propisima. Ukoliko sudija sam ne zatraži izuzeće u takvim situacijama, to predstavlja osnovu za pokretanje disciplinskog postupka. Nekoliko sudija je sankcionisano po toj osnovi.

Odgovornost

Iako je Kancelarija disciplinskog tužioca nezavisno tijelo, ona je funkcionalno zavisi od VSTV-a. Drugostепенost **disciplinskog postupka** garantovana zakonom takođe podliježe

konačnoj odluci VSTV-a, koje ima pravo da opozove drugostepenu odluku donijetu u disciplinskom postupku. Međutim, broj težih disciplinskih kazni je i dalje nizak. **Etički kodeks** sudija i tužilaca postoji, ali ne postoji formalni provedbeni mehanizam. Komisija za etička pitanja uspostavljena unutar VSTV-a je nadležna za donošenje savjetodavnih mišljenja i za nadgledanje provedbe kodeksa, ali nema nadležnost za pokretanje disciplinskih postupaka. Povreda etičkog kodeksa ne predstavlja formalni razlog za pokretanje disciplinskog postupka. Štoviše, odluke disciplinskog tužioca ne podliježu žalbi.

Ostali aspekti odgovornosti su u ranoj fazi ili ne postoje. Integritet pravnih stručnjaka se provjerava samo prilikom njihovog kandidovanja za nosioce pravosudnih funkcija. Sve sudije i tužioci imaju obavezu dostavljanja **izjava o imovinskom stanju**, ali nijedna institucija ne provjerava njihovu ispravnost. Pitanje sukoba interesa u pravosuđu izazva dodatnu zabrinutost kada su u pitanju integritet i odgovornost. Pravilnik o sukobu interesa za članove VSTV-a, kojim je uveden jasan set zaštitnih mjera za sprečavanje situacija sukoba interesa, treba proširiti i na cjelokupno pravosuđe. Novi zakon o VSTV-u treba sadržavati jasna pravila koja se mogu primijeniti na funkcionisanje cjelokupnog pravosuđa.

Profesionalizam i stručnost

Na snazi su procedure kojima je regulisan prijem i napredovanje u struci na osnovu rezultata rada, s naglaskom na profesionalizmu i stručnosti kandidata, koji se procjenjuju u skladu sa objektivnim pokazateljima. Za **napredovanje** sudija i tužilaca na bilo koju **višu poziciju** u pravosuđu, kandidati se ocjenjuju u skladu s kriterijima propisanim u Zakonu o VSTV-u, odnosno prema radnom učinku na nižoj poziciji ili rezultatima na kvalifikacionom i pismenom testiranju (za kandidate izvan pravosuđa). Međutim, ne postoji efikasna i sistematska primjena objektivnih kriterija prilikom konačnog imenovanja na pozicije nosilaca pravosudnih funkcija i na rukovodeće pozicije. Razrješenje je regulisano objektivnim kriterijima u skladu sa Zakonom o VSTV-u, iako je broj onih koji su razriješeni zapravo vrlo mali.

Kvalitet pravosuđa

Obuke sudija i tužilaca u Bosni i Hercegovini se provode u entitetskim centrima za edukaciju sudija i tužilaca. Ovi centri takođe pružaju uvodne obuke za novoimenovane nosioce pravosudnih funkcija nakon njihovog stupanja na dužnost. Potrebno je poboljšati standarde, metodologiju i izvođenje obuke, posebno kada se radi o izgradnji posebnih kapaciteta za rad na složenim predmetima, kao što su predmeti trgovine ljudima, finansijski i organizovani kriminal. Obuke rukovodstva i obuke za sudije i tužioce po specijalističkim oblastima se ne izvode sistematski. Zemlja ima status posmatrača u Evropskoj mreži za obuku u pravosuđu.

Praćenje dnevnih aktivnosti sudova i tužilaštava se odvija kroz sistem za automatsko upravljanje predmetima, čime je obuhvaćen sistem pojedinačnih i kolektivnih normi. Osim polugodišnjih i godišnjih statističkih izvještaja koji se dostavljaju VSTV-u, svi sudovi i tužilaštva izrađuje godišnji izvještaj o radu, koji podnose nadležnim ministarstvima pravde i VSTV-u. **Budžet sudova, tužilaštava i VSTV-a** iznosi 119 miliona eura, odnosno 0,85% BDP-a Bosne i Hercegovine.

Od uvođenja internet usluge za *online* pristup sudskim predmetima 2010. godine, advokati i stranke u sudskim postupcima u cijeloj zemlji do relevantnih informacija mogu doći putem interneta. Sistem je zabilježio više od 100.000 posjeta/pristupanja za vrijeme izvještajnog perioda. Rad sudova je postao znatno transparentniji, iako je pristup sudskim odlukama generalno i dalje ograničen na zainteresirane strane i može se dobiti samo uz novčanu naknadu. Odabrane odluke su dostupne **elektronski** i sudije i tužioci im mogu jednostavno pristupiti. Potrebno je više raditi kako bi se osiguralo da rad sudova bude u potpunosti

transparentan. Ovo bi trebalo uključivati poboljšanje dostupnosti odluka poštujući propise o zaštiti podataka i poboljšanje uslova za snimanje sudskih postupaka.

U nedostatku vrhovnog suda na državnom nivou, **usklađenost sudske prakse** osigurana je samo unutar entiteta i Brčko Distrikta, ali ne i između različitih nivoa pravosuđa. Održavaju se redovni sastanci zajedničkih panela sudova najviših instanci iz svih dijelove zemlje. To je pomoglo da se ostvari veći stepen usklađenosti sudske prakse u građanskim stvarima, ali još uvijek ne u upravnoj ili krivičnoj oblasti. Pristup javnosti sudskoj praksi putem interneta je ograničen na informacije koje sudovi objavljuju na svojim veb stranicama, dok pravni stručnjaci koji žele puni pristup sudskoj praksi moraju zatražiti posebnu šifru za pristupanje i platiti naknadu.

Kada su u pitanju **alternativne metode rješavanja sporova**, redovno se koriste trgovačke arbitraže i sudske nagodbe, s tim što je potrebno dodatno unaprijediti sudsku i izvansudsku medijaciju. Sudije rijetko promovišu medijaciju. U izvještajnom periodu samo je pet slučajeva riješeno putem medijacije u poređenju sa 5418 predmeta okončanih sudskom nagodbom, što iznosi jedva 1% slučajeva koji su riješeni alternativnim metodama rješavanja sporova. Potrebno je dodatno poboljšati usklađenost zakonodavnog okvira Bosne i Hercegovine sa zakonodavstvom EU, te ostvariti značajnije smanjenje broja neriješenih predmeta primjenom medijacije.

Efikasnost

Prosječna **dužina trajanja postupaka** u 2014. godini je bila nešto više od sedam godina za sve sudove u cijeloj zemlji. U 2014. godini, broj zaprimljenih predmeta bio je 428 701, dok je broj riješenih predmeta iznosio 472 213 na svim sudovima u cijeloj zemlji. Ovo znači da je **stopa rješavanja predmeta** (tj. odnos riješenih predmeta i zaprimljenih predmeta) bila 110%. Najveći dio neriješenih predmeta se odnosi na 1.700.000 komunalnih predmeta, koje VSTV i zakonodavna tijela u entitetima namjeravaju smanjiti pružanjem podrške uvođenju alternativnih rješenja na sudovima, kao što privatni izvršitelji ili izvršitelji sa posebnim zadatkom. Međutim, ovo još uvijek nije dovelo do značajnih rezultata u pogledu smanjenja broja neriješenih predmeta.

Paket reformi, koje su VSTV i drugih relevantni subjekti osmislili u cilju poboljšanja efikasnosti pravosuđa, je pomogao da se postigne postepeno smanjenje **broja neriješenih predmeta**. To je uključivalo rješavanje najstarijih predmeta kroz provođenje "planova za rješavanje starih predmeta na sudovima" i primjenu Pravilnika o orijentacionim mjerilima za rad sudija, stručnih saradnika i drugih zaposlenih u sudovima u Bosni i Hercegovini. Broj neriješenih predmeta osim komunalnih u posljednje dvije godine je smanjen za više od 40.000 predmeta od ukupno 406.227 starih predmeta, što je direktan rezultat mjera koje je VSTV preduzeo na poboljšanju efikasnosti pravosuđa. U toku 2014. godine, prosječno trajanje neriješenih građanskih predmeta koji nisu komunalni pred prvostepenim sudovima u Bosni i Hercegovini, mjereno u danima, je takođe smanjeno za 27 dana u odnosu na 2012. godinu. Sudovi su riješili 85.941 starih predmeta u 2014. godini, čime su postigli 80% od željenog broja odnosno 7% više nego u 2013. godini.

Borba protiv korupcije

Bosna i Hercegovina je ostvarila **određeni nivo pripremljenosti** u borbi protiv korupcije. U prošloj godini je postignut **određeni napredak**. Međutim, pravni i institucionalni okvir i dalje je slab i neadekvatan. Nedostatak provedbe zakona negativno utiče na građane i institucije. Kao opšti obrazac, važeće kazne u oblasti korupcije nisu dovoljno odvraćajuće.

Korupcija je i dalje široko rasprostranjena, a politička opredijeljenost po ovom pitanju nije pretočena u konkretne rezultate. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba naročito obratiti pažnju na to da:

- osigura da se iz budžeta izdvaja dovoljno sredstava za strategiju borbe protiv korupcije i provedbu akcionog plana;
- uspostavi tijela za prevenciju i nadzor na odgovarajućim nivoima vlasti i osigura njihovo funkcionisanje uz koordinaciju Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije;
- poboljša zakonodavni okvir, naročito za finansiranje političkih stranaka, izjave o imovinskom stanju i zaštitu lica koja prijavljuju korupciju;
- uvede strožije kazne u oblasti sprječavanja i borbe protiv korupcije da bi se postigao jači efekat odvraćanja.

Postignuti rezultati

Tokom 2014. godine je provedeno ukupno 158 **istraga** na državnom nivou o finansijskom kriminalu i korupciji, od čega su 103 (65%) zatvorene, a 53 su upućene Tužilaštvu Bosne i Hercegovine. U toku izvještajnog perioda nije bilo konačnih osuđujućih presuda u predmetima koji se tiču visokorangiranih službenika. Od 1 oktobra 2014. do 31. jula 2015. u cijeloj državi su bile ukupno 304 **potvrđene optužnice**, što je dovelo do 209 **osuđujućih presuda**. Većina osuđujućih presuda se odnosilo na krivično djelo pronevjere na radnom mjestu.

Nema sistematskog korištenja izvještaja o reviziji i izvještaja poreske uprave za borbu protiv korupcije. Informacije o predmetima često dolaze do medija, nakon čega se predmeti politiziraju. Vlasti trebaju osigurati da organi za provedbu zakona imaju puna ovlaštenja da u istraživanju navoda o korupciji postupaju djelotvorno i nepristrasno. Još uvijek u slučajevima organizovanog kriminala i korupcije nema sistematskog pokretanja **finansijskih istraga**. Od 2010. godine, kada je u Republici Srpskoj oformljena jedina agencija za **pljenidbu imovine**, u 16 slučajeva je zaplijenjeno oko 7.775.000 eura. Samo u 2014. godini je zaplijenjena imovina u vrijednosti oko 7.325.000 eura.

Nema podataka o postignutim rezultatima na polju **finansiranja političkih stranaka i izbornih kampanja**, a preporuke grupe GRECO (Grupa zemalja protiv korupcije) o ovom pitanju tek treba da se uzmu u obzir. **Izjave o imovinskom stanju** se uređuju odvojenim i nekoordinisanim propisima, što njihovu provedbu čini nedjelotvornom, kao i izrečene kazne.

Izmjenama i dopunama Zakona o **sukobu interesa** u institucijama vlasti BiH uvedena je nova parlamentarna komisija koje rješava predmete sukoba interesa. Na državnom nivou ni u Brčko Distriktu nije bilo takvih predmeta. U Republici Srpskoj je obrađeno 116 predmeta i u 10 predmeta je utvrđen sukob interesa.

Pristup informacijama se uređuje različitim zakonima, ali prijavljeni su isti nedostaci, uključujući nepostojanje automatizovanog vođenja statistike. U 2014. godini je Ombudsmenu upućeno 218 pritužbi koje se odnose na pristup informacijama. Nakon što je 2014. godine na snagu stupio zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju (zviždači), dvije osobe su dobile status **zviždača**. Međutim, navedeni zakon se odnosi samo na javni sektor na državnom nivou.

Institucionalni okvir

Iako je mandat Agencije za borbu protiv korupcije u osnovi fokusiran na **sprječavanje** i koordinaciju, nedavnim izmjenama i dopunama su Agenciji povjerene nove ovlasti na polju

sukoba interesa i zaštite zviždača. Njen budžet stalno raste od njenog osnivanja 2009. godine, a njena kadrovska popunjenost je na zadovoljavajućem nivou. Na entitetskom nivou, u Republici Srpskoj je u aprilu 2015. oformljen stručni organ za tu svrhu. Potrebno je ponovno potvrđivanje mandata organa za sprječavanje korupcije u Federaciji BiH. Kantoni, u kojima se nalazi većina ugroženih područja, imaju ograničeno ili nikakvo zakonodavstvo o sprječavanju korupcije i nemaju organe za to. Pored toga, ne postoji politika sprječavanja korupcije u privatnom sektoru.

Što se tiče **provedbe zakona**, kapaciteti za istraživanje ekonomskog, finansijskog i kriminala vezanog za javne nabavke su i dalje slabi. Još uvijek je potrebno unaprijediti veze između policije i tužilaštava u borbi protiv korupcije. Policija i sudstvo trebaju imati specijalizovano osoblje za borbu protiv korupcije. Zakon o osnivanju specijalizovanih odjela pri Tužilaštvu i Vrhovnom sudu Federacije BiH za procesuiranje predmeta korupcije i organizovanog kriminala je stupio na snagu u februaru. Međutim, ti organi još uvijek ne postoje, dok su kantoni prestali da procesuiraju predmete korupcije iznad određenog praga, čime je stvoren pravni vakum. Još uvijek ne postoji djelotvorna politika krivičnog pravosuđa, između ostalog i u pogledu kazni koje ne odvrću od počinjenja krivičnih djela.

Pravila o policijskoj zaštiti ličnih podataka nisu dovoljna i uglavnom se ne primjenjuju, a kazne za kršioce ne vrše funkciju odvraćanja. Postoje pravila o krivičnom imunitetu članova parlamenata i procedure kojima se uređuje ukidanje imuniteta.

Pravni okvir

Pasivna i aktivna korupcija su krivična djela prema krivičnim zakonima na svim nivoima. Međutim, velikom broju preporuka grupe GRECO nije posvećena nikakva pažnja. Bosna i Hercegovina je pristupila **Konvenciji UN protiv korupcije**, ali je odlučila da ne proglasi nelegalno bogaćenje krivičnim djelom. Zemlja je ratifikovala Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv korupcije, ali još uvijek nije ratifikovala Konvenciju OECD-a o suzbijanju podmićivanja stranih javnih zvaničnika u međunarodnim poslovnim transakcijama.

Izmjene i dopune Zakona o sukobu interesa u institucijama vlasti BiH još uvijek nisu u skladu sa međunarodnim standardima, pošto ne postoje nezavisna tijela zadužena za rad na predmetima sukoba interesa. Vlasti Brčko Distrikta su povjerile zadatak odlučivanja o predmetima sukoba interesa Izbornoj komisiji Brčko Distrikta. U zakonodavstvo u Federaciji BiH još nisu unesene izmjene i dopune kojima bi se odredilo tijelo koje će odlučivati u predmetima sukoba interesa.

Ovjera izjava o imovinskom stanju nije djelotvorna, a kazne nemaju funkciju odvraćanja. Zakon o finansiranju političkih stranaka i izbornih kampanja još uvijek nije usklađen sa preporukama grupe GRECO. Zemlja nema zakonodavstva kojim se uređuje lobiranje, a pravila o zaštiti zviždača su u veoma ranoj fazi.

Strateški okvir

U aprilu je usvojena nova **strategija i akcioni plan za borbu protiv korupcije** u Bosni i Hercegovini za period 2015-2019. Međutim, za provedbu navedenog nisu izdvojena nikakva budžetska sredstva. Stvoreni su uslovi za redovnu reviziju akcionog plana, čime bi se trebalo omogućiti njegovo prilagođavanje. Slični dokumenti za period 2013-2017. su usvojeni i u Republici Srpskoj. Da bi se prevazišla rascjepkanost vlasti i različiti nivoi uprave, za sprječavanje i borbu protiv korupcije potrebno je odrediti namjenske specijalizovane strukture na svim nivoima vlasti, sa odgovarajućim kanalima za koordinaciju i sveobuhvatnom vizijom. Potrebno je poboljšavanje strateških dokumenata kroz unošenje pouzdane procjene rizika i jasno utvrđivanje mjerila. Nadzor i provedba je u većini slučajeva još uvijek slaba.

Borba protiv organizovanog kriminala

Postignut je **određen nivo pripremljenosti** u borbi protiv organizovanog kriminala. U toku prošle godine postignut je **određeni napredak**.

Potrebno je značajno unaprijediti koordinaciju i saradnju između svih institucija u cijeloj državi. Broj pravosnažnih presuda je i dalje nizak. Finansijske istrage se i dalje ne provode u dovoljnoj mjeri. Nedostatak strateške koordinacije ometa efikasno pružanje policijskih usluga. Kako bi otklonila sistemske nedostatke Bosna i Hercegovina treba u narednoj godini posebnu pažnju usmjeriti na:

→ jačanje okvira za interesornu saradnju između tijela za provedbu zakona kako bi se omogućilo uspostavljanje specijalizovanih interesornih istražnih timova za rješavanje složenih slučajeva organizovanog kriminala, privrednog kriminala i korupcije, te raskrinkavanja kriminalnih mreža;

→ regulisanje uzajamnog pristupa bazama podataka i razmjene informacija između agencija za provedbu zakona i tužilaštava;

→ razvijanje učinkovitog sistema za zapljenu i povrat imovine na svim nivoima.

Postignuti rezultati

Broj prvostepenih presuda za organizovani kriminal je 22. Iako je u izvještajnom periodu povećan broj slučajeva koji se odnose na borbu protiv trgovine ljudima, broj pravosnažnih presuda za organizovani kriminal je i dalje nizak. Bosna i Hercegovina je i dalje destinacija, izvor i tranzitna zemlja za trgovinu ljudima, uglavnom žena i djece, u svrhu različitih vrsta eksploatacije.

Smanjen je broj presuda za **pranje novca**. Sve relevantne institucije, uključujući i finansijski i ne-finansijski sektor i nadzorna tijela trebaju i dalje na učinkovit način provoditi propise o sprječavanju pranja novca.

Ne postoji sistematična politika u vršenju ozbiljnih **finansijskih istraga**, a **zamrzavanje imovine** kao mjera predostrožnosti se u ranoj fazi istrage ne primjenjuje često. Zabilježena su česta curenja informacija u medije, čime se krši povjerljivost istraga. Udarina grupa za borbu protiv terorizma ne funkcioniše propisno i njen kapacitet treba dodatno ojačati.

Institucionalni i operativni kapacitet

Bosna i Hercegovina raspolaže sa 16.531 policajaca ili 4,3 policajca na 100.000 stanovnika. Reforma policije je provedena 2008. godine a novoosnovane institucije treba dodatno ojačati. Neprimjeren politički uticaj nad glavnim policijskim šefovima i preklapanja nadležnosti otežavaju pravilno pružanje policijskih usluga u pojedinim područjima. **Komandne strukture** su i dalje nejasne, sa preklapanjima nadležnosti, djelimično i zbog složenog administrativnog uređenja u državi. Iako su uspostavljeni jasni kriteriji zapošljavanja, ocjenjivanja i unaprjeđenja policijskih službenika, ti kriteriji se trebaju primjeniti na fer i transparentan način, pogotovo kod imenovanja viših policijskih službenika. Policijske akademije i institucije za obuku razvijaju nastavni plan i program za početnu obuku i obuku na radnom mjestu. Njihov kapacitet u pružanju specijalizovanih obuka je, međutim, ograničen. U novembru je potpisan radni sporazum između Bosne i Hercegovine i Evropske policijske akademije (CEPOL).

Specijalizovane jedinice za borbu protiv terorizma, trgovine ljudima, trgovine drogom, kibernetkog kriminala i istražne jedinice za finansijske istrage su uglavnom

uspostavljene na državnom i entitetskom nivou, ali raspolažu ograničenim i nedovoljnim kapacitetima. U Federaciji BiH je potrebno usvojiti jedinicu za finansijske istrage. Potrebno je unaprijediti interoperabilnost policijske opreme, naročito radio komunikacijskih sistema.

Potrebno je unaprijediti strukturne odnose između policije i tužilaštava kako bi se osiguralo efikasnije vođenje postupaka pred sudom. Sistem za elektronsku razmjenu podataka između registara policije i tužilaštava je u funkciji, iako pojedini tehnički aspekti u sistemu zahtijevaju reviziju i trebaju biti unaprijeđeni. I dalje je potrebno adekvatnije urediti utvrđivanje prava na pristup podacima i bazama podataka. Odredbe kojima se uređuje zaštita ličnih podataka u policijskom sektoru nisu dostatne i uglavnom se ne primjenjuju, a sankcije za prekršaje nisu odvratajuće. Operativna interresorna saradnja se odvija na pojedinačnoj osnovi, te ju je potrebno dalje unaprijediti. U decembru 2014. su zaključeni pregovori sa Europolom u vezi sa Operativnim sporazumom koji tek treba da bude potpisan.

Širom zemlje se na automatizovan način od pravosudnih organa sakupljaju statistički podaci o istragama, krivičnim gonjenjima i presudama za krivična djela, te se kao takvi centralizuju uz pomoć Sistema za upravljanje predmetima VSTV-a. Međutim, potrebno je uvesti kvalitativnu analizu predmeta. Cjelodržavna DNK baza podataka nije u funkciji a kapaciteti za profiliranje DNK su i dalje ograničeni. Nije uspostavljena ni brza razmjena forenzičkih podataka sa drugim zemljama.

U julu su usvojeni zajednički minimalni standardi za **civilno posjedovanje i nošenje oružja** s ciljem usklađivanja zakona u zemlji sa postojećim standardima EU i međunarodnim standardima. Kapaciteti za borbu protiv pranja novca su i dalje slabi.

U **pregledu trgovine ljudima**, država i dalje treba izgraditi pristup prema žrtvama, te izraditi multidisciplinarnu i sveobuhvatnu strategiju. Ona se uglavnom treba zasnivati na unaprijeđenju saradnje između policije i tužilaštava, razmjeni podataka i istragama. Zabilježena su ozbiljna kašnjenja u provedbi propisa o zapljeni imovine u Federaciji BiH, jer Agencija za upravljanje oduzetom imovinom nije operativna.

Pravni okvir

Pravni okvir je prilično dobro razvijen, ali pravne praznine i nedovoljna provedba ograničavaju njegovu efikasnost. Četiri krivična zakona u državi su u velikoj mjeri usklađena sa *acquis*-em, iako kazne koje su tim zakonima propisane nisu dovoljno odvratajuće. Potrebno je putem strateških smjernica i operativnih mehanizama za utvrđivanje prioriteta ukloniti niz nedostataka u krivičnim istragama, kako bi se osiguralo učinkovito korištenje posebnih istražnih sredstava, i uz pomoć pravilnika o načinu za korištenje tih sredstava u slučaju da ovi mehanizmi ne postoje. Propisi o zapljeni imovine stečene kriminalom su djelimično usklađeni sa *acquis*-em. Međutim, odredbe o minimalnim standardima kojima se uređuje zapljena imovine tek treba na dosljedan način inkorporirati u propise širom BiH. Preporuke Radne skupine za finansijsko djelovanje (FATF) u vezi s pranjem novca su djelimično uvrštene u propise o sprječavanju pranja novca, iako je provedba ovih propisa i dalje nedovoljna. U junu je usvojen akcioni plan za rješavanje nedostataka u sistemu za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Strateški okvir

Usvojena je **Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala** za period 2014-2016. Međutim njeni akcioni planovi još nisu usvojeni i čekaju na provedbu. U skladu sa metodologijom Europolu izrađena je Procjena opasnosti od ozbiljnog i organizovanog kriminala koja daje stratešku sliku organizovanog kriminala u državi. Međutim, nalaze ove

procjene tek treba pretočiti u sveobuhvatnu nacionalnu sigurnosnu politiku na temelju jasnih prioriteta.

U julu je usvojena Strategija BiH za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2015-2020, ali provedbeni akcioni plan tek treba usvojiti. Strategija za borbu protiv pranja novca i zloupotrebe narkotika i prateći akcioni plan su prestali važiti, a novi strateški okvir tek treba usvojiti. Bosna i Hercegovina nema sveobuhvatan strateški pristup u rješavanju pitanja **kibernetskog kriminala** i kibernetičkih sigurnosnih prijetnji. Potrebno je ojačati postojeće kapacitete za borbu protiv kibernetičkog kriminala kao i za odgovor na kibernetičke sigurnosne prijetnje.

Borba protiv terorizma

Bosna i Hercegovina je ozbiljno pogođena fenomenom stranih boraca i radikalizacije. U aprilu je naoružan napadač napao policijsku stanicu u Zvorniku kada je jedan policajac poginuo a dvojica ranjena. Napadač je ubijen u razmjeni vatre. Državno tužilaštvo istražuje motive ovog napada. U julu je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo Strategiju BiH za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2015-2020. Strategija slijedi model Strategije EU za borbu protiv terorizma i strukturirana je na temelju četiri glavna principa: prevencija, zaštita, krivično gonjenje i odgovor. Preostaje da se izrade akcioni planovi. Potrebno je energičnije rješavati predmete govora mržnje. Policijska i obavještajna zajednica trebaju imati posvećeniji pristup fenomenu stranih boraca a potrebno je uspostaviti i koherentnu politiku pravosuđa prema prestupnicima.

2.4. Ljudska prava i zaštita manjina

Potrebno je značajno unaprijediti pravni i institucionalni okvir za poštivanje ljudskih prava. U proteklih godinu dana **nije bilo napretka** na rješavanju cjelodržavnih reformi koje pogoduju stvaranju uvjeta za efikasno ostvarivanje pojedinih ljudskih prava. Pogoršani su uvjeti za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja.

Nedostaci naročito utiču na sljedeće:

- učinkovita zaštita ljudskih prava je onemogućena neujednačenom provedbom propisa o borbi protiv diskriminacije i nedostatkom cjelodržavne strategije za borbu protiv diskriminacije.
- u državi još uvijek ne postoji djelotvoran sistem besplatne pravne pomoći koji jamči učinkovit pristup pravdi.
- zajednica lezbijki, gejeva, biseksualaca, transseksualaca i interseksualaca (LGBTI) je i dalje predmet prijetnji i napada.
- društveno-ekonomsko uključivanje romske nacionalne manjine je onemogućeno ograničenim aktivnostima u pogledu zdravstva, obrazovanja i zapošljavanja.

Bosna i Hercegovina (BiH) je ratifikovala sve glavne evropske i **međunarodne instrumente za ljudska prava**. Nakon Univerzalnog periodičnog pregleda (UPR) Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda koji je realizovan u novembru, Bosna i Hercegovina je dobila 167 preporuka. Međutim, država tek treba provesti preporuke iz prethodnog ciklusa, uključujući i one preporuke koje se tiču borbe protiv diskriminacije, inkluzivnog obrazovanja, rodno zasnovanog nasilja, usklađivanja zakona i politike na nivou entiteta i reforme krivičnog zakona u pogledu ratnih zločina.

Od septembra 2014., **Evropski sud za ljudska prava** (ESLJP) je utvrdio da je BiH prekršila Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u jednom predmetu koji se tiče prava na pravično suđenje i zaštitu imovine. Tijelo koje donosi odluke je zaprimilo 842 nove predstavke, nakon čega ukupan broj neriješenih predmeta iznosi 808. Preostali neriješeni predmeti se uglavnom odnose na povrat stanarskih prava, nestale osobe i diskriminaciju po osnovu etničke pripadnosti. Postignut je određen napredak u provedbi presuda Suda, dok je u septembru Vijeće ministara usvojilo akcione planove koji predviđaju pripremne korake za provedbu presude u predmetima *Sejdić-Finci* i *Zornić*.

U pogledu **unaprjeđenja i provedbe ljudskih prava**, nedostatak adekvatnih ljudskih i finansijskih resursa i dalje utiču na rad Ombudsmana i njegovu funkciju nacionalne institucije

za ljudska prava. Obuka održana 2015. na temu sudske prakse ESLJP-a i Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda za sudije, tužioce, pravne saradnike i savjetnike Ustavnog suda i Suda Bosne i Hercegovine posebno se ticala prava na pravično suđenje.

U pogledu **prava na život**, potrebno je ukinuti odredbu o smrtnoj kazni u Ustavu RS-a.

U pogledu **sprečavanja torture i zlostavljanja**, Bosna i Hercegovina još uvijek nije uspostavila nezavisni nacionalni mehanizam za sprečavanje torture u skladu sa procedurama Opcionog protokola uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv torture i drugih oblika okrutnog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (OPCAT). Nije bilo napretka u usvajanju propisa o pravima civilnih žrtava torture tokom ratnog perioda. Zabilježena su zlostavljanja osumnjičenih u pojedinim policijskim stanicama i zatvorenika u pojedinim pritvorskim objektima. Takvi slučajevi moraju biti propisno istraženi i moraju se preduzeti preventivne mjere.

Propisi o **zatvorskom sistemu** su djelimično usklađeni na teritoriji cijele BiH. U novembru je otvorena psihijatrijska ustanova u Sokocu čiji je cilj da pruži obavezno psihijatrijsko liječenje koje se zahtijeva tokom trajanja krivičnog postupka. Ne postoji sveobuhvatna strategija kazneno-popravnih sistema jer država i entiteti imaju podijeljenu nadležnost u izvršenju krivičnih sankcija. Usvajanje novog zakona o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji BiH s ciljem usklađivanja sa zakonom na državnom nivou i međunarodnim standardima je još uvijek u toku. I dalje zabrinjava trajni zaostatak u izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji BiH. Postojeće krivično zakonodavstvo treba uskladiti sa evropskim, kao i sa standardima Vijeća Evrope te ga učinkovito provesti. Ne postoji službeni mehanizam koordinacije između zatvorskih uprava u državi. Kvalitet zdravstvenih usluga u zatvorima je i dalje nedovoljan zbog nedostatka resursa i medicinskog osoblja.

Zaštita ličnih podataka u Bosni i Hercegovini je djelimično usklađena sa evropskim standardima. Potrebno je povećati nivo kadrovske popunjenosti Agencije za zaštitu ličnih podataka. Broj pritužbi koje su upućene agenciji je povećan sa 107 u 2013. na 140 u 2014. godini. Agencija je nastavila sa obučavanjem državnih službenika na državnom i entitetskom nivou. Ipak, bilo je pokušaja da se uvođenjem kontradiktornih odredbi u posebne zakone izmijeni opšti režim zaštite ličnih podataka. Ne postoji zakonska obaveza koja nalaže da se agencija mora konsultovati o nacrtima zakona koji sadrže odredbe o ličnim podacima

Ustavne i pravne garancije **slobode mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti** se uglavnom poštuju. Međutim, i dalje se prijavljuju slučajevi diskriminacije na vjerskoj osnovi. Zabilježeni su incidenti usmjereni na vjerske simbole, vjerske službenike, vjernike i imovinu vjerskih institucija.

Sloboda izražavanja

Postignut je **određen nivo pripremljenosti** u pogledu prava na slobodu izražavanja. Međutim, država je **nazadovala** u ovoj oblasti. Iako zakonske odredbe uglavnom postoje, institucionalno i političko okruženje nije pogodno za stvaranje uvjeta za punu slobodu izražavanja. I dalje je potrebno osigurati finansijsku stabilnost sistema javnog RTV servisa. Tokom izvještajnog perioda nastavljen je politički pritisak i zastrašivanje novinara. Transparentnost vlasništva nad medijima je i dalje nedovoljna. Nedavne zakonodavne promjene u Republici Srpskoj izazivaju zabrinutost zbog mogućeg ograničavanja slobode izražavanja putem interneta.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebnu pažnju treba usmjeriti na:

→ osiguravanje pravilnog postupanja u slučajevima prijetnji novinarima;

→ osiguravanje depolitizacije, finansijske i institucionalne stabilnosti i uređivačke nezavisnosti javnih RTV servisa;
→ završetak reforme javnog RTV sistema i usklađivanje relevantnih entitetskih propisa sa propisima na državnom nivou.

Zastrašivanje novinara

U izvještajnom periodu nastavljen je politički i finansijski pritisak na medije. Praksa zastrašivanja i upućivanja prijetnji novinarima i urednicima, te polarizacija medija na političkoj i nacionalnoj osnovi je nastavljena tokom i nakon opštih izbora održanih u oktobru. Zabilježeni su slučajevi vršenja pritiska na novinare putem političkih izjava kao i policijskih racija na medijske kuće. U decembru 2014. policija Republike Srpske i Kantona Sarajevo je izvršila pretres prostorija novinskog portala povodom krivične istrage protiv premijerke Republike Srpske. Sudovi su nakon toga presudili da je pretres bio nezakonit, te da su njime prekršeni i Evropska konvencije o ljudskim pravima i nacionalno pravo. Postupanje organa vlasti u slučaju upućivanja prijetnji slobodi medija i novinarima nije zadovoljavajuće. Zabilježeni su slučajevi verbalnih napada političara na novinare.

Pravno okruženje

Na snazi su pravne odredbe koje jamče slobodu izražavanja. Međutim, postoji ozbiljna zabrinutost da provedba nedavno usvojenog Zakona Republike Srpske o javnom redu i miru može ograničiti slobodu izražavanja na internetu i eventualno uticati na slobodu okupljanja i udruživanja. Provedba Zakona o slobodnom pristupu informacijama je i dalje neujednačena i često je ograničena pravom na privatnost i zaštitom poslovnih interesa kompanija koje posluju sa vladama, bez provođenja testa javnog interesa.

Provedba propisa/institucije

Još nije imenovan novi generalni direktor Regulatorne agencije za komunikacije. Potrebno je osigurati političku, institucionalnu i finansijsku nezavisnost agencije.

Regulatorna agencija za komunikacije BiH je 2012. godine usvojila pravila koja uvode obavezu pružaocima internetskih usluga da primjenjuju odgovarajuće tehničke mjere kako bi onemogućili pristup internetskim adresama koje se smatraju štetnim ili nezakonitim, te adresama koje mogu predstavljati prijetnju sigurnom korištenju interneta. Krivična djela pobrojana u Dodatnom protokolu uz međunarodnu Konvenciju o kibernetском kriminalu tek treba unijeti u krivične zakone.

Zakon Republike Srpske o javnom redu i miru, koji je usvojen u februaru, izaziva zabrinutost jer otvara mogućnost arbitražne provedbe neke od njegovih pojedinih odredbi koje se tiču društvenih mreža na internetu. Zakon otvara mogućnost za potencijalne zloupotrebe kroz nejasne odredbe o prekršajima počinjenim na internetu i nisko postavljenom standardu dokazivanja u prekršajnom postupku.

Javni emiteri

Potrebno je osigurati nezavisnost tri javna emitera u okviru javnog RTV sistema u zemlji. Javni emiteri entitetima su bili izloženi političkom uticaju u vidu političkih imenovanja na rukovodeće pozicije.

Parlament Federacije BiH nije imenovao članove Upravnog odbora Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine (RTVFBiH). Generalni direktor RTV FBiH je ostao u prelaznoj ulozi što je otvorilo vrata političkom uticaju.

Upravni odbor Radio-televizije RS-a (RTRS) je i dalje politički opredijeljen, što je povećalo političku kontrolu nad RTRS-om i ugrozilo uređivačku nezavisnost. Entitetski zakoni o javnom emitovanju nisu u skladu sa zakonom na nivou države.

Potrebno je izmijeniti Statut javne Radio-televizije Bosne i Hercegovine (BHRT). Usvajanje Statuta korporacije javnih servisa je u toku a reformu javnog RTV sistema tek treba završiti. Regulatorna agencija za komunikacije izdaje dozvole za sve vrste emitovanja u skladu sa Zakonom o komunikacijama. Potrebno je osigurati finansijsku održivost javnog RTV sistema.

Ekonomski faktori

Transparentnost vlasništva nad medijima je i dalje ograničena, a dijelom je osigurana kroz upis u sudski registar poslovnih subjekata koji posjeduju medij. Potpune informacije nisu lako dostupne zbog problematičnih zakonskih odredbi koje otežavaju sistematičan uvid u vlasničku strukturu. Ovo je naročito problematično za online medije koji često nisu registrovani kao medijske kuće. Ne postoje pravila koja uređuju finansiranje medija od strane vlada. Javni emiteri koji nisu dio javnog RTV sistema se finansiraju iz opštinskih i kantonalnih budžeta te su i dalje pod jakim uticajem politike. Na entitetskom nivou Vlada Republike Srpske finansira i javne i privatne medije. Nedostatak transparentnosti i jasnih kriterija u dodjeljivanju subvencija predstavlja ozbiljan problem. Pored toga, oglašivačke prakse javnih kompanija koje su pod kontrolom političkih stranaka takođe utiču na integritet medija.

Profesionalne organizacije, profesionalni uvjeti

Udruženje novinara Bosne i Hercegovine i dalje ima vodeću ulogu u naporima civilnog društva u državi na osiguranju slobode izražavanja i slobode medija, zaštite novinara i integriteta medija. Žalbena komisija Vijeća za štampu u Bosni i Hercegovini i dalje radi i posreduje između čitalaca i medija i osigurava da žalbe čitalaca dođu do urednika.

Nakon policijskog pretresa novinskog portala u decembru, povećan je nivo jedinstva i solidarnosti među novinarima širom zemlje po pitanju njihovih prava i privilegija.

U pogledu **slobode okupljanja i udruživanja**, i dalje su prisutni slučajevi napada i zastrašivanja aktivista za ljudska prava. Organi vlasti takve slučajeve često ne istražuju i ne procesuiraju na odgovarajući način.

U pogledu **imovinskih prava**, trenutno se pred Sudom BiH vode 72 upravna spora u kojima je Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica tužena strana.

U pogledu **politika nediskriminacije**, nisu preduzeti koraci na razvijanju strategije za borbu protiv diskriminacije na državnom nivou. Zakon o zabrani diskriminacije nije izmijenjen kako bi obuhvatio dob i invalidnost kao osnov za diskriminaciju, niti su njegove odredbe na odgovarajući način uvrštene u zakon o radu ili u visoko obrazovanje. U avgustu je formirana Radna grupa koju koordinira Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice sa zadatkom da izvrši reviziju Zakona o zabrani diskriminacije. Provedba Zakona o zabrani diskriminacije iz 2009. je otežana zbog proceduralnih prepreka i slabog poznavanja zakona. Do kraja avgusta broj neriješenih sudskih predmeta, koji se tiču diskriminacije je iznosio 144. Zločin iz mržnje i govor mržnje nisu obuhvaćeni Krivičnim zakonom Federacije BiH. Većina incidenata počinjenih iz mržnje je bila usmjerena na povratnike, LGBTI osobe ili su etnički motivisani. Ne vrši se sistematsko prikupljanje informacija o zločinima počinjenim iz mržnje, niti se takve informacije prate.

Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić-Finci još uvijek nije provedena, što znači da osobama koje ne pripadaju niti jednom od tri konstitutivna naroda i dalje nije dozvoljeno da se kandiduju za Dom naroda Parlamentarnu skupštinu i Predsjedništvo BiH. Vrhovni sud Federacije BiH je donio dvije, a Vrhovni sud Republike Srpske jednu presudu u slučaju diskriminacije u 2015. godini. Još uvijek ne postoji dosljedno i sveobuhvatno prikupljanje podataka o diskriminaciji.

Zakonske odredbe koje omogućavaju **ravnopravnost između žena i muškaraca** u velikoj mjeri postoje, ali se ne primjenjuju na efikasan način. Saradnja između Agencije za ravnopravnost spolova BiH i entitetskih centara za ravnopravnost spolova je i dalje dobra. Provedba politike rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini je otežana zbog rascjepkanosti vlasti i postojanja duplih institucija, kao i zbog ograničenih budžetskih sredstava. Do danas nije obezbijedeno finansiranje za nastavak Finansijskog mehanizma za provedbu Gender akcionog plana BiH za period 2009-2014 (FIGAP Program).

Strategija za provedbu Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici za period 2015.-2018. je usvojena u julu. Zakonodavstvo o sigurnim kućama se ne primjenjuje na adekvatan način i u tu svrhu nije osigurano dovoljno sredstava što negativno utiče na zaštitu i pomoć ženama žrtvama nasilja. Ne postoji sveobuhvatan pravni okvir na nivou države za zaštitu od seksualnog zlostavljanja i silovanja, niti odgovarajući mehanizam za naknadu štete žrtvama. Ne postoji učinkovit mehanizam prikupljanja podataka o nasilju u porodici, a ne postoje ni specijalne policijske jedinice. Učešće žena u politici širom BiH je neznatno povećano. Na opštim izborima 2014. godine, 19,03% kandidata izabranih na svim nivoima su bile žene.

U pogledu **prava djeteta**, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je u junu usvojilo Akcioni plan za djecu za period 2015.-2018. koji predviđa mehanizam za ukupnu zaštitu djece i usklađen je sa Konvencijom UN-a o pravima djeteta. Institucionalizacija djece sa smetnjama u razvoju je i dalje veoma zastupljena i veoma mali postotak ove djece pohađa predškolsko obrazovanje. Potrebno je dodatno unaprijediti praksu hraniteljstva i korištenja alternativnih rješenja. Iskorištavanje djece i prosjačenje djece je i dalje razlog za zabrinutost, a nasilje nad djecom je i dalje široko rasprostranjeno. Broj prijava nasilja nad djecom je i dalje nizak, pa je rezultat toga mali broj predmeta pokrenutih pred sudovima, a nijedan takav poseban predmet nije prijavljen Ombudsmenu. Prikupljanje podataka o nasilju nad djecom je i dalje nedovoljno. Nisu poduzete aktivnosti na podizanju svijesti o pravima djeteta.

Potrebno je usvojiti nacionalnu strategiju za borbu protiv maloljetničkog prestupništva. Zakonski okvir o maloljetničkom pravosuđu je uspostavljen, ali još uvijek nije usklađen u cijeloj zemlji. Federalni Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku je stupio na snagu u februaru 2015. godine, ali nisu ispunjeni preduvjeti za njegovu punu provedbu, niti su izrađeni podzakonski akti. Odvojene jedinice za maloljetnike postoje u zatvorima i vaspitno-popravnim ustanovama, ali nepostojanje tih jedinica tokom pritvora u policijskim stanicama u cijeloj zemlji je i dalje ozbiljan problem. Alternative maloljetničkom pritvoru koje su propisane zakonom se i dalje nedovoljno primjenjuju i nema dovoljno koordinacije između nadležnih organa. Vaspitno-popravna ustanova Orašje, iako već spremna za korištenje, ne funkcioniše zbog problema u snabdijevanju električnom energijom. Postupci u korist djece u građanskim i upravnim predmetima se još uvijek ne primjenjuju na usklađen i nediskriminatoran način, a mjere za zaštitu djece žrtava i svjedoka, iako postoje, se ne primjenjuju sistematski.

U pogledu **integracije osoba sa invaliditetom**, nisu preduzeti koraci za promjenu sistema ostvarivanja prava na povlastice na način da se taj sistem zasniva na potrebama, a ne na

statusu. Nejednakosti i dalje postoje na nivou prava koja su im odobrili entiteti, a provedba zakonodavnog okvira za socijalnu zaštitu je i dalje ograničena.

U pogledu prava **lezbijki, gejeva, biseksualaca, transseksualaca i interseksualaca (LGBTI osoba)**, LGBTI Merlinka festival je održan bez incidenata i uz adekvatnu policijsku zaštitu. Bosna i Hercegovina je jedna od potpisnica Zajedničke izjave ministara u regionu u okviru IDAHO foruma održanog 2015. (Međunarodni dan borbe protiv homofobije). Potrebno je izmjeniti i dopuniti Zakon o zabrani diskriminacije jer ne sadrži jasnu definiciju rodnog identiteta i seksualne orijentacije i jer se poziva na spolno izražavanje i/ili orijentaciju kao osnov po kojima je zabranjena diskriminacija. Potrebno je izmijeniti i dopuniti krivične zakone Republike Srpske i Brčko Distrikta kako bi uključili rodni identitet i seksualnu orijentaciju kao osnove po kojima je zabranjen govor mržnje.

Uprkos povećanju nasilja, napada i prijetnji prema LGBTI osobama i borcima za ljudska prava, samo mali broj ovih slučajeva je prijavljen policiji. U septembru je Ustavni sud BiH donio odluku da je u slučaju Queer Sarajevo Festivala, koji je održan u oktobru 2008. godine, došlo do povrede slobode okupljanja, kada je napadnuto desetak osoba, dok za napad koji je počinjen 2014. godine na festivalu queer filma Merlinka niko nije krivično procesuiran. Transseksualci su posebno marginalizovana skupina i nikakve mjere nisu predviđene za zakonsko priznavanje promjene spola.

U području **radnih prava i prava sindikata**, rasjepkanost pravnog okvira i odsustvo usklađenog pristupa socijalnim doprinosima ometaju efikasno ostvarivanje socijalnih prava u cijeloj zemlji.

U pogledu **procesnih prava**, pravni i institucionalni okvir za besplatnu pravnu pomoć je i dalje nepotpun, neujednačen i diskriminatorski, jer preduvjeti za besplatnu pravnu pomoć nisu ispunjeni ni na jednom nivou, uključujući i državni nivo. Minimum zajedničkih standarda za besplatnu pravnu pomoć treba uskladiti između različitih nivoa vlasti i uključiti ga u pravni okvir tamo gdje nedostaje. Nevladine organizacije i dalje aktivno pružaju besplatnu pravnu pomoć bez postojanja usklađenih propisa koji bi važili u cijeloj zemlji. Mreža besplatne pravne pomoći, kao platforma za saradnju između civilnog društva i vladinih agencija, je pružala pomoć u vidu specijalizovanih obuka i podizanja svijesti o besplatnoj pravnoj pomoći. Unaprijeđena je komunikacija između tužilaštava i udruženja žrtava. U nedostatku prelazne državne strategije pravosuđa, naknada žrtvama za teška kršenja ljudskih prava tokom ratnog perioda se ostvaruje putem građanskih tužbi. Kao rezultat toga, pravo na naknadu se i dalje osigurava na neujednačen način.

Zakonski okvir za zaštitu **manjina** je uglavnom ustrojen i u skladu je s Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope. Međutim, nedostatak koordinacije između države i entiteta i dalje otežava provedbu Zakona o nacionalnim manjinama.

Prisustvo i sudjelovanje nacionalnih manjina u javnim raspravama i medijima je i dalje na niskom nivou. Nedostatak resursa i političke moći u donošenju odluka ometaju efikasnost i uticaj vijeća nacionalnih manjina na državnom i entitetskom nivou. Ispolitizovani postupci imenovanja također potkopavaju legitimnost i sposobnost vijeća da radi ispravno. U novembru je Vrhovni sud Federacije BiH potvrdio prvostepenu presudu iz 2012. po kojoj praksa "dvije škole pod jednim krovom" u Stocu predstavlja etničku segregaciju učenika. Napredak u otklanjanju fenomena "dvije škole pod jednim krovom" je i dalje spor, a broj jednonacionalnih škola se nije smanjio. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa se treba primjeniti u cijeloj zemlji.

Bosna i Hercegovina je posljednja predsjedavala **Dekadom uključivanja Roma zaključno** sa septembrom 2015. Na trećem seminaru o uključivanju Roma, koji je održan u Sarajevu u junu

2015. godine, usvojene su konkretne preporuke u svih pet ključnih prioriteta u ovoj oblasti. Postignut je značajan napredak u završetku procesa upisa u matične knjige građana. Zaključno sa septembrom, utvrđeno je da postoji svega 77 osoba koje su u opasnosti da ostanu bez državljanstva, a koje je potrebno registrovati. U pogledu obrazovanja, pojedinim romskim učenicima se još uvijek dodjeljuju besplatni udžbenici u osnovnoj školi. Stopa napuštanja škole je blago smanjena, ali broj romske djece koja učestvuju u obrazovnom sistemu mora biti značajno povećan. U 60 opština su provedene dodatne mjere stambenog zbrinjavanja Roma kojima je to potrebno. Lokalne vlasti su pružile pomoć u vidu sufinansiranja, kao i pomoć osobama pogođenim poplavama u maju 2014. Međutim, nije svim obnovljenim stambenim jedinicama obezbijeđen pristup infrastrukturi.

Romi su i dalje najugroženija manjina u državi i manjina koja je u najnepovoljnijoj situaciji. Nedostatak pouzdanih podataka otežava učinkovito političko odlučivanje. Potrebno je usvojiti sveobuhvatniji i integrisani pristup za socijalno uključivanje Roma. Akcioni planovi u oblasti zdravstva i zapošljavanja još uvijek nisu u potpunosti provedeni. Zdravstveno osiguranje za Rome treba značajno unaprijediti. Broj nezaposlenih Roma je i dalje velik, a njihov pristup tržištu rada je i dalje otežan zbog nedostatka odgovarajućih kvalifikacija.

Prema podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, u Bosni i Hercegovini je zaključno sa septembrom zabilježeno 84.500 **interno raseljenih lica** i 6.795 **izbjeglica**. Na lokalnom nivou su na inicijativu ovog ministarstva preduzete određene aktivnosti na rješavanju pitanja održivog povratka, posebno u vezi sa zapošljavanjem, obrazovanjem, socijalnom i zdravstvenom zaštitom. Revidiranoj strategiji za provedbu Aneksa VII Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma još uvijek nedostaju koordinirana provedba i odgovarajuća sredstva. Potrebno je riješiti pitanje nedostatka infrastrukture, posebno za električnu energiju. Povratnici se i dalje suočavaju sa preprekama u pristupu zdravstvenoj zaštiti, a njihov održivi povratak je i dalje otežan zbog nedostatka mogućnosti za zapošljavanje. Preko 7.500 ljudi je i dalje smješteno u 45 kolektivnih centara širom zemlje.

2.5. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Nastavljena je provedba **Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma**. Vlada Republike Srpske i dalje održava zajedničke sjednice sa Vladom Republike Srbije u okviru Sporazuma o specijalnim i paralelnim vezama. Dvije vlade su se obavezale na nekoliko zajedničkih infrastrukturnih projekata, te su planirale daljnje jačanje saradnje u svim sektorima.

Saradnja sa **Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)** je ocijenjena kao zadovoljavajuća u većini oblasti. Međutim, Ured glavnog tužioca Haškog tribunala je izrazio zabrinutost što Tužilaštvo BiH nije na zadovoljavajući način reagovalo na ponovljene zahtjeve za završetak procesuiranja predmeta ratnih zločina na čijoj istrazi je dijelom radio Tribunal i koji su ustupljeni pravosuđu Bosne i Hercegovine 2008. na daljnju istragu i eventualno procesuiranje (predmeti iz grupe II).

U pogledu **procesuiranja ratnih zločina pred domaćim sudovima**, zabilježen je daljnji napredak u rješavanju nagomilanog broja neriješenih predmeta ratnih zločina, naročito nakon što je Evropska unija pružila vanrednu budžetsku podršku pravosuđu na svim nivoima u zemlji, pod vodstvom Nadzornog tijela za praćenje provođenja Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina. Broj optužnica je povećan i iznosi 98 potvrđenih optužnica protiv 177 osumnjičenih lica u 2014. godini. U prvoj polovini 2015. godine sudovi u BiH su potvrdili 44 optužnice protiv 86 osumnjičenih lica. Broj neriješenih predmeta je smanjen kako je i planirano, ali vlasti na državnom nivou nisu uspjele izdvojiti redovna javna sredstva koja bi dopunila pomoć EU. Usvajanje cjelodržavne Strategije za reformu sektora pravde za period

2014-2018 u septembru 2015. omogućilo je Bosni i Hercegovini da ispuni uslov za oslobađanje druge tranše u okviru direktne budžetske podrške koju daje EU.

Primjetna su poboljšanja u procesuiranju predmeta **seksualnog nasilja u ratu**, zbog sve veće specijalizacije kroz koju prolaze tužioci, sudije, policijski istražitelji i osoblje za podršku svjedocima. Sudovi su u toku izvještajnog perioda zaključili 6 predmeta ratnih zločina koji uključuju seksualno nasilje. Međutim, potrebno je uložiti dodatne napore da se okonča praksa nekažnjavanja posebno u kontekstu velikog broja potencijalnih predmeta. Potrebno je osigurati sveobuhvatan pravni i politički okvir kako bi se poboljšao položaj žrtava silovanja i seksualnog nasilja. Potrebno je usvojiti i državni program za poboljšanje statusa žrtava ratnih zločina koji uključuju seksualno nasilje.

Daljnji napredak na pružanju podrške **žrtvama i svjedocima** na sudovima je ostvaren prvenstveno zahvaljujući međunarodnoj finansijskoj podršci. Očigledan nedostatak domaće budžetske podrške je doveo u pitanje dugoročnu održivost sistema. Psihološka podrška žrtvama i svjedocima prije, za vrijeme i nakon suđenja za ratne zločine je i dalje nedovoljna.

Nastavljena je provedba ciljeva iz Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina. Ove aktivnosti se prvenstveno odnose na to da se izvrši preraspodjela predmeta sa državnog pravosuđa na pravosuđe ostalih nivoa, a da državno pravosuđe preuzme 40 složenijih predmeta sa drugih sudskih instanci. Međutim, prvobitni rok da se do 2015. godine riješe najstroženi predmeti nije ispoštovan. Vlasti na svim nivoima moraju uložiti dodatne napore kako bi Strategija bila uspješno provedena. Vlasti trebaju dosljedno realizovati zaključke nadzornog tijela za provedbu Strategije.

Bilateralni sporazum o imunitetu između Bosne i Hercegovine i Sjedinjenih Američkih Država iz 2003. godine, kojim se odobrava izuzeće iz nadležnosti **Međunarodnog krivičnog suda** je i dalje na snazi. Sporazum nije u skladu sa Zajedničkim stavovima EU o integritetu Rimskog statuta, kao ni sa vodećim načelima EU o bilateralnim sporazumima o imunitetu. Bosna i Hercegovina treba da postigne usklađenost sa stavom EU po ovom pitanju.

Bosna i Hercegovina, Srbija, Hrvatska i Crna Gora i dalje usko saraduju na provedbi **Sarajevske deklaracije** čiji cilj je da se pronađu održiva rješenja za 74.000 ljudi koji su postali izbjeglice i raseljene osobe kao posljedica oružanih sukoba na teritoriji bivše Jugoslavije tokom 1990-ih. Sve zemlje moraju pojačati napore kako bi ispunile svoja obećanja vezano za provedbu dogovorenih rješenja za stambeno zbrinjavanje. Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak u provedbi regionalnog programa stambenog zbrinjavanja i realizovala 19 stambenih rješenja od ukupno 1,868 koliko je odobreno do sada. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se osigurao kvalitetan postupak odabira korisnika koji će ubrzati provedbu projekata stambenog zbrinjavanja.

Neriješena sudbina **nestalih osoba** tokom sukoba 90-ih godina i dalje predstavlja humanitarni problem u zemljama Zapadnog Balkana. Zaključno s februarom 2015., ukupno 10.814 osoba su se još uvijek vodile kao nestale, prema podacima Međunarodnog komiteta crvenog krsta. Od tog broja 7.019 slučajeva je u vezi sa sukobima počinjenim u Bosni i Hercegovini. Utvrđivanje sudbine nestalih osoba je i dalje od ključne važnosti za pomirenje i stabilnost u regiji. Vlasti još uvijek nisu obezbijedile dovoljnu podršku Institutu za nestale osobe BiH. Budžet Instituta je dodatno smanjen, te je pod uticajem političkih pritisaka. U toku je reforma Instituta. Fond podrške obiteljima nestalih osoba predviđen Zakonom o nestalim osobama, još uvijek nije uspostavljen. Nedostatak lokalnih forenzičkih kapaciteta, posebno u Federaciji BiH, i dalje otežava proces identifikacije nestalih osoba.

Regionalna saradnja i dobrosusjedski odnosi čine suštinski dio procesa približavanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji. Država je nastavila aktivno učestvovati u regionalnim

inicijativama poput Procesa saradnje u jugoistočnoj Europi (SEECP), Vijeća za regionalnu suradnju (RCC), Inicijative "Zapadno-balkanska šestorka" i Ugovora o Energetskoj zajednici. Bosna i Hercegovina je u maju 2015. godine preuzela predsjedavanje Komitetom ministara Vijeća Evrope. BiH i dalje aktivno podržava Regionalnu komisiju za pomirenje (REKOM) i Igmanske inicijative o regionalnom pomirenju.

Novi podsticaj regionalnoj saradnji dali su **Berlinski proces** i inicijativa "Zapadno-balkanske šestorka", naročito u pogledu **Agende EU za povezivanje zemalja Zapadnog Balkana**. U aprilu je šest zemalja Zapadnog Balkana postiglo dogovor u vezi sa glavnom transportnom mrežom, a u junu 2015. o proširenju tri glavna koridora Transevropske transportne mreže na zemlje Zapadnog Balkana. Također su identifikovali prioritetne projekte koji se trebaju provesti do 2020. Dogovorili su da će prije sljedećeg samita u Parizu provesti niz "mekih" mjera poput usklađivanja i pojednostavljivanja postupaka prelaska granice, te programa za sigurnost i održavanje cesta.

U pogledu **regionalne pravosudne saradnje**, borba protiv prakse nekažnjavanja za ratne zločine je rezultirala prvim hapšenjima i podizanju optužnica u skladu s Protokolom Tužilaštva Bosne i Hercegovine i Tužilaštvom za ratne zločine Republike Srbije o saradnji u progonu počinitelaca krivičnih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida. Slični protokoli potpisani su i sa hrvatskim i crnogorskim tužilaštvima, što tek treba polučiti konkretnim rezultatima.

Bosna i Hercegovina je u martu 2015. godine ratifikovala Sporazum o razmjeni i uzajamnoj zaštiti tajnih informacija sa **Albanijom**. U julu su dvije zemlje potpisale sporazum koji je omogućio njihovim građanima da prelaze međusobne granice samo s ličnom kartom.

U martu je ratifikovan Sporazum o razmjeni i uzajamnoj zaštiti tajnih podataka sa *Bivšom Jugoslavenskom Republikom Makedonijom*. Sveobuhvatno gledano, razvoj odnosa je nastavljen.

U martu 2015. je ratifikovan Ugovor o saradnji sa **Crnom Gorom** u oblasti konzularne zaštite i viznih pitanja. U avgustu je potpisan bilateralni sporazum o granici sa Crnom Gorom, što je u velikoj mjeri poboljšalo bilateralne odnose između dvije zemlje.

Odnosi sa **Srbijom** su ostali dobri. Predsjedavajući Predsjedništva Bosne i Hercegovine je posjetio Beograd, a premijer Srbije Sarajevo u maju. Tokom komemoracije žrtvama genocida u Srebrenici u julu premijera Srbije su napali neki učesnici. Istraga na pronalasku počinitelaca ovog djela je u toku. Nekoliko dana kasnije tri člana Predsjedništva su otputovali u Beograd na poziv premijera Srbije.

Nisu uspostavljeni službeni odnosi sa **Kosovom** obzirom da Bosna i Hercegovina nije priznala Kosovo kao nezavisnu državu. Ministarstvo vanjskih poslova je zadržalo praksu izdavanja pojedinačnih kratkoročnih viza za građane Kosova pod uvjetom da posjeduju poziv strane diplomatske misije ili međunarodne organizacije akreditovane u Bosni i Hercegovini, ili da dolaze u posjetu iz humanitarnih razloga. Nisu usvojene izmjene i dopune koje se tiču normalizacije postupka izdavanja viza za sve građane Kosova.

Bilateralni odnosi sa **Turskom** su dobri. Sporazum o vojnoj finansijskoj saradnji je zajedno sa provedbenim protokolima ratifikovan u junu 2015. Član Predsjedništva BiH Bakir Izetbegović je u martu 2015. boravio u zvaničnoj posjeti Turskoj. U maju 2015. predsjednik Turske posjetio je Bosnu i Hercegovinu.

Odnosi sa **Hrvatskom** su ostali dobri. Članovi Predsjedništva Bosne i Hercegovine su učestvovali u inauguraciji hrvatske predsjednice koja je nakon toga boravila u prvoj zvaničnoj posjeti Bosni i Hercegovini. U decembru 2014. godine Bosnu i Hercegovinu je posjetio i

hrvatski premijer. U junu 2015. godine su Bosna i Hercegovina i Hrvatska u Briselu potpisale sporazum o graničnim prijelazima, pograničnom prometu i slobodnom tranzitu kao i zajedničku izjavu, što će omogućiti nesmetan promet robe iz Hrvatske u tranzitu kroz neumski koridor u skladu s važećim *acquis*-em. Nije bilo napretka u rješavanju daljnjih otvorenih bilateralnih pitanja, uključujući imovinska pitanja i obilježavanje granice.

3. EKONOMSKI KRITERIJI

Ključni ekonomski indikatori	2013. godina	2014. godina
Bruto domaći proizvod po glavi stanovnika (% EU28 po SKM)	29	28
Rast BDP-a (%)	2,5	1,1
Stopa nezaposlenosti (žene; muškarci) (%)	27,6 (29,1; 26,7)	27,6 (31,2; 25,3)
Stopa ekonomske aktivnosti za osobe u dobi 20-64 godine: udio stanovništva u dobi 20-64 koje je ekonomski aktivno (žene; muškarci) (%)	58,7 (45,1; 72,1)	59,2 (46,0; 72,4)
Saldo tekućeg računa (% BDP-a)	-5,7	-7,6
Direktne strane investicije (DSI) (% BDP-a)	1,6	3

Izvor: Eurostat

U skladu sa zaključcima Evropskog vijeća u Kopenhagenu u junu 1993. godine, pristupanje EU zahtijeva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u Uniji.

Praćenje ovih ekonomskih kriterija treba sagledati u kontekstu veće važnosti ekonomskog upravljanja u procesu proširenja. Da bi poboljšale svoju ekonomsku upravu, od država obuhvaćenih procesom proširenja je 2015. godine zatraženo da pripreme programe ekonomskih reformi (PER) u kojim će biti naveden okvir za srednjoročnu makrofiskalnu politiku, zajedno sa ključnim strukturnim reformama usmjerenim na podršku tom okviru i jačanje konkurentnosti. PER su bili osnova za konkretne preporuke za pojedinačne države, koje je usvojila EU, Zapadni Balkan i Turska na sastanku Ekonomskog i finansijskog dijaloga 12.5.2015.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne ekonomije, iako je ostvaren određeni napredak**. Konkretno, poduzeti su koraci ka jačanju koordinacije politika i poboljšanju poslovnog okruženja, a naročito ka olakšavanju ulaska na tržište i izdavanja građevinskih dozvola. Uprkos posljedicama proljetnih poplava, ekonomski rast je i dalje pozitivan.

Međutim, za jači i održiviji ekonomski rast će biti potreban razvoj dinamičnijeg privatnog sektora. To zahtijeva jaku političku podršku i pravovremenu provedbu prijeko potrebnih strukturnih reformi.

U skladu sa preporukama iz PER i Reformske agende, te kako bi se podržao dugoročni rast, sljedeće godine Bosna i Hercegovina treba posebno obratiti pažnju na sljedeće:

- poboljšanje kvaliteta javnih finansija, npr. kroz omogućavanje dodatnog fiskalnog prostora, naročito za kapitalna ulaganja;
- →poboljšanje okvira za upravljanje budžetom;
- poduzimanje koraka ka unapređenju restrukturiranja i privatizacije, te ka poboljšanju poslovnog okruženja.

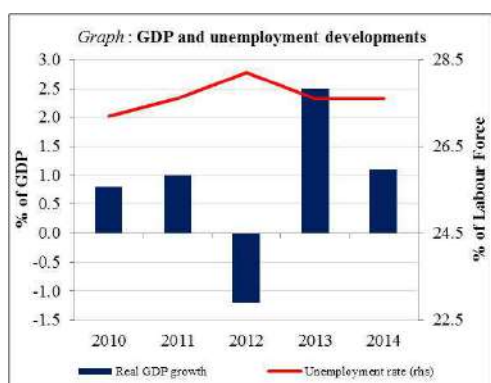
Bitni elementi ekonomske politike

Povećan je nivo konsenzusa o bitnim elementima ekonomske politike. Postignut je širok dogovor o ekonomskim reformama, ali vlasti sad treba da pokažu jaku opredijeljenost ka reformama kroz početak provedbe planiranih reformi. Konsenzus među organima na različitim nivoima vlasti o bitnim elementima ekonomske politike je dobio zamah time što je Fiskalno vijeće usvojilo globalni okvir za fiskalne politike i bilanse za period 2016-2018.

U februaru 2015. Bosna i Hercegovina je predala svoj Program ekonomskih reformi za period 2015-2017. Taj program sadrži preambicioznu fiskalnu strategiju zasnovanu na smanjenju rashoda, ali u njoj nema inicijativa kojima bi se stimulisao rast. Osim toga, iako su navedene određene velike prepreke rastu, strategija strukturnih reformi ne navodi jasno srednjoročne mjere nakon 2015. godine. Ima dosta prostora za poboljšanja u smislu koordinacije politika. Nakon što je u julu usvojila Reformsku agendu, Bosna i Hercegovina se potiče da poduzme dodatne korake ka njenoj provedbi, između ostalog uz pomoć preporuka iz PER navedenih u nastavku, a koje su u skladu sa prioritetima iz Reformske agende.

Stand-by aranžman (SBA) sa MMF-om, dogovoren 2012. godine, istekao je 30. juna 2015. ali je posljednja tranša kredita isplaćena u julu 2014. godine. Program se nije odvijao po planu zbog zastoja u provedbi prethodno dogovorenih strukturnih reformi. U toku su pregovori o novom programu MMF-a.

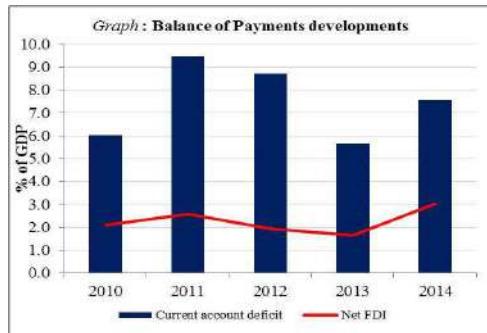
Makroekonomska stabilnost

Ekonomski rast je i dalje otporan, uprkos šokovima izvana. Međutim, kratkoročna perspektiva će uveliko zavisiti od provedbe strukturnih reformi. Nakon što je u 2013. godini BDP porastao za 2,4 %, rast proizvodnje je zbog velikih šteta od poplava sredinom 2014. godine smanjen na oko 1 % u 2014. godini. Za razliku od 2013. godine, rast BDP-a u 2014. godini je bio posljedica domaće potražnje, a ne neto izvoza. Ulaganje je stimulisano isplatama u sklopu programa oporavka od poplava (2,2 % BDP-a do kraja 2014. godine) i moglo bi biti od važnosti za ekonomski

rast u 2015. godini. Međutim, nastavljena je stagnacija ulaganja u privatni sektor. Privatna potrošnja je u toku 2014. godine i dalje bila smanjena uslijed stalne visoke stope nezaposlenosti i smanjenih plata. Industrijska proizvodnja je u 2014. godini uglavnom ostala nepromijenjena, ali od drugog kvartala 2015. godine pa nadalje pokazuje znakove povećane aktivnosti. Međutim, suša sredinom 2015. je pogodila poljoprivrednu proizvodnju i mogla bi negativno uticati na rast u 2015. godini. Ukupno gledajući, podaci od početka ove godine

ukazuju na pojačanu ekonomsku dinamiku. BDP po glavi stanovnika² je u 2014. godini dosegao tek 28 % prosjeka EU, što je uglavnom nepromijenjeno od 2011. godine.

Vanjski debalans se u zadnje vrijeme smanjio.

Tokom 2014. godine je jak rast uvoza, djelimično uzrokovan obnovom nakon proljetnih poplava, povećao deficit tekućeg računa sa 5,7 % BDP-a u 2013. na 7,6 % u 2014. Međutim, pojačan izvoz od jeseni 2014. i prestanak uvoza vezanog za obnovu pomogli su da se deficit tekućeg računa u prvom kvartalu 2015. vrati na 6,2 % BDP-a. Značajan trgovinski deficit od oko 25 % BDP-a se uglavnom finansira iz priliva transfera, kao što su doznake,

koje su porasle na malo više od 11 % BDP-a, te iz izvoza usluga. Neto direktne strane investicije (DSI) su porasle sa 1,7 % BDP-a u 2013. na oko 3 % BDP-a u 2014. godini. Dijelom povećane finansijskom pomoći MMF-a, neto devizne rezerve su sredinom 2015. godine doogle vrijednost od oko 30 % BDP-a, pokrivajući vrijednost izvoza za više od šest mjeseci.

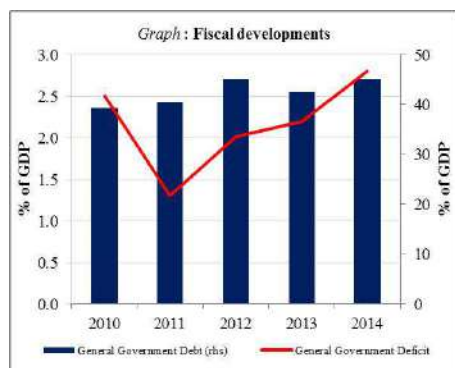
Poboljšanja na tržištu rada su i dalje ograničena. Teški uslovi na tržištu rada se uglavnom nisu mijenjali. Zaposlenost u javnom sektoru i dalje čini najveći dio postotka zaposlenih (32 %).

Istovremeno su stope zaposlenosti i aktivnosti i dalje niske i iznose 43 %, odnosno 59 %. Prosječna stopa registrovane nezaposlenosti je blago smanjena sa 44,5 % u 2013. na 43 % sredinom 2015. godine, dok rezultati godišnje ankete o radnoj snazi (po metodologiji ILO) pokazuju da je nezaposlenost u 2014. godini drugu godinu uzastopno ostala na 27,6 %. Značajna razlika između registrovanih brojevanih podataka o radnoj snazi i onih zasnovanih na anketama ukazuje na prilično veliko neformalno tržište radne snage. Strukturni karakter nezaposlenosti je vidljiv kroz visok udio dugoročno nezaposlenih osoba, koje čine oko četiri petine ukupnog broja osoba koje traže posao. Osim toga, ionako visok nivo nezaposlenosti mladih u 2014. godini povećan je na 63 %, u poređenju sa 59 % u 2013. Dalje, trajno velika razlika između učešća žena i muškaraca (46 % i 72 % u 2014. godini) ukazuje da su uslovi na tržištu rada i dalje posebno nepovoljni za žene.

Preporuka 5 iz PER: 'Smanjiti rigidnost tržišta rada kroz rad na negativnim poticajima za zapošljavanje, uključujući preduzimanje dodatnih koraka ka smanjenju poreskih opterećenja uz osiguravanje budžetske neutralnosti.'

Monetarna politika je i dalje u skladu sa ukupnim ekonomskim razvojem. Monetarna politika se i dalje vodi u okviru aranžmana Valutnog odbora, kojim je valuta BiH vezana za euro, zbog čega uživa visok nivo pouzdanosti i povjerenja. Ovaj pristup je do sada bio povoljan za ekonomiju. Međutim, to takođe znači da druge oblasti, uključujući i fiskalnu politiku, moraju podnijeti teret prilagođavanja šokovima izvana. To zahtijeva odgovorniju fiskalnu politiku, za što je potrebno stvaranje dovoljnih fiskalnih amortizacionih mehanizama i jači naglasak na srednjoročnu stabilnost. Nastavljen je pad opšteg nivoa cijena, iako je on sporiji. U prvih osam mjeseci 2015. godine je ukupni indeks cijena roba široke potrošnje bio za 0,6 % niži nego godinu ranije. U julu 2014. pad je iznosio -1,3 %. Međutim, glavni razlog za smanjenje ukupnog indeksa je zabilježeno smanjenje ograničenog broja roba, dok su cijene smještaja, zdravstva i obrazovanja porasle za otprilike 1-2 %. Očekuje se da će planirana povećanja cijena energije u Republici Srpskoj u drugoj polovini 2015. godine i jača domaća potražnja uzrokovati opšti rast cijena.

² Izražen u standardima kupovne moći.

Budžetski deficit se tokom 2014. povećao usljed trajno lošeg kvaliteta javnih finansija. Obustavljanje isplate zadnjih tranši po SBA aranžmanu sa MMF-om i finansijske pomoći za područja pogođena poplavama tokom 2014. godine je uveliko opteretilo javne finansije, što je dovelo do kratkoročnih rješenja za finansiranje. Procjenjuje se da je fiskalni deficit tokom 2014. godine porastao na skoro 3 % BDP-a, što je gotovo triput više od ciljane vrijednosti od 1,1 % BDP-a, koja je postavljena u okviru za fiskalni bilans i politike. Javni rashodi su tokom 2014. godine uglavnom zadržali vrijednost od

46 % BDP-a i činili su većinu tekućih rashoda. Kapitalni izdaci su iznosili samo oko 4 % BDP-a, a predviđa se da će u narednih nekoliko godina pasti ispod 3 %, što je u suprotnosti sa preporukom 2 iz PER. Uprkos negativnim ekonomskim efektima proljetnih poplava, prihodi od indirektnog oporezivanja su tokom 2014 godine imali pozitivan rast. Mjere za povećanje porezne discipline, zajedno sa povećanjem akciza na pivo i duhan, doprinijele su povećanju prihoda. Zbog toga se procjenjuje da je udio konsolidovanih prihoda u 2014. godini uglavnom ostao nepromijenjen na 43 %.

Preporuka 2 iz PER: 'Poboljšati sastav javne potrošnje da bi se povećao fiskalni prostor za kapitalna ulaganja ograničavanjem tekućih rashoda kroz ograničavanje plata u javnom sektoru i efikasnije raspoređivanje osoblja u državnoj službi na svim nivoima vlasti. Poduzeti korake kako bi se socijalni rashodi bolje rješavali putem sveobuhvatne revizije i završetak uspostavljanja Jedinственog registra korisnika gotovinskih naknada na koje se ne uplaćuju doprinosi u Federaciji BiH.'

Iako su poduzeti važni pravni koraci na poboljšavanju održivosti fiskalne politike, Bosna i Hercegovina treba uraditi više na njihovoj praktičnoj primjeni u skladu sa preporukom 1 iz PER. Budžet institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH i budžet Federacije BiH su usvojeni sa značajnim kašnjenjem. Fiskalna disciplina u Federaciji BiH i na nižim nivoima unutar nje se popravila nakon što je Zakon o budžetima u Federaciji BiH stupio na snagu u januaru 2014. godine. Međutim, zasad nema efikasne provedbe ovog zakona. Republika Srpska je sredinom septembra usvojila zakon o fiskalnoj odgovornosti, koji obuhvata uspostavljanje nezavisnog fiskalnog vijeća i fiskalne discipline kojom bi se ograničili deficiti i rashodi vladinog sektora.

Preporuka 1 iz PER: 'Poboljšati okvir za upravljanje budžetom kroz usvajanje i provedbu Zakona o fiskalnoj odgovornosti u Republici Srpskoj, naročito uspostavljanjem Fiskalnog vijeća i usvajanjem fiskalnih propisa. Poduzeti korake za otklanjanje prepreka efikasnoj provedbi Zakona o budžetima u Federaciji BiH, a naročito funkcionisanju organa za fiskalnu koordinaciju. Nastaviti poboljšavanje kontrole rashoda, fiskalne discipline, metoda za budžetsko izvještavanje i efikasnost poreskih uprava na nižim nivoima.'

Brzo rastući javni dug i vezani rizici refinansiranja su izvori makroekonomske osjetljivosti. Opšti javni dug posljednjih godina stalno raste i do kraja 2014. godine je dosegao 45,1 % BDP-a. Program otplaćivanja javnog duga je skoncentrisan na narednih nekoliko godina, što dodatno ugrožava fiskalnu stabilnost, s obzirom na nedovoljan fiskalni prostor i nemogućnost pristupa međunarodnim tržištima kapitala. Uplate za servisiranje duga su u 2014. godini dostigle 5 % BDP-a usljed pojačanog izdavanja kratkoročnih državnih

vrijednosnih papira da bi se nadoknadio nedostatak sredstava zbog neisplate tranši po SBA sa MMF-om.

Međusobno djelovanje tržišnih snaga

Privatizacija je i dalje uglavnom nedovršena. Direktna uticaj države na privredu je i dalje značajan, sa ukupnim omjerom potrošnje naspram BDP-a od skoro 45 % BDP-a. Taj problem nije toliko izražen u Republici Srpskoj, u kojoj je preostalo samo nekoliko velikih preduzeća u javnom vlasništvu. U procesu privatizacije u Federaciji BiH, započetom 1999. godine, i dalje dolazi do zastoja, uprkos usvajanju strategija privatizacije u 2014. i 2015. godini. Pokušaji prodaje 14 preduzeća u 2014. godini su uglavnom bili neuspješni. Time je količina sredstava koja se tek trebaju privatizirati još uvijek dvije trećine od početne mase državnog kapitala za privatizaciju, što naglašava prijeku potrebu za početnim restrukturiranjem kojim be se pokrenuo proces privatizacije, kako je naglašeno u preporuci 3 iz PER.

Preporuka 3 iz PER: 'Poduzeti korake za restrukturiranje i privatizaciju te poboljšati efikasnost i korporacijsko upravljanje u preduzećima sa državnim udjelom u vlasništvu, naročito u Federaciji, kako bi se smanjilo veliko opterećenje javnih finansija.'

Ulazak na tržište i izlazak sa tržišta

Ostvaren je određeni napredak u olakšavanju ulaska na tržište i pojednostavljenja procedure za izdavanje građevinskih dozvola. Međutim, napredak u entitetima je neujednačen i nekoordinisan. Tokom 2013. i 2014. godine Republika Srpska je sprovela ambiciozan set reformi sa ciljem smanjenja vremena i cijene registracije poslovnih subjekata. Vlasti u Republici Srpskoj su uspostavile i jedinstveni registar preduzeća.

Preporuka 4 iz PER: 'Poduzeti korake da bi se nastavilo sa uspostavljanjem registra parafiskalnih nameta, čime bi se smanjilo opterećenje poslovnih subjekata bez ugrožavanja održivosti javnih finansija. Nastaviti smanjivanje troškova ulaska poslovnih subjekata na tržište i njihovog izlaska sa tržišta i pojednostavljenje pravnog okvira za izdavanje građevinskih dozvola, naročito u Federaciji BiH.'

U Federaciji su usvajanjem izmjena i dopuna zakona o osnovnoj kamatnoj stopi stvoreni uslovi za preduzeća da djelotvornije rješavaju zaostatke. Osim toga, u oba entiteta je, u skladu sa preporukom 4 PER, za kraj 2015. godine najavljeno uspostavljanje registra neporeskih taksi. Utvrđeno je da su ograničen pristup finansijskim sredstvima, spora provedba ugovora i velika poreska opterećenja na rad glavne prepreke poslovanju u Bosni i Hercegovini. Nije bilo napretka u stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora (preporuka 7 iz PER), ni u uzajamnom priznavanju registracije poslovnih subjekata među entitetima (preporuka 8 iz PER).

Preporuka 7 iz PER: 'Poduzeti korake ka uspostavi jedinstvenog ekonomskog prostora kroz rješavanje nedostatka unutrašnje koordinacije na svim nivoima vlasti.'

Preporuka 8 iz PER: 'Poboljšati poslovno okruženje i podržati razvoj privatnog sektora, između ostalog kroz uzajamno priznavanje registracije poslovnih subjekata. Razviti mjere za pružanje usmjerene podrške malim i srednjim preduzećima (MSP) i veće mogućnosti pristupa finansijskim sredstvima. Boriti se protiv svih oblika korupcije, prevara i pranja novca, te neformalnosti u privredi.'

Pravni sistem

Jačanje vladavine prava, pojednostavljivanje postupaka za provedbu ugovora i borba protiv korupcije su i dalje od ključne važnosti za poboljšanje poslovnog okruženja u Bosni i Hercegovini. Iako su poduzeti određeni koraci ka poboljšanju propisa kojim se

uređuje poslovanje, situacija je i dalje složena i problematična. U državi je prisutan manjak institucionalnih kapaciteta i nedostatak pozitivnih pomaka, naročito u rješavanju privrednih sporova. Provedba trgovinskih ugovora i dalje dugo traje – sastoji se od 37 postupaka, traje u prosjeku 595 dana i košta 34 % vrijednosti potraživanja.

Razvoj finansijskog sektora

Bankarski sistem je likvidan i dobro kapitalizovan, ali opterećen velikim brojem neotplaćenih kredita. U finansijskom sistemu i dalje dominira bankarski sektor, koji raspolaže sa 87 % ukupne finansijske aktive.

Broj banaka je smanjen na 26 nakon što je jedna banka u 2014. godini pokrenula stečajni postupak. Time je udio strane aktive u bankarskom sektoru povećan na preko 90 %. Postojale su samo dvije velike banke u državnom vlasništvu, koje su raspolagale sa manje od 3 % aktive sektora. Ostale su u privatnom vlasništvu.

Stopa adekvatnosti kapitala je blago smanjena na 16,3 %, ali je krajem 2014. godine i dalje bila visoko iznad propisanog minimuma od 12 %. Profitabilnost bankarskog sektora se u 2014. godini popravila, nakon što je u 2013. zabilježila gubitke. Bez obzira na to, pokazatelji kreditnog rizika za bankarski sistem izazivaju zabrinutost, pošto je u drugom kvartalu 2015. godine udio neotplaćenih kredita u ukupnim kreditima i dalje bio nešto iznad 14 %. Uprkos određenom napretku u posljednje vrijeme, još uvijek nije došlo do izmjena zakonodavstva kojim bi se olakšalo reprogramiranje kredita i rješavanje neotplaćenih kredita. Kako bi se povećala otpornost sektora, Bosna i Hercegovina treba značajno ubrzati napore na poticanju čišćenja bilansa stanja banaka, kao što se traži u preporuci 6 iz PER. Dalje, potrebno je jačanje analitičkih kapaciteta Centralne banke. Kreditni rast je još uvijek slab, uprkos povećanoj likvidnosti bankarskog sektora. Došlo je do određenog povećanja nebankarskog sektora, uglavnom investicijskih fondova i osiguravajućih društava: aktiva ovog sektora je tokom 2014. godine blago porasla na 13 % BDP-a, što je još uvijek ispod polovine vrijednosti iz pred-kriznog perioda.

Preporuka 6 iz PER: 'Dovršiti izradu okvira za finansijsko restrukturiranje, uključujući rješenja za veliko opterećenje bankovnih bilansa neotplaćenim kreditima iz perspektive i novčane mase i protoka sredstava, čime bi se pomoglo u otklanjanju potencijalnih prepreka na strani ponude i na strani potražnje za povećanje kreditnog boniteta. U tom kontekstu se čini i da bi bilo opravdano jačanje okvira za rješavanje kriznih situacija.'

3.2. Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi dostizanja sposobnosti suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije, iako je ostvaren određeni napredak**, naročito u liberalizaciji energetske tržišta. Međutim, nije bilo pozitivnih pomaka u kvalitetu obrazovanja (ključnom pokretaču konkurentnosti). Uticaj države na privredu je i dalje značajan i konstantno opterećuje javne finansije.

U skladu sa preporukama iz PER, te kako bi se podržao dugoročni rast, sljedeće godine Bosna i Hercegovina treba posebno obratiti pažnju na sljedeće:

- razvijanje strateškog pristupa rješavanju manjkavosti u sistemu obuke i obrazovanja, poboljšavanje obuke nastavnika te samim tim i osnovnih i multidisciplinarnih vještina učenika;
- pojednostavljivanje složene procedure za izvoz;
- izradu strategije u oblasti transporta i energije.

Ljudski i fizički kapital

Potrebni su značajni naponi na poboljšavanju efikasnosti sistema obrazovanja, u skladu sa preporukom 9 iz PER. O politici u oblasti obrazovanja se ne odlučuje na državnom, nego na entitetskom nivou u Republici Srpskoj i na kantonalnom nivou u Federaciji BiH. Uprkos naporima poduzetim u posljednje vrijeme na povećavanju koordinacije, sistem je i dalje rascjepkan. Javni izdaci za obrazovanje iznose skoro 3,5 % BDP-a, što je malo ispod regionalnog prosjeka. Zbog neefikasnog korištenja sredstava za obrazovanje, ima dosta prostora za poboljšanja na tom polju. Uprkos trendu porasta, niske stope upisa na visokoškolsko obrazovanje su daleko ispod regionalnog prosjeka. BiH treba da iskoristi činjenicu da će uskoro postati članica Savjetodavne grupe za Evropski okvir kvalifikacija kako bi izradila i finalizirala svoj nacionalni okvir kvalifikacija.

Preporuka 9 iz PER: 'Razviti strateški pristup otklanjanju manjkavosti u sistemu obuke i obrazovanja kroz djelotvorno određivanje prioriteta na osnovu analize potreba za vještinama, uzimajući u obzir potreba po djelatnostima, a naročito potrebe MSP-a. Uskladiti propise i standarde vezane za obrazovanje i obuku na državnom i entitetskom nivou, kao i na kantonalnom nivou, pošto je nadležnost za obrazovanje u Federaciji BiH na kantonalnom nivou.'

Postoji velika potreba za privlačenjem privatnih ulaganja, naročito DSI, te za povećanjem javne potrošnje na ulaganja koja stimulišu rast. Poplave u maju 2014. godine su pogodile velike dijelove države i uzrokovale gubitke i štetu koja je dosegla 15 % BDP-a. Obnova se odvijala sporo i do marta 2015. je isplaćeno samo 20 % sredstava za obnovu raspoređenih Programom oporavka od poplava. Omjer ulaganja u odnosu na BDP je tokom 2014. godine ostao nizak i iznosio 18 % BDP-a. Osim toga, niski javni kapitalni izdaci (ispod 4 % BDP-a) usporavaju unapređenje fizičke infrastrukture. Pozitivna stvar je to da je neto priliv DSI izašao iz negativnog trenda i u 2014. godini zabilježio povećanje do 3 % BDP-a. Razvoj javno-privatnih partnerstava i programi kreditiranja MSP-a bi mogli dodatno povećati privatna ulaganja.

Određeni napredak je postignut u pogledu razdvajanja mreža električne energije. Od 2015. godine Bosna i Hercegovina je formalno liberalizovala svoje tržište električne energije. Međutim, tek treba da se donesu izmjene pravnog okvira. Sa druge strane, gotovo da nije bilo napretka u povećavanju konkurentnosti tržišta telekomunikacija. Tri postojeća operatora i dalje de facto imaju monopol u fiksnoj govornoj telefoniji u svojim geografskim područjima. U 2014. godini je nastavljen trend rasta broja novoregistrovanih učesnika na tržištu internet usluga i mrežnih operatera. Potrebne su cjelodržavne strategije u sektorima energetike i transporta, kako bi se oslobodio njihov veliki potencijal u skladu sa preporukom 10 iz PER.

Preporuka 10 iz PER: 'Razviti politiku i strategiju u oblasti transporta te energetske strategiju na svim nivoima vlasti u skladu sa nadležnostima, te ih ukombinovati sa regionalnom agendom za povezivanje, između ostalog kroz uspostavu vjerodostojnog planiranja prioriteta reformi sa odgovarajućim rokovima i mehanizmom za finansiranje (jedinstvena lista infrastrukturnih projekata). U energetske strategiji se trebaju uzeti u obzir i značajna ulaganja u alternativne izvore energije i djelotvornu distribucijsku mrežu.'

Struktura sektora i preduzeća

U strukturi privrede dominiraju usluge, dok je udio poljoprivrede u privredi najniži u regionu. U privredi i dalje dominira sektor usluga, koji je u 2014. davao oko 67 % bruto

dodane vrijednosti. Industrija je bila na drugom mjestu sa 21%, otprilike isto kao i u prethodne četiri godine. Poljoprivreda je po stvorenoj dodanoj vrijednosti (7,1 %) u poređenju sa regionom na najnižem mjestu, dok je udio građevinskog sektora i dalje na 4,5 %.

Mikro-preduzeća imaju značajnu ulogu u privredi. Prema podacima iz Statističkog poslovnog registra sa kraja septembra 2014. godine, u Bosni i Hercegovini je bilo samo 56,7 % aktivnih preduzeća. Većina (75,1 %) su mikro-preduzeća sa manje od 10 zaposlenih, koja uglavnom rade u sektoru veleprodaje i maloprodaje. Neformalni sektor, koji cvjeta u kontekstu loše provedbe zakona i nedovoljnih anti-korupcijskih mjera, predstavlja veliku prepreku industrijskom razvoju i stalno nameće značajne troškove cijeloj privredi.

Utjecaj države na konkurentnost

Uticaj države na privredu je i dalje značajan i uveliko opterećuje javne finansije. U smanjenju uticaja države na privredu je postignut ograničen napredak. U oblasti poljoprivrede je dodijeljen veliki dio subvencija, dok su državne garancije prvenstveno dodjeljivane javnim preduzećima u sektoru infrastrukture da bi ostala likvidna. Budžetske subvencije za industriju i poljoprivredu su u 2014. godini smanjene na nešto manje od 1 % BDP-a. Kreditne garancije i transferi koje su entiteti pružili javnim preduzećima u stečaju dosegli su 7 % BDP-a.

Ekonomska integracija sa EU

Trgovinska integracija sa EU je u blagom padu zbog smanjenja izvoza. Otvorenost tržišta je u 2014. godini donekle povećana na 91 % BDP-a, ali je još uvijek relativno niska. EU je daleko najveći trgovinski partner Bosne i Hercegovine i na nju otpada 72,1 % izvoza robe i 58,9 % uvoza robe. Glavne kategorije izvezene robe su proizvodi niske i srednje tehnologije, kako što su tekstil i sirovine. Udio EU-28 u ukupnom izvozu je tokom 2014. godine pao zbog smanjenja od 20 % u obimu izvoza u Hrvatsku i stagnacije izvoza u Njemačku, glavnog trgovinskog partnera Bosne i Hercegovine u EU, na koju je otpadala četvrtina ukupnog izvoza robe iz BiH. U istom periodu, uvoz iz EU je povećan za 4,8 %, uglavnom iz Italije (+20 %) i Austrije (+10 %).

EU je i najveći ulagač u Bosni i Hercegovini, sa skoro 63 % ukupnih DSI. U 2013. godini su najveću masu DSI činile Austrija i Slovenija. Necarinske barijere trgovini sa EU i dalje predstavlja značajan problem i zahtijevaju strukturne i regulatorne reforme. Poduzeti su određeni pozitivni regulatorni koraci ka stimulaciji izvoza u EU, u skladu sa preporukom 11 iz PER. U junu 2015. je Kancelarija za hranu i veterinarstvo EU odobrila sve aktivnosti koje je Bosna i Hercegovina poduzela da bi ispunila standarde za proizvodnju i preradu mliječnih proizvoda namijenjenih za izvoz u EU.

Preporuka 11 iz PER: 'Pojednostaviti složene procedure za izvoz, osigurati koordinisanu kontrolu granica i poboljšati sistem pogranične infrastrukture. Razviti sveobuhvatan i strateški pristup u oblasti sigurnosti hrane i sanitarnih i fitosanitarnih standarda EU, sa ciljem dobijanja akreditacije za izvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u EU.'

4. EVROPSKI STANDARDI

4.1. Unutrašnje tržište

4.1.1. Slobodno kretanje roba

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi** pripremnih aktivnosti u oblasti slobodnog kretanja roba. Bilo je **određenog napretka**, naročito u oblasti standardizacije, akreditacije, mjeriteljstva i zaštite potrošača. U narednih godinu dana, Bosna i Hercegovina naročito treba:

- poboljšati koordinaciju između nadležnih institucija;
- ukinuti protivrječne propise unutar države;
- usvojiti cjelodržavnu strategiju za infrastrukturu kvaliteta.

Još uvijek ne postoji cjelodržavna strategija za infrastrukturu kvaliteta, a koordinacija u ovoj oblasti među nadležnim institucijama na različitim nivoima vlasti je još uvijek nedovoljna.

Što se tiče **horizontalnih mjera**, u oblasti **standardizacije** Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine (BAS) je usvojio 85 % evropskih standarda potrebnih za članstvo u Evropskom odboru za standardizaciju (CEN) i Evropskom odboru za standardizaciju u elektrotehnici (CENELEC). BAS je usvojio 1 500 evropskih standarda kao nacionalne standarde, čime je ukupni broj evropskih standarda dostigao 17 341. Formiran je novi tehnički komitet, BAS/TK 59 (Socijalna sigurnosti i zaštita), pa ih sada ukupno ima 52. Još uvijek nije ukinut nijedan kontradiktorni obavezni standard bivše Jugoslavije.

Što se tiče **ocjenjivanja usklađenosti**, Republika Srpska je nastavila da izrađuje i provodi svoje propise. Federacija BiH i Brčko Distrikt su nastavili sa provedbom Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usklađenosti Bosne i Hercegovine. BiH treba da stvori uslove za ravnomjernu primjenu postupaka ocjenjivanja usklađenosti na cijeloj njenoj teritoriji.

Institut za **akreditaciju** Bosne i Hercegovine je akreditovao 77 tijela za ocjenjivanje usklađenosti, od čega 54 laboratorije za testiranje, jednu medicinsku laboratoriju, devet laboratorija za kalibraciju, jednu laboratoriju za certifikaciju proizvoda i 12 inspeksijskih tijela. Zakon o akreditaciji još uvijek nije u potpunosti usklađen sa *acquis*-em i potrebno ga je izmijeniti. Potrebno je donijeti jasnu politiku o ulozi akreditacije u utvrđivanju ovlaštenja tijela za ocjenjivanje usklađenosti na državnom i entitetskom nivou.

U septembru 2014. godine Institut za mjeriteljstvo BiH (IMBiH) je usvojio 14 propisa, od toga osam pravilnika o instrumentima koji se koriste u medicini, a u Federaciji Bosne i Hercegovine je u septembru 2014. i januaru 2015. usvojeno deset propisa u oblasti plemenitih metala. U Banja Luci je u septembru 2014. otvorena sekundarna standardna dozimetrijska laboratorija (SSDL). Predstavnici IMBiH su redovno učestvovali u radu evropskih tehničkih komiteta za mjeriteljstvo. IMBiH je učestvovao i u dva među-poređenja. Još uvijek se čeka na odluku Vijeća ministara o imenovanju članova Vijeća za mjeriteljstvo. Strategija zemlje za razvoj sistema mjeriteljstva tek treba da se usvoji, kao i novi zakon o mjeriteljstvu kojim bi se objedinio postojeći zakonski okvir i stvorila osnova za provedbu *acquis*-a. Potrebno je ojačati saradnju i koordinaciju između IMBiH i entitetskih instituta za mjeriteljstvo.

Agencija za **nadzor nad tržištem** i inspeksijski organi entiteta i Brčko Distrikta su pokrenuli, realizovali i koordinisali aktivnosti proaktivnog i reaktivnog nadzora nad tržištem. U toku izvještajnog perioda je realizovano ukupno 16 aktivnosti u sklopu proaktivnog nadzora, a u reaktivnom nadzoru je pokrenuto 14 predmeta. Izvršeno je 370 inspeksijskih kontrola, nakon kojih je sa tržišta povučeno 18.066 opasnih proizvoda, a 11.475 opasnih proizvoda je uništeno. Agencija je objavila 70 obavještenja sa opisima opasnosti i uputstvima za potrošače,

te je na tržištu Bosne i Hercegovine poduzela popratne aktivnosti za 47 upozorenja o opasnim proizvodima objavljenih na javnoj veb stranici Sistema EU za brzo uzbunjivanje o neprehrambenim proizvodima (RAPEX) otkrivenim na tržištu EU. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je u julu usvojilo Strateški plan razvoja Agencije za nadzor nad tržištem za period 2014-2016.

Sistem nadzora nad tržištem je i dalje u velikoj mjeri zasnovan na obaveznim standardima i predržišnoj kontroli. Potrebno je dodatno poboljšati saradnju između Agencije i inspekcija entiteta i Brčko Distrikta.

Iako je zakonodavstvo **Novog i globalnog pristupa** o proizvodima uređeno na državnom nivou, Republika Srpska usvaja svoje zakonodavstvo (odvojeno od države, Federacije BiH i Brčko Distrikta). Podjela nadležnosti za usklađivanje sa *acquis*-em **Starog pristupa** se treba razjasniti. Republika Srpska se treba ponovo uključiti u rad tehničkih komiteta.

Izveštaj o izvršenju državnog programa **zaštite potrošača** za 2014. i državni program zaštite potrošača za 2015. godinu su usvojeni u maju, odnosno u julu 2015.

Ured Ombudsmena za zaštitu potrošača je u potpunosti kadrovski popunjen. Ombudsmen je riješio svih 295 primljenih predmeta i izdao 20 stručnih mišljenja. Dalje, ombudsmen je izdao preporuke u sektoru telekomunikacija i nastavio aktivnosti na podizanju svijesti i daljnjem obrazovanju potrošača, između ostalog kroz objavljivanje i distribuciju dviju brošura.

4.1.2. Kretanje osoba, usluge i pravo poslovnog nastana

Bosna i Hercegovina je u **ranom fazi** priprema u oblasti kretanja osoba, usluga i prava poslovnog nastana. Postignut je **određeni napredak** u ovoj oblasti. Još uvijek nije uspostavljen pravni okvir za pružanje univerzalnih poštanskih usluga u cijeloj državi.

U narednih godinu dana, Bosna i Hercegovina naročito treba:

- ojačati Agenciju za osiguranje Bosne i Hercegovine, čiju ulogu u zakonodavnom procesu trebaju poštovati entiteti, kako je to predviđeno zakonom;
- izraditi ažurirane transpozicijske tabele radi utvrđivanja nivoa usklađenosti zakonodavstva u BiH sa evropskim zakonodavstvom u oblasti bankarstva;
- poduzeti dodatne napore na usklađivanju sa najnovijim *acquis*-em u oblasti računovodstva i revizije.

Kretanje osoba i pokretljivost radne snage unutar države i dalje zabrinjava: neusklađenost propisa o zapošljavanju i radu, prava zaposlenih osoba (tj. zdravstveno, penziono, socijalno i osiguranje za slučaj nezaposlenosti) te druga pitanja vezana za oporezivanje ugrožavaju pokretljivost unutar države. Sporazum o zapošljavanju građana između Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije je stupio na snagu. (*Vidjeti 4.1.8. – Zapošljavanje i socijalna politika, politika javnog zdravstva*).

Nisu zabilježeni nikakvi pomaci u oblasti **prava poslovnog nastana i slobode pružanja usluga**. Još uvijek nisu počele pripreme za usklađivanje sa Direktivom o uslugama.

Agencija za poštanski saobraćaj Bosne i Hercegovine je izdala dozvole za ukupno 13 pružalaca **poštanskih usluga**. Od njih su tri javna a 11 privatnih. Na državnom nivou još uvijek ne postoji strategija za poštanske usluge. Tek treba usvojiti zakon o poštanskim uslugama na državnom nivou, sa ciljem daljnjeg usklađivanja sa *acquis*-em i osiguravanja dosljednosti regulatornog okvira među entitetima. Neusklađenost između entiteta i državnog nivoa u opsegu univerzalnih i rezervisanih usluga i dalje podriva pravnu sigurnost. Administrativni kapaciteti na državnom nivou su i dalje slabi.

Provedbom odluke o cijenama izdavanja licenci i taksama za pružanje poštanskih usluga ukinuta je diskriminacija među pružaocima poštanskih usluga, pošto je tom odlukom utvrđeno da se licence i za javne i za privatne pružaoce usluga naplaćuju kroz fiksni postotak njihove zarade. Agencija za poštanski saobraćaj je počela primjenjivati i izmijenjeni pravilnik o licenciranju poštanskih usluga.

BiH tek treba da uskladi svoje nacionalno zakonodavstvo o **uzajamnom priznavanju stručnih kvalifikacija** sa *acquis*-em. U Brčko Distriktu je u januaru donesen zakon kojim se uređuje priznavanje stručnih kvalifikacija, ali taj zakon još uvijek nije u potpunosti usklađen s *acquis*-em. Provedbu *acquis*-a o priznavanju stručnih kvalifikacija podriiva nedovoljna usklađenost između entiteta i državnog nivoa.

Što se tiče **finansijskih usluga**, oba entiteta dovršavaju nacрте zakona o bankama. Agencije za bankarstvo redovno provode stres testove i na osnovu njih je za pet od 26 banaka utvrđeno da potencijalno do kraja 2015. godine neće imati dovoljno kapitala.

Stalni komitet za finansijsku stabilnost je usvojio *sveobuhvatni plan reakcije u kriznim situacijama*. Urađena je revizija strategije za provedbu sporazuma Bazel II, čime je dobijena strategija za uvođenje sporazuma Bazel III, a sve aktivnosti planirane u 2014. godini su uspješno provedene. Još uvijek ne postoje ažurirane transpozicijske tabele za utvrđivanje nivoa usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa *acquis*-em EU u oblasti bankarstva.

U Federaciji BiH je Institucija ombudsmena za finansijske usluge počela sa radom, a usvojeni su i provedbeni propisi kojima se uređuje njen rad.

Postignut je određeni napredak u stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora za usluge osiguranja. Upravni odbor Agencije za osiguranje Bosne i Hercegovine funkcioniše, ali mu entiteti još uvijek ne omogućavaju pravilan rad.

Zakonodavstvo o osiguranju motornih vozila tek treba da se uskladi na državnom nivou i među entitetima. U januaru su na državnom nivou usvojene smjernice za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, na osnovu kojih su u martu u Federaciji BiH usvojene usklađene smjernice za provedbu.

Tri agencije za nadzor nad osiguranjem su u martu potpisale sporazum o saradnji sa Hrvatskom, kako bi se osiguralo da se agencijama za osiguranje i drugim relevantnim zainteresovanim stranama obezbijedi redovno obrazovanje.

U Federaciji BiH su usvojene izmjene pravilnika o rješavanju potraživanja po osnovu neživotnog osiguranja, kojim se jača nadzorna uloga agencija. Usvojen je integrisani informacijski sistem za nadzor nad polisama obaveznog osiguranja i potraživanjima po tom osnovu. Kako bi se poboljšao rad Institucije ombudsmena i promovisala provedba zakonodavstva o osiguravajućim društvima, Republika Srpska je usvojila pravilnik o rješavanju žalbi i smjernice za poboljšano izvještavanje i prikupljanje statističkih podataka za osiguravajuća društva.

Mehanizam za usklađivanje zakonodavstva među entitetima i sa *acquis*-em u oblasti osiguranja funkcioniše pod nadzorom Agencije za osiguranje Bosne i Hercegovine. Uloga Agencije se mora ojačati, da bi se osigurala trajnost ovog procesa.

U pogledu tržišta kapitala, zakonodavni okviri u entitetima nisu u potpunosti usklađeni sa *acquis*-em niti su međusobno usklađeni. U Federaciji BiH i Brčko Distriktu je usvojen novi zakon o preuzimanju dioničkih društava. Učesnici na tržištu vrijednosnih papira sa sjedištem u jednom entitetu još uvijek moraju dobiti dodatnu dozvolu za rad u drugom entitetu.

U Federaciji BiH je usvojen novi Zakon o privrednim društvima, dodatno usklađen sa *acquis-em*, ali on još uvijek nije objavljen u Službenim novinama.

Zakonodavstvo o **korporativnom računovodstvu i reviziji** je skoro u potpunosti usklađeno među entitetima. Potrebni su dodatni naponi na usklađivanju sa najnovijim *acquis-em* u oblasti računovodstva i revizije. Postignut je napredak u pogledu sistema osiguravanja kvaliteta. U decembru je Revizorska komora Federacije BiH usvojila pravilnik kojim bi se trebala ojačati njena unutrašnja organizacija. Odbor za reviziju bi trebao imati adekvatne resurse za izvođenje svojih aktivnosti u svojstvu nadležnog organa za nadzor nad javnom revizijom.

4.1.3. Sloboda kretanja kapitala

Bosna i Hercegovina je i dalje **umjereno pripremljena** u oblasti slobodnog kretanja kapitala, ali u toj oblasti **nije bilo napretka**. Potrebno je daljnje usklađivanje sa *acquis-em* u cilju osiguravanja usklađenosti u cijeloj državi i stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora.

Što se tiče **kretanja kapitala**, Bosna i Hercegovina nastavlja s primjenom relativno liberalnih pravila o prilivima kapitala. Zakonski okvir još nije usklađen s *acquis-em*. U oba entiteta zakonodavstvo ograničava iznos koji nerezidenti mogu prenijeti bez birokratskih prepreka.

Što se tiče stranih investicija, prisutan je stalni manjak koordinacije u cijeloj državi u pogledu osmišljavanja i provođenja reforme pravnih propisa. I dalje se primjenjuju ograničenja na direktne strane investicije u sektoru medija, gdje još uvijek važi ograničenje od 49 % na strani kapital.

Tržišta kapitala i dalje trpe zbog komplikovanih ekonomskih uvjeta i funkcionišu na relativno niskim nivoima. Tržište vrijednosnih papira i dalje ima dominantnu ulogu u razvoju tržišta kapitala, pošto se i kratkoročno i dugoročno finansiranje u oba entiteta i dalje obezbjeđuje putem lokalnih tržišta kapitala.

Bosna i Hercegovina ima **platni sistem** za žiro-kliring i bruto poravnanja u realnom vremenu u okviru Centralne banke. U 2014. godini je vrijednost transakcija u ove dvije kategorije porasla za 8,7 % u poređenju sa 2013.

4.1.4. Carine i oporezivanje

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u oblasti carina i oporezivanja. **Ostvaren je određeni napredak** u ovim oblastima, naročito u usvajanju novog zakonodavstva o carinskoj politici, poboljšanju zaštite prava intelektualnog vlasništva i ukupne operativne sposobnosti Uprave za indirektno oporezivanje (UIO). U narednih godinu dana, Bosna i Hercegovina naročito treba:

- usvojiti provedbena pravila da bi se omogućila provedba novog zakonodavstva o carinskoj politici;
- poboljšati koordinaciju između UIO i entitetskih poreskih uprava, između ostalog putem zajedničkih revizija;
- izmijeniti Zakon o akcizama, da bi se definicija malih pivara uskladila sa *acquis-em*.

U julu je donesen novi Zakon o carinskoj politici. Tim novim zakonom se omogućava dodatno pojednostavljenje carinskih procedura kao što je status ovlaštenog privrednog subjekta, te uvođenje novog informatičkog sistema tranzita. Biće potrebno donijeti provedbene propise za ovaj zakon. Carinska tarifa je u decembru ažurirana u skladu sa Kombinovanim nomenklaturom EU iz 2015. godine. U novembru je stupila na snagu regionalna Konvencija o preferencijalnim pravilima o porijeklu Pan-Euro-Med.

Ostvaren je napredak u smislu registracije i popratnih postupaka u carinskim predmetima zbog kršenja prava intelektualnog vlasništva, čiji se broj povećao sa 73 u 2013. na preko 200 u 2014. godini.

Nastavlja se provedba sistema Asycuda World, novog sistema obrade carinskih deklaracija, kojim će se obezbijediti podrška za provedbu novog zakona o carinskoj politici.

Bosna i Hercegovina tek treba da dovrši postupke ratifikacije svog učešća u programima EU *Carine 2020* i *Fiscalis*.

U oblasti **oporezivanja**, potrebno je usvojiti zakonodavstvo kojim bi se porez na dodanu vrijednost (PDV) dodatno uskladio sa *acquis*-em. Informatičke aplikacije za elektronsko podnošenje priznanica za PDV i zahtjeva za povrat PDV-a za poreske obveznike bez poslovnog nastana još uvijek ne funkcionišu. U septembru je počeo da važi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama u Bosni i Hercegovini, kojim se uvode diferencirane akcize na pivo. Navedeni Zakon nije u skladu sa *acquis*-em i omogućava diskriminaciju uvoznog piva.

UIO provodi pilot projekat E-revizije kod malog broja velikih poreskih obveznika, sa ciljem poboljšanja ispunjavanja poreskih obaveza. U zamjenu za pristup u stvarnom vremenu informacijama vezanim za oporezivanje, ovaj sistem im pruža precizne kontaktne tačke i dodatnu pomoć za poreske obveznike.

Potrebno je nastaviti usklađivanje entitetskog zakonodavstva sa *acquis*-em i pojačati napore na poboljšanju međusobne saradnje i jačanju administrativnih kapaciteta entiteta za direktno oporezivanje.

4.1.5. Konkurencija

BiH je ostvarila **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti konkurencije. **Nije bilo napretka** u ovoj oblasti. U narednih godinu dana, Bosna i Hercegovina naročito treba:

- u potpunosti provesti zakonodavstvo o državnoj pomoći i uspostaviti institucionalni okvir potreban za djelotvornu kontrolu državne pomoći, da bi se ispoštovao SSP;
- izvršiti daljnje usklađivanje sa *acquis*-em u oblasti konkurencije i osigurati efikasno funkcionisanje Konkurencijskog vijeća.

U oblasti **borbe protiv trustova i koncentracija**, Konkurencijsko vijeće je izdalo 14 mišljenja. Vijeće je potpuno kadrovski popunjeno u skladu sa postojećim pravilnikom, a osoblje je obučeno u smislu jačanja kapaciteta za provođenje istraga. Međutim, zbog kratkih procesnih rokova često dolazi do automatskog usvajanja odluka. To izaziva zabrinutost, naročito kad se ovo kombinuje sa pravom na veto članova Konkurencijskog vijeća na nacionalnoj osnovi. Složenost postupaka formalnog imenovanja predsjedavajućeg ometa pravilno funkcionisanje Konkurencijskog vijeća.

Vijeće za **državnu pomoć** je do sad donijelo 21 odluku. U Brčko Distriktu i na državnom nivou tek treba da se usvoje propisi o kriterijima za utvrđivanje kompatibilnosti državne

pomoći. Propisi o ovom pitanju i o postupcima, prijavama za državnu pomoć i obrascu obavještenja će se morati uskladiti sa *acquis*-em EU. Još uvijek nije počelo usklađivanje postojećih programa državne pomoći u skladu sa obavezama koje proizlaze iz SSP-a i pravila EU o državnoj pomoći. Bosna i Hercegovina treba da poboljša konsolidovano izvještavanje o popisu državne pomoći i riješi pitanje transparentnosti.

Stručna osposobljenost svih zainteresovanih strana u sistemu državne pomoći je poboljšana kroz specijalizovane obuke. Finansiranje rada Vijeća za državnu pomoć i njegovog sekretarijata predstavlja problem, pošto Republika Srpska nije dala svoj puni doprinos. Sekretarijat još nije u potpunosti operativan. Potrebni su dodatni napor da se osigura da se sve mjere državne pomoći prijavljuju Vijeću i da ih ono odobri prije dodjele. Tek treba da se osigura transparentnost cjelokupne državne pomoći koja se dodjeljuje u Bosni i Hercegovini.

4.1.6. Javne nabavke

Bosna i Hercegovina je ostvarila **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. Javne nabavke su oblast koja je posebno podložna korupciji, te je potrebno uložiti veće napore da se ona spriječi u toku procesa nabavke. U protekloj godini je postignut **dobar napredak** posebno nakon stupanja na snagu novog Zakona o javnim nabavkama. Ipak, zemlja se i dalje nalazi u ranoj fazi usklađivanja sa *acquis*-em u oblasti javno-privatnog partnerstva i koncesija. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- usvoji preostale podzakonske akte,
- ojača nadzornu ulogu Agencije za javne nabavke i učini proces nabavki transparentnijim,
- uspostavi specijalizovanu funkciju vezanu za nabavke u okviru ugovornih organa.

Institucionalno uređenje i pravno usklađivanje

U pogledu institucionalnog uređenja i **pravnog okvira**, novi Zakon o javnim nabavkama stupio je na snagu u decembru. Zakon je u velikoj mjeri usklađen sa zakonodavstvom EU iz 2004. Zakonom se osigurava poštivanje principa Ugovora o funkcionisanju EU, kao što su vrijednost za novac, slobodna konkurencija, transparentnost i jednak tretman, dok je u Bosni i Hercegovini i dalje prisutan preferencijalni tretman domaćeg koji će postepeno biti ukinut. Veći dio podzakonskih akata usvojen je na vrijeme, izuzev jednog dijela podzakonskih akata i odluka. Potrebno je da zemlja izvrši usklađivanje sa zakonodavstvom EU iz 2014. godine u ovoj oblasti.

Bosna i Hercegovina nije preduzela mjere kako bi osigurala konkurentne i transparentne postupke ili nezavisne provjere propisane *acquis*-em u oblasti javno-privatnog partnerstva i koncesija za radove. Pravna uređenost sistema koncesija je i dalje rascjepkana, dok administrativnoj strukturi za upravljanje koncesijama nedostaju formalni kanali za saradnju. To stvara pravnu nesigurnost i visoke administrativne troškove, te dovodi do podijeljenosti jedinstvenog ekonomskog prostora.

Agencija za javne nabavke Bosne i Hercegovine, tijelo koje prema zakonu ima mandat da inicira, sprovodi i nadgleda reforme javnih nabavki u svim sektorima, posjeduje dovoljne administrativne kapacitete za ispunjavanje svojih osnovnih zadataka. Agencija za javne nabavke sprovodi Strategiju razvoja sistema javnih nabavki u BiH. Ova **Strategija** je zastarjela i potrebno je da bude ažurirana u skladu sa odredbama novog Zakona o javnim nabavkama.

Kapaciteti za primjenu i sprovođenje

Tržište **javnih nabavki** u 2014. godini iznosilo je 8,14% BDP-a. Prosječan broj ponuđača po tenderu kretao se od jedan do četiri, u zavisnosti od vrste nabavke (roba, radovi, usluge) i postupka nabavke. Za samo 50 % tendera prethodno je objavljeno obavještenje o nabavci, dok je 44% ukupne vrijednosti nabavke ostvareno kroz manje transparentne postupke dodjele ugovora, iako u skladu sa prethodnim pravilima nabavke.

Potrebno je ojačati administraciju, posebno kroz obuke, kako bi se osigurao **nadzor** nad postupcima nabavke.

U pogledu **kapaciteta za upravljanje postupcima javnih nabavki**, novi Zakon o javnim nabavkama poziva na detaljnije planiranje, pripremu i objavljivanje aktivnosti vezanih za javne nabavke. Potrebno je uspostaviti nova odjeljenja specijalizovana za javne nabavke u svim ugovornim organima i u njima zaposliti službenike koji imaju potrebne vještine i sposobnosti.

Agencija za javne nabavke održava i centralni portal javnih nabavki gdje se objavljuju obavještenja o tenderima i ugovorima, kao i ostale važne informacije i uputstva. Razvijen je informacioni sistem za elektronske nabavke koji je krajem 2014. godine počeo sa radom, ali praksa elektronskih nabavki je još uvijek u veoma ranoj fazi.

Statistički podaci koji su prikupljeni od ugovornih organa i koje je objavila Agencija za javne nabavke predstavljaju dobar alat za praćenje postupaka nabavki, čak i onih manje konkurentnih. Ipak, nadzorna uloga Agencije je ograničena i potrebno je da bude ojačana kako bi se pomoću nje mogle identifikovati potencijalne slabosti i nepravilnosti.

Došlo je do poboljšanja u pogledu pravne uređenosti kada je riječ o **integritetu i sukobu interesa** u postupcima javnih nabavki.

Efikasan sistem pravne zaštite

Pravo na pravni lijek propisano je Ustavom i Zakonom o javnim nabavkama. Zakonodavstvo o žalbenom postupku je u velikoj mjeri usklađeno sa relevantnom direktivom EU i opštim principima Ugovora o EU. Odluke Ureda za razmatranje žalbi mogu se osporavati pred Sudom Bosne i Hercegovine. Podnošenjem žalbe obustavlja se postupak nabavke.

U 2014. godini Ured za razmatranje žalbi uvažio je polovinu žalbi od ukupno zaprimljenog broja (uvaženo je 355 od 696 koliko ih je riješeno u 2014. godini. Preostalih 436 žalbi je odbijeno, odbačeno ili je obustavljen postupak po žalbi). U istom periodu Sud Bosne i Hercegovina donio je osam presuda u predmetima žalbi protiv odluka Ureda za razmatranje žalbi, gdje je u šest predmeta odbacio žalbe.

Zakonodavstvom o nabavkama nisu utvrđena institucionalna rješenja za rješavanje žalbi na postupke dodjele koncesija. Iako je Ured za razmatranje žalbi u martu dobio nove članove, njegovi **provedbeni kapaciteti**, a posebno kapaciteti za rad na velikom broju složenih žalbi u postupcima javnih nabavki, moraju da budu ojačani. Nastavljeno je objavljivanje odluka Ureda za razmatranje žalbi i Suda Bosne i Hercegovine, što bi trebalo da omogući veću transparentnost, iako ovom praksom nisu obuhvaćene odluke donijete prije 2015. godine.

Potrebno je da Bosna i Hercegovina unaprijedi sistem razmatranja žalbi i pravne zaštite u ovoj oblasti i u svojim područnim kancelarijama, kako bi se osigurala brza, efikasna i stručna obrada i rješavanje žalbi i uvođenje kazni. Ovim bi se omogućio lakši i ekonomičniji pristup sistemu poslovnim subjektima što bi povratilo i povjerenje javnosti.

4.1.7. Zakon o intelektualnom vlasništvu

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u oblasti prava intelektualnog vlasništva. U ovom području ostvaren je **određeni napredak**. Potrebno je uložiti dodatne napore, posebno na jačanju provedbe i koordinacije.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

→ usvoji strategiju provedbe prava intelektualnog vlasništva,

→ uspostavi interesorno tijelo za koordinaciju provedbe prava intelektualnog vlasništva.

Institut za intelektualno vlasništvo i dalje dobro funkcioniše, ali je potrebno povećati broj osoblja kako bi se ispunili zadaci vezani za dodjeljivanje prava intelektualnog vlasništva utvrđena u Strategiji razvoja Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine za period 2008 - 2015. U decembru 2014. godine potpisan je Memorandum o razumijevanju između Ureda Evropske unije za harmonizovanje na unutrašnjem tržištu (OHIM) i Instituta za intelektualno vlasništvo BiH.

U pogledu **autorskih i srodnih prava**, 25 autorskih djela i srodnih prava je zavedeno u evidenciji Instituta, a izdate su i potvrde o depozitu i registraciji.

U oblasti **prava industrijskog vlasništva**, Međunarodna konvencija o zaštiti novih sorti bilja i Konvencija o evropskom patentu tek trebaju biti ratifikovane.

U pogledu **provedbe**, Uprava za indirektno oporezivanje izdala je 257 odluka od kojih 170 rješenja u postupku privremenog zadržavanja i zapljene robe. Državna agencija za istrage i zaštitu je zaplijenila krivotvorenu robu čija je vrijednost oko 470 000 EUR. I dalje je potrebno unaprijediti provedbu prava intelektualnog vlasništva. Još uvijek je potrebno uspostaviti interesorno tijelo za koordinaciju provedbe prava intelektualnog vlasništva. Potrebno je unaprijediti sistem nadzora kako bi informacije i statistički podaci o građanskim postupcima pred sudom vezano za provedbu prava intelektualnog vlasništva bili dostupni.

U institucijama Bosne i Hercegovine zaduženima za provedbu, znanja o pravima intelektualnog vlasništva značajno su poboljšana. Ipak, potrebno je ojačati kapacitete institucija, te unaprijediti njihovu saradnju. Potrebno je da zemlja usvoji strategiju provedbe prava intelektualnog vlasništva za period 2015-2020. Još uvijek ne postoji pouzdan sistem za prikupljanje, analizu i razmjenu podataka između različitih institucija.

4.1.8. Zapošljavanje i socijalna politika, politika javnog zdravstva

Pripreme su i dalje u **ranom fazi**. **Nije bilo napretka** u oblasti zapošljavanja i socijalnih politika. Nezaposlenost je i dalje u velikoj mjeri strukturna i u cjelini visoka, a nezaposlenost žena i mladih je porasla. Postignut je određeni napredak u oblasti javnog zdravstva. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

→ razvije autonomni socijalni dijalog, modernizuje zakone o radu i zdravstvenoj zaštiti i uskladi te zakone između entiteta,

→ bez odlaganja riješi pitanje visoke nezaposlenosti, posebno nezaposlenosti mladih, te osigura efikasnu podršku osobama koje traže posao,

→ sprovede reformu sektora javnog zdravstva i osigura saradnju između entiteta.

U pogledu **politike zapošljavanja**, potrebno je da zakoni o radu u cijeloj zemlji budu modernizovani i međusobno usklađeni. Izazovi u vezi sa tržištem rada i dalje su veliki. Postoje određeni programi podrške zapošljavanju Roma i drugih ciljnih grupa, posebno u Republici Srpskoj. I dalje postoji neodložna potreba da se ojačaju administrativni i finansijski

kapaciteti za sprovođenje aktivnih mjera za tržište rada na nivou entitetskih vlada, kao i javnih službi za zapošljavanje.

Učešće na tržištu rada je neznatno povećano u 2014. godini na 59,2%, uz blagi rast stopa učešća žena i muškaraca. Stopa zaposlenosti je takođe povećana na 43,2% u 2014. godini, ali je zaposlenost žena opala sa 32,2% na 31,9%. Stvaranje novih radnih mjesta ostalo je na umjerenom nivou, a ukupna stopa nezaposlenosti ostala je nepromijenjena i u 2014. godini je iznosila 27,5%. Ipak, stopa nezaposlenosti muškaraca pala je na 25,2%, pa se stoga blagi porast stope učešća žena u potpunosti odrazio u nešto višoj stopi nezaposlenosti žena koja je porasla na 31,2%. Nezaposlenost mladih (u dobi od 15 do 24 godine) bilježi dalji rast i iznosila je 63% u 2014. godini. Sveukupno gledano, više od 80% nezaposlenosti je i dalje dugoročna nezaposlenost (osobe koje su bez posla jednu godinu ili duže).

U pogledu **socijalnih politika**, zastarjeli **zakoni o radu** su i dalje na snazi u entitetima, a procedure zapošljavanja i otpuštanja su izuzetno složene i predstavljaju opterećenje za poslodavce. Socijalni doprinosi u kantonima, entitetima i Brčko Distriktu se razlikuju. U julu je u Federaciji BiH usvojen novi Zakon o radu FBiH, čije su usvajanje pratili protesti sindikata. Zakonodavstvo o **zdravlju i sigurnosti na radu** u entitetima, kantonima i Brčko Distriktu nije usklađeno sa *acquis*-em niti između entiteta. Inspekcije rada i dalje nemaju dovoljan broj zaposlenih i ne mogu obavljati svoje zadatke na odgovarajući način.

U pogledu **socijalnog dijaloga** nisu preduzeti koraci na uspostavljanju državnog ekonomskog i socijalnog vijeća zbog dugoročnog nepostojanja zakonskih odredbi na državnom nivou o priznavanju socijalnih partnera. Ovo vijeće postoji na entitetskom nivou kao i u pojedinim kantonima u FBiH. Nakon usvajanja novog Zakona o radu FBiH, potrebno je da socijalni partneri ponovo pregovaraju o kolektivnim ugovorima. Socijalni dijalog na svim nivoima i dalje je vrlo slab.

Sprovođenje zakonodavnog okvira o **socijalnoj zaštiti** i dalje je slabo. Zbog finansijskih ograničenja na svim nivoima vlasti, određena prava iz socijalne zaštite, propisana zakonima o socijalnoj zaštiti, ne realizuju se u praksi, odnosno neka plaćanja se ne vrše ili se isplaćuju umanjeni iznosi u zavisnosti od raspoloživih sredstava.

Učešće žena u radnoj snazi je na niskom nivou, a u zapošljavanju još uvijek postoji diskriminacija vezana za materinstvo. Za vrijeme roditeljskog odsustva u trajanju od 12 mjeseci zaposlene majke i očevi u Republici Srpskoj primaju punu platu. U FBiH je situacija drugačija u zavisnosti od toga o kojem kantonu se radi. Isto važi i za dječiji dodatak za porodice sa niskim primanjima.

Politike **socijalne inkluzije** još uvijek nisu usklađene između entiteta, niti su usklađene odredbe koje se tiču građana. Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine 2015 - 2018. na nivou države usvojen je u junu, a usmjeren je na zaštitu i zdravstvenu skrb djece, trudnica i porodilja. U cjelini gledano, ugrožene grupe poput djece, Roma, povratnika i interno raseljenih osoba i osoba sa invaliditetom nisu adekvatno zaštićene na nivou države, kao ni na nivou entiteta, Brčko Distrikta i kantona.

U oblast **politike javnog zdravstva**, Bosna i Hercegovina je u maju ratifikovala Dodatni protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine o zabrani kloniranja ljudskih bića. Republika Srpska je ostvarila određeni napredak u sprovođenju Strategije e-zdravstva Republike Srpske. Razvijena je veb aplikacija za timove porodične medicine i osnovano je 48 zdravstvenih centara. Potrebno je unaprijediti sveukupnu saradnju između entitetskih ministarstava u sprovođenju reformi zdravstvenog sektora.

Projekti kojima se ograničava konzumiranje alkohola i cigareta, unapređuje ishrana i povećava fizička aktivnost realizuju se uz podršku Svjetske banke, ali je potrebno intenzivirati napore u oblasti *kontrole duhanskih proizvoda*.

U području **prenosivih bolesti**, ažuriran je Plan borbe protiv multirezistentne tuberkuloze i kontrolu infekcije, koji je sastavni dio Programa borbe protiv tuberkuloze, uključujući multirezistentnu tuberkulozu i kontrolu infekcije u Bosni i Hercegovini. Na državnom nivou je potrebno unaprijediti koordinaciju usklađivanja zakonodavstva između entiteta i Brčko Distrikta, kao i koordinaciju u vezi sa izvještavanjem o epidemiološkim podacima.

Kada je riječ o **krvi, tkivu, ćelijama i organima**, u Republici Srpskoj je u junu usvojen Zakon o transfuzijskoj djelatnosti kojim se regulišu aktivnosti u oblasti transfuzije, sistem kvaliteta za ove aktivnosti i snabdijevanje stanovništva krvlju i krvnim komponentama. U Federaciji BiH je usvojen Pravilnik o posebnim tehničkim zahtjevima za krv i krvne sastojke.

U FBiH je uspostavljen i Centar za transplantacijsku medicinu, a usvojeni su i podzakonski akti o transplantaciji. Potrebni su dodatni naponi kako bi se izbjeglo dupliranje aktivnosti, te kako bi se uspostavio efikasniji i manje rascjepkan tehnički i administrativni sistem za tvari ljudskog porijekla i kako bi se on uskladio sa zahtjevima *acquis*-a u pogledu kvaliteta i sigurnosti.

U Republici Srpskoj su nastavljene aktivnosti u pogledu ranog rasta i razvoja djece. Ove aktivnosti zasnivaju se na usvojenim politikama djelovanja za unapređenje ranog razvoja djece, ishranu djece mlađe od pet godina i na smjernicama za ishranu dojenčadi, predškolske i školske djece.

U Republici Srpskoj je u decembru usvojen Program za rijetke bolesti za period 2014-2020.

Pregled stanja u zemlji u pogledu droga i zavisnosti od droga dostavljen je Evropskom centru za kontrolu droga i zavisnosti od droga i objavljen je u novembru.

U pogledu **farmaceutskih proizvoda**, Agencija za lijekove i medicinska sredstva Bosne i Hercegovine objavila je pravilnike o načinu i postupcima za klasifikaciju lijekova i uslovima proizvodnje lijekova.

4.1.9. *Obrazovanje i istraživanje*

U oblasti obrazovanja i istraživanja pripreme su u **ranom fazi**. **Nije bilo napretka** u ovim sektorima ali je Bosna i Hercegovina aktivno učestvovala u različitim kulturnim programima, istraživačkim mrežama i aktivnostima.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- ubrza koordinaciju i usklađivanje zakonskog okvira o obrazovanju,
- ojača kapacitete agencija za obrazovanje na državnom nivou u smjeru razvijanja evropskih standarda, uključujući standarde vezane za osiguranje kvaliteta u obrazovanju,
- ubrza napore na jačanju kapaciteta za istraživanje i inovacije.

U pogledu **obrazovanja**, u oktobru je usvojen dokument Osnove kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini. Razvijeni su neki elementi kvalifikacijskog okvira za visoko obrazovanje (standardi kvalifikacija i zanimanja za studijske programe vezane za poljoprivredu, preradu hrane i informacijsko-komunikacijske tehnologije, kao i za obrazovanje nastavnika, mašinstvo i upravljanje). U Bosni i Hercegovini je registrovano 46 ustanova za visoko obrazovanje, od kojih je 16 akreditovano, a 16 se nalazi u postupku akreditacije. U oktobru 2014. godine usvojena je Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014-2020. U četiri

kantona (Zeničko-dobojski, Unsko-sanski, Podrinjski i Kanton Tuzla) usvojeni su zakoni o obrazovanju odraslih. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se utvrdili statistički podaci o obrazovanju u državi. Obrazovni sektor i dalje predstavlja visoko-rizično područje kada je riječ o korupciji.

Zbog nedovoljnih kapaciteta nadležne Agencije, koordinacija između tijela nadležnih za osiguranje kvaliteta u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju je slaba. Bosna i Hercegovina još uvijek ne učestvuje u Programu međunarodnog ocjenjivanja studenata (PISA). Ovo učešće BiH je važno jer rezultati PISA-e predstavljaju evropsko mjerilo i međunarodno prihvaćenu ocjenu osnovnih vještina kod djece uzrasta od 15 godina. Stopa upisa djece uzrasta od 3 do 6 godina u predškolske ustanove u zemlji još uvijek je vrlo niska i daleko je od evropskog cilja od 95% do 2020. godine. Da bi se ova stopa povećala neophodna je infrastruktura i obrazovanje nastavnika.

Neki kantoni tek treba da usvoje zakone o predškolskom i srednjem stručnom obrazovanju čime bi se dalje razvili i međusobno uskladili zakonski okviri, a potom bi došlo do njihovog usklađivanja i sa okvirnim zakonom u državi. U FBiH nije uspostavljen efikasan mehanizam koordinacije tako da dva postojeća tijela za koordinaciju i dalje paralelno djeluju.

Bosna i Hercegovina aktivno učestvuje u Platformi Zapadnog Balkana za obrazovanje i obuku. Bosna i Hercegovina i dalje učestvuje u programu Erasmus+ i Omladinski prozor za Zapadni Balkan. U svjetlu vrlo visoke stope nezaposlenosti mladih u Bosni i Hercegovini, od velikog značaja je da zemlja koristi program Erasmus+ Mladi u akciji kako bi se podstaklo neformalno obrazovanje mladih osoba na međunarodnom nivou čime bi se unaprijedila njihova znanja, vještine i mogućnosti zapošljavanja.

U pogledu **kulture** i medija, u maju je osnovan desk Kreativna Evropa, a Bosna i Hercegovina aktivno učestvuje u oba pod-programa (Kultura i MEDIA). Nakon ratifikacije Konvencije UNESCO-a o zaštiti i promovisanju različitosti kulturnih izraza, u maju 2015. godine je usvojen i implementiran Set indikatora za Bosnu i Hercegovinu u oblasti kulture i razvoja.

U području politike **istraživanja i razvoja**, nakon pridruživanja Bosne i Hercegovine programu EU Horizon 2020, uspostavljena je mreža nacionalnih kontakt-tačaka, a imenovani su i predstavnici u odborima programa Horizon 2020. Bosna i Hercegovina je organizovala i nekoliko radionica i info-dana o programu Horizon 2020, ali na osnovu početnih podataka uspjeh u učešću je ograničen. Potrebno je uložiti dalje napore na povećanju učešća države u aktivnostima koje se tiču istraživanja i inovacija u oblasti socijalnih izazova, učešća malih i srednjih preduzeća, te u oblasti naučne izvrsnosti uopšte.

Bosna i Hercegovina nastavlja da kvalitetno učestvuje u programu COST, okviru za podršku međudržavnoj saradnji između istraživača, inženjera i učenika u Evropi, ali je učešće države u programu Eureka manje uspješno. Bosna i Hercegovina kao jedna od potpisnica Regionalne strategije istraživanja i razvoja za inovacije na regionalnom nivou saraduje sa Centralnoevropskom inicijativom (CEI) i sa UNESCO-m.

Na nivou politika djelovanja, određeni napredak je ostvaren u oblasti jačanja ljudskih potencijala imajući u vidu da je veći broj univerziteta i instituta potpisao Evropsku povelju za istraživanje i Kodeks zapošljavanja istraživača. Bosna i Hercegovina redovno učestvuje u radu Odbora za Evropski istraživački prostor (ERAC) i povezanim savjetodavnim tijelima, te u regionalnim mrežama i inicijativama. Prema statističkim podacima iz Bosne i Hercegovine, ukupna izdvajanja za istraživanja (privatna i javna ulaganja) iznosila su manje od 69,6 miliona eura ili 0,27% BDP-a BiH u 2012. godini.

4.1.10. Pitanja vezana za Svjetsku trgovinsku organizaciju (STO)

Pripreme zemlje u ovoj oblasti nalaze se u **ranjoj fazi**. **Nije bilo napretka** u pregovorima za pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.

U vezi bilateralnih pregovora o pristupu tržištu roba i usluga, potrebno je da Bosna i Hercegovina zaključi dugotrajne pregovore sa Brazilom i Ukrajinom, kao i nedavno zaprimljene zahtjeve da pristupi pregovorima sa Ruskom Federacijom i Republikom Indonezijom. Nadalje, članovi Svjetske trgovinske organizacije su zatražili od Bosne i Hercegovine da donese i dostavi tri zakona o trgovinskim pravima, antidampinškim/kompenzacijskim naknadama i fitosanitarnim mjerama (podzakonski akt o genetski modifikovanim organizmima), kao i da finalizira dva stava o trgovinskim pravima i poljoprivrednim politikama u nacrtu Izvještaja radne grupe.

4.2. Sektorske politike

4.2.1. Industrija i mala i srednja preduzeća

Bosna i Hercegovina se nalazi u **ranjoj fazi** u oblasti industrije i malih i srednjih preduzeća. **Nije bilo napretka** u ovoj oblasti. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

→ riješi problem nepostojanja jedinstvenog ekonomskog prostora putem usklađivanja i koordinacije industrijskih politika i politika za mala i srednja preduzeća (MSP),

→ riješi preostala pitanja koja negativno utiču na poslovno okruženje. Ta pitanja odnose se na slabu konkurentnost, velike prepreke uzlasku i izlasku sa tržišta, te nejasan i složen pravni i regulatorni okvir.

U pogledu **industrijske politike**, u FBiH je u maju usvojen Izvještaj o provedbi Akcionog plana za realizaciju projekta Razvoj industrijske politike u Federaciji Bosne i Hercegovine za 2014. godinu, a nadležno ministarstvo je zaduženo da sačini novi akcioni plan za period 2016-2019.

U pogledu **politika malih i srednjih preduzeća**, u januaru je imenovan nacionalni koordinator za ocjenjivanje u skladu sa Aktom o malim preduzećima. Ovim bi državni nivo trebao da dobije aktivniju koordinacijsku ulogu, kao što je i potrebno. Jedinstveni registar poslovnih subjekata u Republici Srpskoj postao je operativan u februaru. U Republici Srpskoj je u novembru usvojen i amandman na Pravilnik o zanatskim djelatnostima kako bi se finalizirala uspostava registra zanatskih djelatnosti.

Ipak, odsustvo strategije o MSP na državnom nivou, kao i definicije MSP ugrožava usklađivanje politika i ocjenjivanje toga kako se vrši sprovođenje Akta o malim preduzećima u zemlji. Potrebno je riješiti pitanje dvostruke registracije poslovnih subjekata u oba entiteta, ako je moguće kroz uzajamno priznavanje. Nepostojanje jedinstvenog ekonomskog prostora na nivou cijele zemlje, te nedostaci u regulatornom okruženju nastavljaju da ugrožavaju poslovno okruženje. Prepreke uključuju visoke troškove prilagođavanja regulatornim zahtjevima, nedostatke u primjeni zakona i propisa na nivou entiteta i na nižim nivoima, gdje su ponekad na snazi i kontradiktorni propisi, odsustvo usmjerene podrške za MSP, te odsustvo koherentne i kvalitetne infrastrukture koja bi obuhvatila cijelu zemlju.

Još uvijek se vode pregovori o učešću Bosne i Hercegovine u programu EU COSME za konkurentnost preduzeća i malih i srednjih preduzeća. Učešće u programu COSME je potrebno da bi konzorcij dva entiteta postao dio Evropske mreže preduzeća (Enterprise Europe Network - EEN) za period 2015-2020.

4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo

Pripreme u ovoj oblasti su u **ranjoj fazi**. Ostvaren je **određeni napredak** u oblasti sigurnosti hrane i veterinarske politike. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- uskladi sistem službenih veterinarskih i fitosanitarnih kontrola sa evropskim standardima,
- osnaži svoje administrativne kapacitete posebno u pogledu inspeksijskih službi i laboratorija,
- izradi strateški plan ruralnog razvoja na državnom nivou i uspostavi nacionalne strukture za pretpristupnu pomoć poljoprivrednom sektoru kroz Instrument za pretpristupnu pomoć ruralnom razvoju.

U oblasti **poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja**, u januaru su završene sektorske analize u sektorima šumarstva i akvakulture. Okvir politika djelovanja u entitetima je unaprijeđen usvajanjem Srednjoročne strategije razvoja poljoprivrednog sektora u FBiH za period 2015 - 2019 u junu i Strateškog plana razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske za period 2016 - 2020. u maju. Neophodan je napredak u uspostavljanju potrebnih institucionalnih struktura za korištenje Instrumenta pretpristupne pomoći za ruralni razvoj (IPARD). Bosna i Hercegovina još uvijek nije izradila strateški plan ruralnog razvoja na državnom nivou. Još uvijek je potrebno usvojiti revidirani plan za harmonizaciju poljoprivrede, hrane i ruralnog razvoja, kao i zakone o vinu i organskoj proizvodnji na državnom nivou. Potrebno je ojačati administrativne kapacitete i strukture koordinacije unutar sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja, uključujući i mjere podrške.

Odsustvo efikasne administracije i djelotvornih kreditnih šema za ruralna područja i dalje ugrožava napore na poboljšanju produktivnosti i konkurentnosti. Još uvijek se čeka na usvajanje strategije informisanja o poljoprivredi u BiH. Još uvijek nije održan poljoprivredni popis, jer nije usaglašen zakonski okvir. Potrebno je unaprijediti poljoprivrednu statistiku i informacioni sistem za poljoprivredu. Potrebno je i uskladiti sistem zemljišnih registara u cijeloj zemlji, te unaprijediti upravljanje zemljištem.

U pogledu **sigurnosti hrane**, slijedeći preporuke EU, nadležni organi BiH su izradili Akcioni plan kontrole proizvodnje i prerade mliječnih proizvoda namijenjenih za izvoz u EU. Plan je prihvaćen u junu 2015. godine. U julu 2015. godine BiH je predložila Evropskoj komisiji listu proizvođača kojima se može odobriti izvoz u EU, a četiri mljekare su dobile odobrenje za izvoz termički obrađenog mlijeka i mliječnih proizvoda u EU u septembru 2015.

Ipak, potrebno je dodatno unaprijediti lanac upravljanja i sistem službene kontrole hrane za ljude i za životinje kako bi on efikasniji, budući da zemlji još uvijek nije dozvoljen izvoz većine proizvoda životinjskog porijekla na tržište EU. Potrebno je izmijeniti zakonodavstvo u oblasti veterinarstva, sigurnosti hrane, poljoprivrede i ruralnog razvoja kako bi došlo do stvaranja sistema službene kontrole hrane za ljude i životinje, koji je usklađen sa EU. Neophodno je dalje jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta, uključujući inspekcije, posebno na određenim graničnim kontrolnim tačkama, kako bi nadležna tijela mogla obavljati zadatke koje takav sistem zahtijeva. To uključuje obavljanje kontrola genetski modifikovane hrane za ljude i životinje, a posebno sprovođenje sistema kontrole uvoza i kontrole unutrašnjeg tržišta u skladu sa zakonodavstvom EU. Još se čeka na potpuno i ujednačeno sprovođenje higijenskog paketa u cijeloj zemlji.

Administrativni kapaciteti u sektoru sigurnosti hrane su unaprijeđeni kroz dodatne obuke. Bosna i Hercegovina u potpunosti nastavlja obavljati svoju ulogu sistemu brzog uzbunjivanja za hranu i hranu za životinje Evropske komisije. Kroz sistem je ukupno zaprimljeno osam obavještenja. Nakon njih su uslijedile inspekcije o čijim je rezultatima potom obaviještena

Evropska komisija. Nijedan od prijavljenih slučajeva nije predstavljao rizik po zdravlje i sigurnost potrošača. Ipak, potrebno je nastaviti sa obukama, a posebno za inspeksijske službe i proizvođače hrane. Centralna baza podataka za sistem službene kontrole još uvijek nije u potpunosti operativna. Na državnom nivou je potrebno je izraditi strategiju laboratorijsko testiranje uzoraka, što predstavlja zahtjev u okviru službene kontrole lanca hranu i hranu za životinje.

U julu su vlasti u Bosni i Hercegovini uvele praksu zaustavljanja kamiona koji prevoze flaširana pića iz država članica EU na granicama, kako bi se uzeli uzorci za testiranje. To je prouzrokovalo neopravdana kašnjenja i nanijelo štetu proizvođačima iz EU. Nakon pritužbi iz EU, ova praksa je zaustavljena sredinom avgusta.

U pogledu **veterinarstva**, Bosna i Hercegovina je usvojila dodatne podzakonske akte o kontrolisanju, prevenciji i iskorjenjivanju prenosivih životinjskih bolesti. Nastavljeno je sprovođenje mjera za kontrolu životinja, između ostalog i onih za otkrivanje bruceloze i tuberkuloze goveda. Nastavlja se vakcinacija protiv bruceloze i bjesnila, kao i s njom povezane aktivnosti nadzora i koordinacije. Potrebno je dodatno ojačati Sistem za upravljanje procesima vezanim za pojavu sumnje bolesti kod životinja koji je počeo s radom 2014. godine kako bi postao potpuno funkcionalan. Nastavlja se jačanje laboratorijskih kapaciteta. Bosna i Hercegovina je nastavila provoditi i plan praćenja rezidua. Zakonski okvir o zdravlju životinja treba dodatno ojačati. Strateški okvir na nivou cijele zemlje za upravljanje životinjskim nusproizvodima treba da se uspostavi u skladu sa *acquis*-em. Još uvijek je potrebno unaprijediti sisteme kontrole označavanja i kretanja životinja.

Usvojeni su dodatni podzakonski akti u **fitosanitarnom** sektoru. U julu je Bosni i Hercegovini priznat status države u kojoj nema prstenaste truleži krompira i dozvoljen je izvoz krompira u EU. Potrebno je dalje jačanje institucionalnih kapaciteta, a mreža regionalnih kancelarija Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja tek treba da postane operativna u potpunosti. Rad službenih dijagnostičkih laboratorija i kontrola na graničnim prelazima uglavnom je usklađen sa *acquis*-em EU. Aktivnosti vezane za nadzor i karantin za štetne organizme i dalje se preduzimaju širom zemlje. Kontinuirano se vrši registracija odgovarajućih proizvođača, uvoznika, izvoznika i distributera u jedinstvenom fitosanitarnom registru.

Potrebno je dalje usklađivanje podzakonskih akata o **genetski modifikovanim organizmima** kako bi se u cijeloj zemlji osigurale jedinstvene operativne procedure.

U pogledu **ribarstva**, sektorska analiza akvakulture u Bosni i Hercegovini doprinijela je unapređenju politika iz ove oblasti. Zakonodavstvo u ovom sektoru je potrebno uskladiti na nivou cijele zemlje, a dodatni naponi su potrebni za podršku izvozu ribe i ribljih proizvoda u EU.

4.2.3. Okoliš i klimatske promjene

Pripreme u ovoj oblasti su u **ranj fazi**, ali bilo je **određenog napretka**. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- objavi i počne primjenjivati dokument o doprinosu zemlje očekivanom Sporazumu UN-a o klimatskim promjenama iz 2015,
- uspostavi usklađeni zakonski okvir za zaštitu životne sredine i klimatske promjene, unaprijedi strateško planiranje i sprovođenje *acquis*-a u ovim oblastima,
- ojača administrativne kapacitete i sistem nadzora, te unaprijedi međuinstitucionalnu koordinaciju između svih nadležnih organa.

U pogledu **horizontalnog zakonodavstva**, i dalje je potrebno usvojiti nekoliko strateških dokumenata kojima bi se ubrzalo usklađivanje sa *acquis*-em EU iz oblasti životne sredine. Radi se o strategiji usklađivanja u oblasti životne sredine i odgovarajućih provedbenih dokumenata, posebnim planovima provedbe odabranih direktiva iz oblasti životne sredine i strateških dokumenata iz ove oblasti. I dalje se čeka na usvajanje planova provedbe procjena uticaja na životnu sredinu, Protokola o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu i Bazelske konvencije o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom odlaganju, kao i strategije o upravljanju podacima o nadzoru životne sredine i izvještavanju. Potrebno je unaprijediti učešće javnosti u oba entiteta. Čeka se na usvajanje novog zakonodavstva o zaštiti životne sredine u FBiH. Isto važi i za strategiju Brčko Distrikta u ovoj oblasti.

Provedba *acquis*-a u oblasti **kvaliteta zraka** je u ranoj fazi. Potrebno je unaprijediti sisteme za planiranje i praćenje kvaliteta zraka. Još nije uspostavljena mreža za nadzor zraka na nivou cijele zemlje. Bosna i Hercegovina nije sprovela Direktivu 1999/32 o sadržaju sumpora u određenim gorivima u roku zadanog u okviru Energetske zajednice. Zakonodavstvo u entitetima i na nivou države nije u skladu sa odgovarajućim *acquis*-em.

I dalje je potrebno izraditi strategiju upravljanja **otpadom** na nivou cijele zemlje, te osigurati strateško planiranje za potrebne investicije. Izrađeni su planovi za upravljanje komunalnim otpadom, ali tek trebaju da se sprovedu. U FBiH se sprovodi Strategija upravljanja otpadom i Plan upravljanja otpadom. Usvojeni su podzakonski akti za otpad od elektroopreme i elektronske opreme. U Republici Srpskoj je u toku izrada nove strategije za upravljanje otpadom, a usvojeni su podzakonski akti o skladištenju, preradi i odlaganju otpada. Ekonomski instrumenti za promovisanje recikliranja i prevencije proizvodnje otpada su i dalje ograničeni. Potrebno je ojačati kapacitete za upravljanje industrijskim i opasnim otpadom.

U pogledu kvaliteta **vode**, na nivou države još uvijek ne postoji dosljedna i usklađena politika upravljanja vodom, koja bi uključivala podzakonske akte, planove za praćenje i riječne slivove. Strategija integralnog upravljanja vodama Republike Srpske do 2024. godine čeka na usvajanje. Strategija upravljanja vodama Federacije BiH za period 2010 - 2022. se sprovodi. Zakon o vodama Brčko Distrikta kojim se preuzima Okvirna direktiva o vodama čeka na usvajanje. Izrađeni su propisi za primjenu direktiva EU o vodama, ali su kapaciteti zemlje za sprovođenje *acquis*-a u oblasti voda i dalje nedostatni. Finalizirana je izrada Plana upravljanja riječnim slivom Neretve i Trebišnjice, ali još uvijek nije usvojen. U toku je izrada plana za rijeku Savu. Ulaganja u infrastrukturu rezultirala su određenim poboljšanjima u pristupu pitkoj vodi i u vezi ispuštanja otpadnih voda. Usvojen je Akcioni plan za zaštitu od poplava i upravljanje rijekama u BiH za period 2014 - 2017. U pripremi je projekat izrade mape opasnosti od poplava i mape poplavnog rizika.

U pogledu **zaštite prirode**, preduzeti su prvi koraci na razvoju mreže Natura 2000 u Bosni i Hercegovini. Lista potencijalnih Natura 2000 područja tek treba da se usvoji, a zakonodavstvo da se uskladi sa *acquis*-em o zaštiti divljih ptica i staništa. Ulaganja u projekte za izgradnju hidroelektrana trebaju biti u skladu sa procjenom uticaja na životnu sredinu, zakonodavstvom o vodama i obavezama u pogledu zaštite prirode, posebno u zaštićenim nacionalnim područjima i područjima visoke prirodne vrijednosti koja mogu postati Natura 2000 područja.

Zakon o **hemikalijama** FBiH tek treba usvojiti. Nacionalni plan za sprovođenje Štokholmske konvencije o trajnim organskim zagađivačima je izrađen, ali se čeka njegovo usvajanje.

U pogledu upravljanja rizicima i kontrole **industrijskog zagađenja**, Bosna i Hercegovina radi na razvoju državnog plana za smanjenje emisija.

Značajno veće napore je potrebno uložiti u oblast **buke**.

U pogledu **civilne zaštite**, prioritetno je potrebno riješiti pitanje upravljanja i smanjenja rizika od katastrofa, posebno u svjetlu katastrofalnih poplava iz 2014. godine. Bosna i Hercegovina je izrazila interes da u 2014. godini postane članica Mehanizma EU za civilnu zaštitu i zaključila Protokol o saradnji i uspostavi kontakt tačke za ovaj mehanizam. Kontakt-tačka, kao predušlov za pridruživanje ovom mehanizmu, trebala bi osigurati koordinaciju na nivou cijele zemlje. Potrebni su dalji napori na saradnji i koordinaciji, kao i dodatne pripreme aktivnosti za pristupanje mehanizmu.

Država je u ranoj fazi kada je riječ o približavanju *acquis*-u EU u oblasti **klimatskih promjena**. Preduzete su ograničene mjere i aktivnosti na prilagođavanju klimatskim promjenama. Potrebno je osigurati sprovođenje Strategije prilagođavanja na klimatske promjene i nisko-emisionog razvoja. Neophodan je dalji razvoj politika i strategije u vezi sa klimatskim promjenama u zemlji, u skladu sa okvirom EU do 2030. Potrebni su i značajni napori da se pitanje klimatskih promjena u potpunosti ugradi u odgovarajuće sektorske politike i strategije. Bosna i Hercegovina je u martu dostavila Prvi dvogodišnji izvještaj o emisijama stakleničkih gasova u skladu sa Okvirnom konvencijom Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC). Finalizirane su tri Nacionalno prihvatljive mjere prilagođavanja klimatskim promjenama. Kapaciteti BiH za praćenje, izvještavanje i provjeru u ovoj oblasti su još uvijek slabi i potrebno ih je u značajnoj mjeri ojačati. Od prioritetnog značaja je da se ulože napori na usklađivanju sa Uredbom EU o mehanizmu monitoringa, kao i da se u zemlji unaprijede kapaciteti za realizaciju Sporazuma o klimatskim promjenama iz Pariza 2015. **Administrativni kapaciteti** u sektoru životne sredine i klimatskih promjena su i dalje slabi. Nije bilo napretka u pogledu strateškog planiranja na nivou cijele zemlje, kao ni u uspostavi mehanizma za sveobuhvatno usklađivanje sa zakonodavstvom EU. Neophodno je ojačati kapacitete kako bi se odgovorilo na značajne potrebe u pogledu većih resursa, saradnje i koordinacije. Potrebno je uložiti dodatne napore na širenju informacija o zaštiti životne sredine i potrebnim aktivnostima u području klimatskih promjena na svim nivoima u zemlji.

4.2.4. Politika u oblasti transporta

Pripreme aktivnosti u oblasti transporta su u **ranoj fazi**. U protekloj godini je postignut **određeni napredak**. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

→ usvoji strategije u oblasti transporta za sve pod-sektore u cijeloj državi,

→ ojača regulatorni okvir, te administrativne i kapacitete za koordinaciju kako bi zemlja iskoristila sve mogućnosti koje nudi agenda povezivanja.

U julu je usvojena Okvirna transportna politika BiH za period 2015 - 2030. Preostalo je da se izrade i usvoje ključni strateški dokumenti za sektor transporta i njegove podsektore na svim upravnim nivoima u Bosni i Hercegovini. Propisi o željezničkom, cestovnom, pomorskom, saobraćaju unutrašnjim plovnim putevima i intermodalnom saobraćaju još uvijek nisu u potpunosti usklađeni sa *acquis*-em. Potrebna su značajna unapređenja opšte saobraćajne infrastrukture u Bosni i Hercegovini.

U pogledu **transevropskih transportnih mreža**, Bosna i Hercegovina je nastavila da učestvuje u Transportnoj opservatoriji za Jugoistočnu Evropu (SEETO) i primjenjuje Memorandum o razumijevanju o razvoju Glavne regionalne transportne mreže Jugoistočne Evrope. Bosna i Hercegovina je imala aktivnu ulogu u Agendi za povezivanje za Zapadni Balkan 6 kroz podršku Sporazumu iz Brisela o Glavnoj regionalnoj transportnoj mreži u aprilu, i Sporazumu iz Rige u junu o ključnim mrežnim koridorima i listi projekata za sprovođenje do 2020. godine. Bilo je napretka u cestovnim i željezničkim mrežama, ali ostaju problemi u vezi sa finansiranjem preostalih aktivnosti.

Veliki problem predstavlja sigurnost u **cestovnom saobraćaju**. Strategija o sigurnosti na cesti i njen akcioni plan još uvijek nisu usvojeni.

U pogledu **željezničkog saobraćaja** nastavlja se obnova željezničkih pruga. Oba entitetska vertikalno integrisana željeznička preduzeća su u vrlo teškoj finansijskoj situaciji. U oba preduzeća je potrebno izvršiti potpuno razdvajanje operativnih funkcija od upravljanja infrastrukturom, kako zahtijeva *acquis*.

U pogledu **unutrašnjih plovnih puteva**, trenutno se ne sprovode aktivnosti na obnovi rijeke Save u Bosni i Hercegovini, kao ni u Hrvatskoj i Srbiji. Razlog ovome je otkazivanje ugovora o kreditu sa Svjetskom bankom, i posljedično otkazivanje pomoći EU.

Kada je riječ o **intermodalnom saobraćaju**, usko grlo željeznice u Tunelu Ivan i na prevoju Bradina onemogućava prolaz Ro-La vozova (vozova za prevoz kamiona) i kontejnera dužine 12 m iz Luke Ploče. Ovaj problem, kao i nefunkcionalan plovni put na rijeci Savi ugrožavaju i povećanje obima kombinovanog prevoza.

U pogledu **vazdušnog saobraćaja**, Agencija za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi BiH je uz punu saradnju sa EUROCONTROL-om preuzela kontrolu letova u nižem vazdušnom prostoru zemlje od agencija za kontrolu letenja Srbije i Hrvatske. Bosna i Hercegovina učestvuje u Inicijativi za zajedničku oblast pružanja usluga kao posmatrač.

U pogledu **pomorskog saobraćaja**, Bosna i Hercegovina nije članica konvencija Međunarodne pomorske organizacije.

4.2.5. Energija

Pripreme u oblasti energije u Bosni i Hercegovini nalaze se u **ranjoj fazi**. U protekloj godini je postignut **određeni napredak**. Zemlja i dalje zaostaje u ispunjavanju svojih međunarodnih obaveza koje proizilaze iz Ugovora o Energetskoj zajednici. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- usvoji energetska strategiju za cijelu državu,
- ojača koordinaciju i saradnju na svim nivoima upravljanja kako bi se unaprijedilo strateško planiranje, kreirala sveobuhvatna politika ulaganja i omogućilo njihovo efikasno sprovođenje,
- bez odlaganja usvoji zakon o gasu s ciljem ispunjavanja obaveza koje proizilaze iz Ugovora o Energetskoj zajednici.

Bosna i Hercegovina još uvijek nema jedinstvenu energetska strategiju na nivou cijele države. Odsustvo strateškog planiranja na nivou zemlje sprečava je da na odgovarajući način riješi pitanja **sigurnosti snabdijevanja**, posebno kada je riječ o nafti i gasu. Putem odgovarajućih zakonodavnih okvira u dva entiteta uvedene su mjere za uspostavljanje zaliha nafte. Ipak, nedostaje sveobuhvatan i koordiniran sistem na nivou države za ovu svrhu. Nema podataka o tome kolike su zalihe nafte u zemlji.

U pogledu **unutrašnjeg tržišta energije**, Bosna i Hercegovina je formalno izvršila liberalizaciju svog tržišta električne energije. Državna regulatorna komisija za električnu energiju je u maju usvojila nova pravila za poboljšanje tržišnih principa u ovoj oblasti. Zakonodavni i regulatorni okvir je potrebno u potpunosti uskladiti sa *acquis*-em na svim nivoima, budući da se njime trenutno ne omogućava razvijanje veleprodajnih i maloprodajnih tržišta u cijeloj zemlji. Potrebno je osigurati potpunu nezavisnost regulatornih komisija, posebno u Republici Srpskoj i raditi na njihovom jačanju. Bosna i Hercegovina nije ispunila obaveze koje proističu iz Energetske zajednice, odnosno nije uskladila svoj zakonodavni okvir o električnoj energiji sa *acquis*-em, posebno u okviru Trećeg energetskog paketa EU.

Zemlja i dalje ozbiljno krši svoje obaveze iz Ugovora o Energetskoj zajednici u pogledu sektora gasa. Neodložno je potrebno usvojiti zakon o gasu u ovoj oblasti. Promjene su potrebne i u Zakonu o gasu Republike Srpske kako bi se uskladio sa *acquis*-em, dok zakon o gasu u Federaciji BiH tek treba da se usvoji.

Zakonski okvir o **obnovljivoj energiji** i dalje ne ispunjava zahtjeve Energetske zajednice. U maju je Energetska zajednica pokrenula pitanje u vezi sa činjenicom da Bosna i Hercegovina nije dostavila državni akcioni plan o obnovljivoj energiji. Dostavljanje ovog plana mora da bude prioritet, a prioritet je i da se ostvare ciljevi BiH u oblasti obnovljive energije kroz izradu okvira na državnom nivou koji će biti komplementaran onima na nivou entiteta. U vezi sa biogorivom, nadležni organi u entitetima nisu preduzeli radnje na rješavanju pitanja održivosti i uvođenju odgovarajuće certifikacije. Sve dalje aktivnosti na razvijanju hidroenergije trebaju biti u skladu sa zakonodavstvom EU iz oblasti životne sredine.

Sekundarno zakonodavstvo o **energetskoj efikasnosti** je usvojeno na različitim nivoima vlasti, posebno u Republici Srpskoj. Ipak, nije bilo napretka u izradi zakonskog i institucionalnog okvira koji su potrebni na državnom nivou. Bosna i Hercegovina je propustila rok Energetske zajednice za usklađivanje sa Direktivom o energetskoj efikasnosti krajnje potrošnje i energetskim uslugama iz 2006. Zbog ograničene koordinacije između organa na državnom i entitetskim nivoima, nije izrađen niti usvojen nacionalni plan energetske efikasnosti, kao ni dosljedna mapa puta za usvajanje *acquis*-a iz Ugovora o Energetskoj zajednici.

U pogledu **nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja**, Državna regulatorna agencija za radijacionu i nuklearnu bezbjednost BiH usvojila je određeni broj propisa za jačanje i unapređenje svoje regulatorne funkcije, uključujući Pravilnik o monitoringu radioaktivnosti u okolišu. Agencija i dalje prima bilateralnu i međunarodnu pomoć usmjerenu na jačanje njenih tehničkih kapaciteta. U maju je Parlamentarna skupština BiH usvojila Državni akcioni plan o hitnim slučajevima zaštite stanovništva od jonizirajućeg zračenja u slučaju vanrednog događaja, nuklearnog udesa ili nastanka nuklearne štete.

4.2.6. *Informaciono društvo i mediji*

Pripreme u oblasti informacionog društva i medija su u **ranofazi**. U prošloj godini primijećeno je **nazadovanje** u ovoj oblasti. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- usvoji plan za osiguranje finansijske stabilnosti i političke nezavisnosti javnih emitera,
- bez odlaganja usvoji odluku o prelasku na digitalno emitovanje.

U vezi sa **elektronskim komunikacijama, te informacionim i komunikacionim tehnologijama**, Zakon o elektronskim komunikacijama je većinom zasnovan na regulatornom okviru EU iz 1998. godine. Čeka se na uvođenje opšteg sistema autorizacije, koji će zamijeniti pojedinačne dozvole za osiguranje elektronskih komunikacija. Institucionalni okvir ne osigurava odgovarajuću političku nezavisnost, kao ni finansijsku i operativnu nezavisnost regulatora, što podrijava sigurnost sektora i izaziva zabrinutost zbog njegove učinkovitosti. Nisu preduzeti dalji koraci za uvođenje Jedinstvenog evropskog broja za hitne slučajeve 112.

Regulatorna agencija za komunikacije BiH (RAK) nastavlja sa sprovođenjem mjera za zaštitu konkurentnosti, kao i sa realizacijom zadnje faze rebalansa maloprodajnih tarifa za fiksnu telefoniju. Ipak, efikasna regulacija tržišta, a time i pristup novih učesnika tržištu i dalje predstavlja problem. Budući da tri postojeća operatera podliježu regulatornim obavezama, oni i dalje na svojim geografskim teritorijama imaju *de facto* monopol u fiksnoj telefoniji, a

konkurencija se javlja na fiksnom širokopojasnom tržištu. Ukupna fiksna stopa širokopojasnih priključaka je skromno narasla na 11,9 %.

Sporazum iz septembra 2014. godine koji su potpisali Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija o smanjenju cijena roaming usluga u mobilnoj telefoniji stupio je na snagu u julu.

U pogledu **informacionog društva i medija**, Zakon o elektronskom poslovanju i Zakon o elektronskom potpisu na državnom nivou se još uvijek ne sprovode jer ne postoji nadzorno tijelo za akreditaciju. Administrativni kapaciteti Ministarstva transporta i komunikacija BiH su i dalje nedovoljni.

U pogledu **audiovizuelne politike**, zemlja je propustila međunarodni rok od 17. juna 2015. za prelazak na digitalni signal. Završena je prva faza digitalizacije, i to samo na teritoriji Federacije BiH, budući da u Republici Srpskoj nije bilo dozvoljeno instaliranje opreme.

Ovaj proces ugrožava nepostojanje kompanije koja treba da koordinira tehničke aspekte digitalizacije u okviru odgovarajućeg zakona. Finansijska stabilnost i održivost cijelog sistema javnog emitovanja je i dalje ozbiljno ugrožena, jer stopa naplate RTV takse kontinuirano opada. Postojeći model naplate RTV takse istekao je 26. aprila, a vlasti još nisu usaglasile novi model.

4.2.7. Finansijska kontrola

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi** svojih priprema u oblasti finansijske kontrole. Zabilježen je **određeni napredak** uspostavljanjem jedinica za unutrašnju reviziju i usvajanjem strategije za javnu unutrašnju finansijsku kontrolu u Federaciji BiH i Brčko Distriktu. Međutim, nedostatak koordiniranog pristupa spriječava uvođenje vjerodostojnih reformi. Dodatni trud je naročito potrebno uložiti u dovršavanje strategije i pravnog okvira na nivou entiteta. U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- dovršiti pravni okvir za finansijsko upravljanje i kontrolu na nivou entiteta,
- ažurirati, usvojiti i započeti provođenje strategija za javnu unutrašnju finansijsku kontrolu na državnom nivou i u Republici Srpskoj,
- sazivati redovne sastanke Upravnog odbora Centralne harmonizacijske jedinice i osigurati sistematsku koordinaciju vrhovnih revizorskih institucija.

Javna unutrašnja finansijska kontrola

Potrebno je ponovo izraditi pojedinačne **strategije i akcijske planove** za javnu unutrašnju finansijsku kontrolu institucija Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Federacija BiH je usvojila strateški dokument za javnu unutrašnju finansijsku kontrolu u septembru a Brčko Distrikt u decembru. Još uvijek nedostaje formalni mehanizam za nadzor i izvještavanje o provođenju akcijskih planova.

Centralne harmonizacijske jedinice su uspostavljene na državnom nivou i u entitetima ali još ne u Brčko Distriktu. Kadrovska popunjenost centralnih harmonizacijskih jedinica je dosta ispod potrebnog nivoa, naročito u entitetima gdje je ukupno zaposleno šest osoba. Centralne harmonizacijske jedinice djeluju neovisno jedna od druge i nisu održale sastanak Koordinacijskog odbora centralnih harmonizacijskih jedinica od 2011. godine, iako je to propisano zakonom. One pripremaju i podnose konsolidovane godišnje izvještaje nadležnim nivoima vlasti. U godišnjem izvještaju Centralne jedinice za harmonizaciju Republike Srpske navedena su dešavanja u okviru za finansijsko upravljanje i kontrolu dok se istovrsni dokumenti na državnom nivou i u Federaciji BiH bave samo unutrašnjom kontrolom.

Centralne harmonizacijske jedinice se aktivno bave organizovanjem obuka. Uglavnom su subvencionirane putem vanjske pomoći.

Koncept **finansijskog upravljanja i kontrole** je još uvijek u veoma ranoj fazi razvoja. U ovoj oblasti je potrebno usvojiti propise na entitetskom nivou. Sporazumi o delegiranju i odgovornosti, protok informacija o upravljanju, te upravljanje rizikom i finansijsko upravljanje u javnim preduzećima nisu dovoljno uređeni. Funkcija centralizovane inspekcije budžeta još uvijek nije uspostavljena ni na jednom nivou vlasti.

Pravni okvir za **unutrašnju reviziju** je na snazi na svim nivoima osim u Brčko Distriktu i uglavnom je usklađen sa međunarodnim standardima. Na svim nivoima vlasti su određeni kriteriji za uspostavljanje jedinica za unutrašnju reviziju, ali oni nisu međusobno usklađeni. Kapaciteti za unutrašnju reviziju su i dalje mali. Povelja o unutrašnjoj reviziji je na snazi ili u pripremi u sve većem broju institucija.

Vanjska revizija

U pogledu **ustavnog i pravnog okvira**, funkcionalna, operativna i finansijska nezavisnost svake od četiri vrhovne revizorske institucije - za institucije Bosne i Hercegovine, Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta - je osigurana putem zakona o vanjskoj reviziji na državnom i entitetskom nivou i u Brčko Distriktu. Ovi zakoni su u skladu sa standardima Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (INTOSAI). Međutim, nijedna od vrhovnih revizorskih institucija nije uvrštena u ustave ni u Statut Brčko Distrikta. Vrhovna revizorska institucija na državnom nivou je punopravna članica organizacija INTOSAI i EUROSAI. Nezavisnost rukovodilaca i zamjenika vrhovnih revizorskih institucija je dovoljno pravno zaštićena i njihova ovlaštenja obezbijavaju pune finansijske, regulatorne i revizije učinkovitosti svih javnih finansijskih operacija.

U pogledu **institucionalnih kapaciteta**, vrhovne revizorske institucije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske imaju dovoljan broj zaposlenih dok vrhovnim revizorskim institucijama Brčko Distrikta i posebno Federacije BiH nedostaju kapaciteti za provođenje potpune vanjske revizije. Vrhovne revizorske institucije na državnom nivou i u entitetima su usvojile strateške razvojne planove za period 2014.-2020.

Da bi se poboljšao **kvalitet rada revizije**, Koordinacijski odbor vrhovnih revizorskih institucija u Bosni i Hercegovini je objavio izmjene i dopune Odluke o preuzimanju i primjeni Okvira međunarodnih standarda vrhovnih revizorskih institucija u zemlji. Međutim, saradnja između vrhovnih revizorskih institucija u Koordinacijskom odboru nije sistematična i potrebno ju je poboljšati. Sve četiri vrhovne revizorske institucije su usvojile postupke koji obuhvataju finansijsku reviziju, reviziju učinkovitosti i kontrole kvaliteta, i osiguravaju da njihov revizorski rad bude u skladu sa tim standardima i postupcima. Rukovodioci vrhovnih revizorskih institucija nadgledaju izvršenje godišnjeg plana revizije i podnose izvještaje o godišnjim aktivnostima nadležnim parlamentima. Povećana upotreba informacijskih tehnologija i metodologija uzorkovanja je poboljšala učinkovitost procesa revizije.

U Republici Srpskoj operativan je Odsjek za kontrolu kvaliteta i usklađenost sa međunarodnim revizorskim standardima. Krajem 2014. godine Ured za reviziju institucija Bosne i Hercegovine je uspostavio novi sektor za razvoj, metodologiju i upravljanje kvalitetom.

U pogledu **uticaja rada revizije**, godišnji izvještaji se redovno podnose parlamentima, objavljuju na internetu i dobijaju široku pažnju medija i javnosti. Vrijeme koje parlamentarni odbori imaju na raspolaganju da ocjene i razmotre izvještaje je kraće od optimalnog ali se izvještaji obično razmatraju u prisustvu vrhovnih revizorskih institucija. Vrhovne revizorske institucije formalno nadziru provođenje preporuka revizije u toku naredne revizije. Vrhovna

revizorska institucija Republike Srpske je uspostavila online bazu podataka preporuka koja je dostupna javnosti. Vrhovne revizorske institucije i centralne harmonizacijske jedinice bi trebale ojačati svoju saradnju da bi se poboljšalo okruženje za unutrašnju kontrolu.

Zaštita finansijskih interesa EU

Zakonodavstvo nije **usklađeno sa *acquis-em*** i nije uspostavljena državna **koordinacijska služba za borbu protiv prevara** na državnom nivou. Pitanja prevencije i borbe protiv prevara se rješavaju u okviru državne strategije za borbu protiv korupcije. Poduzeti su početni koraci da bi se obezbijedila **saradnja sa istražiteljima Evropske komisije** tokom misija na licu mjesta.

Zaštita eura od krivotvorenja

Zemlja rješava pitanja vezana za krivotvorenje u okviru strategije za borbu protiv organizovanog kriminala. Zakonodavstvo nije **usklađeno sa *acquis-em*** i ne definiše krivotvorenje niti definiše nadležne organe vlasti i postupke za borbu protiv krivotvorenja novca. Još nije regulisano pitanje medalja i žetona sličnih kovanicama eura. Zemlja je od 2009. godine članica Međunarodne konvencije o sprječavanju krivotvorenja novca iz 1929. Centralna banka Bosne i Hercegovine, koja u tu svrhu ima odsjek za troje uposlenih, vrši **tehničku analizu** krivotvorenog novca, uključujući i novčanice i kovanice eura. Neka od kantonalnih ministarstava za unutrašnje poslove također imaju stručnjake i opremu za izvođenje tehničke analize, ali isključivo krivotvorenih novčanica. Još uvijek nisu sklopljeni **sporazumi o saradnji** sa Evropskom komisijom i Evropskom centralnom bankom.

4.2.8. Statistika

Pripreme u oblasti statistike su **u ranoj fazi** u mnogim sektorima, dok je tek u manjem broju sektora vidljiv određeni nivo pripremljenosti. **Određeni napredak** je ostvaren u prošloj godini, posebno u usklađivanju statističke metodologije sa standardima EU.

Potrebno je uložiti značajne i sveobuhvatne napore, posebno u cilju usklađivanja oblasti statistike sa *acquis-em* EU. Da bi se otklonili gore navedeni nedostaci, u narednoj godini Bosna i Hercegovina bi trebala:

- dodatno uskladiti statističke podatke sa Evropskim sistemom računa (ESA) 2010, posebno u pogledu državnih računa,
- dodatno poboljšati saradnju, koordinaciju i proces donošenja odluka da bi se razvio nacionalni statistički sistem u ključnim statističkim oblastima,
- hitno dovršiti obradu podataka vezanih za popis stanovništva i objaviti rezultate, u skladu sa preporukama Operacije međunarodnog monitoringa.

U pogledu **statističke infrastrukture**, Zakon o statistici Bosne i Hercegovine je i dalje u potpunosti usklađen sa principima Kodeksa prakse evropske statistike. Još uvijek je upražnjena pozicija direktora Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine. Međutim, započet je postupak izbora. Saradnja u pogledu državnog statističkog sistema između Agencije za statistiku i ostalih aktera koji proizvode i dostavljaju statističke podatke treba biti poboljšana, kao i saradnja između Agencije za statistiku i entitetskih institucija, naročito u pogledu usklađenosti primjene metodologije EU. Potrebno je dodatno raditi na razmjeni podataka između Uprave za indirektno oporezivanje i Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine. Agencija za statistiku BiH djelimično koristi Eurostatov elektronski sistem za upravljanje tokom podataka i upravljanje informacijama da bi slala podatke **Eurostatu**.

Potrebni su značajni naponi da se **makro-ekonomski statistički podaci** usklade sa Evropskim sistemom računa (ESA) 2010. Isto važi i u pogledu godišnjih i četveromjesečnih državnih računa. Priprema sektorskih računa još nije dovršena, tako da godišnji i četveromjesečni sektorski računi još nisu dostupni. Tabele za nabavku i korištenje se ne ispunjavaju redovno, niti su napravljene tabele za ulazne podatke i rezultate. Ne izrađuju se fiskalne notifikacije u skladu sa ESA 2010 i finansijskim obračunima. Statistika vladinih finansija (GFS) se uglavnom izrađuje u skladu sa relevantnim priručnikom MMF-a iz 2001. godine; u toku je uvođenje u upotrebu priručnika iz 2014. Vladini finansijski statistički podaci se također ne izrađuju u skladu sa metodologijom ESA a Centralna banka je uvela tzv. *bridge* tabele koje će pretvoriti u ESA. Obračunsko računovodstvo se primjenjuje samo na izdatke. Bosna i Hercegovina treba da sačini usklađeni indeks potrošačkih cijena (HICP).

Strukturne **poslovne statistike** i kratkoročne statistike se izrađuju ali sa ograničenim opsegom. Primjenjuju se četiri aneksa Uredbe o strukturnim poslovnim statistikama i izrađuju se podaci za nekoliko preostalih aneksa. Izvedene su neke kratkoročne poslovne statistike ali dodatno poboljšanje je i dalje potrebno za statističke podatke u oblasti industrije, građevinske industrije i usluga. U oblasti turizma, Bosna i Hercegovina izvodi statistike smještajnih kapaciteta ali i u ovoj oblasti potrebno je poboljšanje. Izvođenje statistika u oblasti transporta je još u ranoj fazi. Statistike u oblastima istraživanja i razvoja, inovacija i informatičkih i komunikacijskih tehnologija bi se trebale redovno izrađivati.

U pogledu **socijalnih statistika**, ozbiljno ograničenje predstavlja nedostatak ažuriranih brojevanih podataka o stanovništvu. Objavljivanje rezultata popisa je odgođeno, jer se statistički uredi u zemlji ne slažu u potpunosti oko metodologije. Vijeće ministara je u avgustu imenovalo ministra civilnih poslova BiH za koordinatora popisa stanovništva. Prikupljanje podataka u okviru Evropskog sistema integrisane statistike socijalne zaštite je u razvojnoj fazi. Anketa o radnoj snazi se provodi svake godine. Anketa o strukturi plate i statistika o upražnjenim radnim mjestima se ne primjenjuju. Statistike troškova rada se objedinjavaju i šalju Eurostatu. Bosna i Hercegovina je započela sa izradom nacionalnih zdravstvenih računa i dostavila podatke Eurostatu u maju 2015. Započela je izrada statistika o vanjskoj migraciji i azilu a treba biti potpisan Memorandum o razumijevanju između Agencije za statistiku i Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine. Redovno se izrađuju osnovne statistike o obrazovanju. Međutim, potrebni su znatni naponi za dalju izradu statistika, naročito u pogledu finansijskih indikatora. Za statistike o krivičnim djelima Agencija za statistiku dostavlja podatke Eurostatu, ali potrebna su dodatna poboljšanja.

U oblasti **poljoprivredne statistike**, još nisu usvojeni relevantni propisi o poljoprivrednom popisu. Podaci iz popisa su osnovni preduslov za izradu poljoprivredne statistike u zemlji. Pošto poljoprivredni popis nije bio izvršen već više od 50 godina, Bosna i Hercegovina izrađuje vrlo ograničen broj statističkih indikatora za poljoprivredu i dostavlja neke eksperimentalne procjene.

U pogledu **energetske statistike**, strukturne statistike su dostupne za sve proizvedene izvore energije izuzev za obnovljivu energiju. Dostupne su neke kratkoročne statistike također i za električnu energiju, plin i ugalj. Energetski bilansi se izrađuju za sve izvore energije izuzev za obnovljivu energiju. U oblasti **okolišne statistike**, statistike o otpadu i vodama se prikupljaju svake godine. Proračuni emisija izduvnih gasova i statistike o plaćanju okolišnih taksi za poslovne djelatnosti se ne izrađuju, kao ni statistike o troškovima za aktivnosti zaštite okoliša. Bilansi toka materijala se ne izrađuju.

4.3. Pravda, sloboda i sigurnost

<p>Bosna i Hercegovina je ostvarila određeni nivo pripremljenosti za provođenje <i>acquis</i>-a u ovoj oblasti. Postignut je određen napredak. Sistemi migracije i azila su ojačani i</p>

odgovaraju trenutnim prilivima. Poboljšana je infrastruktura, kao i oprema i nadzor na graničnim prelazima. Započelo je provođenje Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma i usvojene su izmjene i dopune Krivičnog zakona kojima se uređuje oblast pranja novca, iako su i dalje potrebne određene zakonske izmjene da bi se ispunili međunarodni standardi. Poboljšani su kapaciteti pojedinih organa za provođenje zakona da uoče i spriječe operacije krijumčarenja droge. U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- ubrzati nastojanja da spriječi radikalizaciju i rješi pitanje stranih terorističkih boraca,
- riješiti pitanja preostalih nedostataka u pravnom okviru za borbu protiv pranja novca, kao i usvojiti i primjeniti novu strategiju i akcioni plan za borbu protiv pranja novca,
- osigurati da se politike za smanjenje potražnje za drogama učinkovito primjenjuju i da se zaplijenjena droga uništava. Ojačati institucionalne kapacitete za koordinaciju i provođenje politika.

4.3.1. Vize, upravljanje granicama, azil i migracije

Što se tiče **vizne politike**, na granici je izdato 58 viza u 2014. godini, što predstavlja pad od 37.6 % (93 su izdate u 2013.). U prvoj polovini 2015. na granici su izdate 32 vize, što je povećanje od 33% u odnosu na isti period 2014. Provođenje bezviznog režima sa EU i dalje teče nesmetano. Iako većina putnika putuje u Schengenski prostor *bona fide*, određeni broj državljana Bosne i Hercegovine i dalje zloupotrebljava bezvizni režim podnošenjem očito neosnovanih zahtjeva za azil. Kao i u prethodnim izvještajnim periodima, u pojedinim državama članicama EU i pridruženim zemljama Schengena zabilježena je sezonska kulminacija broja tražilaca azila. Broj tražilaca azila iz Bosne i Hercegovine porastao je za 54 % u periodu između 2013. i 2014. godine. Izuzetno niska stopa davanja azila potvrđuje neosnovanu prirodu tih zahtjeva. Potrebne su dugoročne i kratkoročne mjere za suzbijanje ove pojave: organi vlasti u Bosni i Hercegovini moraju poduzeti neodložne akcije u okviru mehanizma za praćenje stanja nakon liberalizacije viznog režima za rješavanje slučajeva zloupotrebe traženja azila. To se treba izvršiti tako što će se nastaviti sa kampanjama informisanja javnosti, intenzivirati istrage o počiniocima i provesti politike za poboljšanje društvene i ekonomske uključenosti najugroženijih društvenih kategorija, uključujući i Rome, za koje je najvjerojatnije da će migrirati. Rad u tim oblastima je potrebno nastaviti sistematski i uz adekvatnu raspodjelu resursa. U septembru 2014. Njemačka je uvrstila BiH na svoju listu sigurnih zemalja porijekla.

Propisi koji se odnose na integrisano **upravljanje granicama**, uključujući i Zakon o graničnoj kontroli, usklađeni su sa relevantnim *acquis*-em EU. Nova strategija i akcijski plan za integrisano upravljanje granicama još uvijek nisu usvojeni. Ažurirani integrisani sistem za kontrolu državnih graničnih prelaza bi trebao biti učinkovitiji u otkrivanju nevažećih dokumenata. Mehanizam za izdavanje dozvola za lokalni granični saobraćaj je uspostavljen i operativan. Zajednički centar za policijsku saradnju između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije, koji je smješten u Trebinju, i dalje funkcioniše sa oficirima za vezu iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Njegova svrha je da se ojačaju regionalni kapaciteti za borbu protiv prekograničnog kriminala i ilegalne migracije. Nakon potpisivanja memoranduma o razumijevanju sa Srbijom u martu, započeta je akcija zatvaranja neovlaštenih graničnih prelaza na granici sa Srbijom. Veliki broj zajedničkih graničnih patrola sa susjednim državama je doveo do toga da više ljudi bude optuženo za krijumčarenje. Sa Frontexom je izvršena zajednička analiza rizika, uglavnom u okviru Mreže za analizu rizika zemalja Zapadnog Balkana. Vlasti Bosne i Hercegovine redovno dostavljaju dogovorene statističke i kvalitativne informacije.

Sprovode se nova strategija i akcioni plan za **migracije i azil** za period 2012.-2015. Koordinacijsko tijelo za praćenje provođenja strategije radi na zadovoljavajući način. Sektor za azil Ministarstva sigurnosti je skoro u potpunosti kadrovski popunjen. Stalni azilantski centar u Trnovu radi na zadovoljavajući način. Postupke određivanja pritvora je potrebno uskladiti sa *acquis*-em. Još nije usvojen novi Zakon o azilu koji bi bio usklađeniji sa *acquis*-em. Broj zahtjeva za azil u 2014. je pao na: 45 podnesenih zahtjeva za azil koji obuhvataju 45 osoba, u poređenju sa 73 zahtjeva za 100 osoba u 2013. godini. Najveću grupu tražilaca azila u 2014. godini su činili Afganistanci. U 2014. godini Ministarstvo sigurnosti BiH je odbilo 7 zahtjeva za azil. U prvoj polovini 2015. podneseno je 19 novih zahtjeva za azil za ukupno 20 osoba.

Što se tiče oblasti **migracija**, Centar za privremeni pritvor ilegalnih imigranata je operativan, ima 53 zaposlena, te kapacitet za smještaj 120 imigranata. U 2014. godini 218 stranih državljana je smješteno u centar, u odnosu na 236 u 2013. U prvoj polovini 2015. ukupno 93 osobe su smještene u centar, što predstavlja smanjenje u odnosu na isti period u 2014. kada je smještena 121 osoba. Ukupno 238 stranih državljana su se vratili u svoju zemlju porijekla u 2014. godini. Također, u prvoj polovini 2015. ukupno 101 strani državljanin se vratio u svoju zemlju porijekla, što predstavlja smanjenje od 27% u odnosu na isti period 2014. U 2014. 169 ilegalnih migranata je registrovano za Program pomoći dobrovoljnom povratku za posebne namjene, u odnosu na 83 u prvoj polovini 2015. Broj ilegalnih migranata presretnutih na granici je pao sa 228 u 2013. na 189 u 2014. U prvoj polovini 2015. presretnuto je 75 ljudi, što predstavlja smanjenje od 33% u poređenju sa istim periodom 2014.

Sedmi migracijski profil je usvojen u maju. Još nije usvojen novi zakon o migraciji, koji bi bio dovoljno usklađen sa *acquis*-em EU, između ostalog i u pogledu maksimalnog trajanja pritvora u imigracijskom centru. U septembru 2014. Bosna i Hercegovina je produžila odluku o dozvoli privremenog boravka od godinu dana državljanima Sirije iz humanitarnih razloga.

Sporazumi o readmisiji između Bosne i Hercegovine, EU i drugih zemalja se i dalje provode na zadovoljavajući način. Najveći broj od ukupno 140 slučajeva readmisije u 2014. je realizovan u sklopu sporazuma sa Hrvatskom (194 u 2013.). Bosna i Hercegovina je u prihvatila readmisiju 573 svoja državljanina u 2014. (u odnosu na 397 u 2013.). U prvoj polovini 2015. je readmisijom vraćeno 498 ljudi, što predstavlja povećanje od 90% u poređenju sa istim periodom 2014. godine, kada su readmisijom vraćene 262 osobe. Provođenje strategije za reintegraciju vraćenih osoba je i dalje izazov. Prepreke trajnom povratku i lokalnoj integraciji predstavljaju teškoće sa ekonomskom reintegracijom, pristup zdravstvenoj zaštiti, socijalna zaštita, ostvarenje prava na penziju i zapošljavanje manjinskih povratnika (*Vidjeti 2.2 — Ljudska prava i zaštita manjina*).

4.3.2. Pranje novca

Moneyval je izdao revidirano saopštenje za javnost u aprilu u kojem su istaknuti postojeći nedostaci pravnog okvira i traži se preduzimanje aktivnosti.. Provedbeni propisi za Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma su usvojeni u maju. Izmjene i dopune Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine koje mijenjaju definiciju krivičnog djela pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti su usvojene u martu i maju. Zakonom uspostavljena nadzorna tijela i dalje u potpunosti ne izvršavaju svoje funkcije. U junu 2015. Bosna i Hercegovina je prihvatila političku opredijeljenost na visokom nivou da radi sa FATF-om i Moneyval-om na rješavanju preostalih strateških nedostataka u oblasti inkriminiranja djela pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, zamrzavanja sredstava korištenih za terorizam u okviru Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1373, efektivnog nadzora, neprofitnog sektora, prekograničnih kontrola novca i zapljene sredstava.

Vijeće ministara je na zahtjev FATF-a usvojilo Akcioni plan za otklanjanje nedostataka u sistemu borbe protiv pranja novca. Broj potvrđenih optužnica i pravosnažnih presuda i dalje je mali.

Memorandumi o razumijevanju sa 12 stranih finansijskih obavještajnih jedinica su omogućili stalnu elektronsku razmjenu informacija sa svim drugim članicama Egmont grupe. Organizovane su obuke za osobe koje imaju obavezu izvještavanja u okviru novog zakona. Finansijsko-obavještajni odjel ima odgovarajuće kadrove ali su njegove tehničke mogućnosti da izvodi složene analize ograničene. Došlo je do smanjenja broja prijava o pranju novca podnesenih tužilaštvima u Bosni i Hercegovini. Podnesena je jedna prijava o finansiranju terorističkih aktivnosti. Sve u svemu, prijavljeno je 78 osoba u 2014. godini, u odnosu na 108 u 2013. godini.

4.3.3. Droge

Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja tranzita i skladištenja droge. Proizvodnja droge je i dalje mala, i uglavnom ograničena na uzgoj marihuane. Domaća potražnja za drogama, naročito za sintetičkim drogama, je neznatno narasla.

Trenutno ne postoji državna strategija ni akcioni plan za suzbijanje upotrebe droga. Vlada Republike Srpske je usvojila Strategiju nadzora nad opojnim drogama i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga. Komisija za suzbijanja zloupotrebe opojnih droga BiH ne funkcioniše zbog nedostatka političke volje. Propisi za sprječavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga, kojima bi se uspostavila kontakt tačka za pitanje zloupotrebe droga na državnom nivou, čekaju na usvajanje.

Broj prijavljenih krivičnih djela u vezi sa zloupotrebom droga se smanjio. Broj podnesenih krivičnih prijava o trgovini i posjedovanju droge je sa 1480 koliko je iznosio u 2013. pao na 1344 u 2014. godini. Broj potvrđenih optužnica se smanjio na 985 u 2014. sa 1039 u 2013. a broj optužnica je pao na 968 sa 1050. U maju, Komisija za uništavanje droga je uništila 550 kg različitih vrsta droga. Međutim, velika količina droge zaplijenjena po nalogu sudova u čitavoj Bosni i Hercegovini još uvijek čeka na uništenje. Operativne aktivnosti se i dalje koordiniraju po principu "od slučaja do slučaja".

Nastavljena je saradnja sa Evropskim centrom za kontrolu droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA). BiH je od januara 2015. članica Grupe za saradnju u borbi protiv zloupotrebe droga i krijumčarenja droga (Pompidou grupa) Vijeća Evrope. U novembru 2014. Bosna i Hercegovina je sačinila godišnji izvještaj o situaciji u zemlji po pitanju zloupotrebe droga koji opisuje politiku za pitanja zloupotrebe droga, prevenciju i liječenje ovisnosti, socijalno povezane pojave i socijalnu integraciju, kao i podatke o krivičnim djelima povezanim sa zloupotrebom droga i tržištu droge.

4.3.4. PolICIJA

Policijske agencije širom zemlje i dalje grade svoje kapacitete. Operativan je sistem elektronske razmjene podataka između policijskih i tužilačkih registara i neki njegovi tehnički aspekti se ažuriraju i popravljaju. Međutim, neke zakonodavne odredbe sprečavaju razvoj učinkovitog institucionalnog okvira na državnom nivou. Opći nedostatak koordinacije i saradnje između organa za provođenje zakona umanjuje sposobnost policije da pruži puni raspon usluga. Još uvijek nisu usvojeni propisi koji bi poboljšali pravni okvir za rad policije. Dok zakonodavstvo osigurava nezavisan i transparentan nadzor nad radom policije, uključujući i mehanizme javnih žalbi, njegovo provođenje u praksi je često puno nedostataka. Potrebno je stoga uložiti više truda u ograničenje nedozvoljenog uticaja, naročito u imenovanju visokih policijskih službenika, te u pitanja nejasnih pravila i općeg nedostatka saradnje i koordinacije između policijskih agencija i tijela. Potrebno je usvojiti propis kojim

se uređuju prava pristupa podacima i bazama podataka. Potrebno je kadrovski popuniti razne agencije i tijela za provođenje zakona.

4.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma

Postignuti rezultati

Donesene su 22 prvostepene presude u predmetima **organizovanog kriminala**. Poduzete su određene operacije velikog obima, uključujući i operacije u saradnji da državama članicama EU. U 2015. godini, konfiskovana je imovina stečena krivičnim djelima u vrijednosti od 550000 eura, u ukupno 36 predmeta.

U 2014. godini, porastao je broj identifikovanih **žrtava trgovine ljudima**, sa 49 potvrđenih žrtava, u odnosu na prosjek od 30 žrtava prethodnih godina. U prvih šest mjeseci 2015. identifikovano je deset žrtava trgovine ljudima. Trgovina ljudima se odvijala u svrhu radne eksploatacije, seksualne eksploatacije, prosjačenja i prisilnog braka.

U **borbi protiv terorizma** Bosna i Hercegovina je ozbiljno pogođena pojavom stranih terorističkih boraca i radikalizacije. Širenje radikalizacije je uočeno u zemlji, naročito u vehabijskoj zajednici. U aprilu, policijsku stanicu u Zvorniku je napao naoružan muškarac koji je ubio jednog policijskog službenika i ranio dvojicu. Napadač je ubijen u razmjeni vatre. Dvije osumnjičene osobe koje su navodno vezane za napad su uhvaćene i zatim oslobođene iz pritvora, uz restriktivne mjere. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine trenutno istražuje motiv za ovaj napad. Odredbe Krivičnog zakona na državnom nivou o sankcijama protiv stranih boraca su se počele koristiti u krivičnim postupcima. Predmeti vezani za govor mržnje bi se trebali snažnije procesuirati.

Administrativni i operativni kapaciteti

U oblasti **borbe protiv organiziranog kriminala**, Federacija BiH se suočava sa ozbiljnim odgađanjem primjene zakonodavstva o oduzimanju imovine, pošto agencija nadležna za upravljanje oduzetom imovinom još nije operativna.

Što se tiče **trgovine ljudima** regionalni monitoring timovi se i dalje redovno sastaju i poboljšavaju svoje kapacitete kroz obuke. Međunarodna saradnja koju provode tijela za provođenje zakona u Bosni i Hercegovini, prvenstveno Državna agencija za istrage i zaštitu, putem zajedničkih istražnih timova, zajedničkih aktivnosti i upotrebe mehanizma za međunarodnu pravnu pomoć, je na zadovoljavajućem nivou, ali zahtijeva daljnje poboljšanje. Nastavlja se obučavanje kadrova organa za provođenje zakona, posebno granične policije, u oblasti trgovine ljudima. Zvanični plan i program policijskih akademija za 2014. godinu obuhvata predmete vezane za trgovinu ljudima koji se zasnivaju na *acquis*-u i najboljim praksama EU. Potrebno je dodatno raditi na krivičnom gonjenju počinitelaca i identifikaciji i proaktivnoj zaštiti žrtava. Saradnja između četiri regionalna monitoring tima i Radne grupe za borbu protiv trgovine ljudima treba biti dodatno ojačana da bi se osiguralo da istrage budu pravilno koordinirane i da se žrtvama pruži pomoć. Ni Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima u sastavu Ureda državnog koordinatora ni baza podataka o žrtvama trgovine ljudima, nisu u potpunosti operativni.

Kapaciteti **Protuterorističke radne grupe** još uvijek se trebaju znatno ojačati. Operativni dio radne grupe još uvijek čeka da se reguliše finansiranje i potvrdi formalni status njenih članova. Kapaciteti Tužilaštva Bosne i Hercegovine za borbu protiv terorizma su i dalje nedovoljni. Pojava stranih terorističkih boraca zahtjeva posvećen pristup obavještajnih i službi za provođenje zakona te dosljednu pravosudnu politiku naspram počinitelaca krivičnog djela.

Potrebno je pojačati napore da se uoče, spriječe i razbiju kretanja stranih terorističkih boraca koji odlaze u ratne zone kao što su Irak i Sirija.

Pravni okvir

U pogledu **borbe protiv organizovanog kriminala**, minimalni standardi za konfiskaciju imovine još uvijek nisu dosljedno uvršteni u propise u cijeloj državi. Zakonodavstvo o konfiskaciji imovine stečene krivičnim djelima je djelimično usklađeno sa *acquis*-em. I dalje je potrebno usklađivanje na državnom nivou, u Republici Srpskoj i u Brčko Distriktu.

U pogledu **trgovine ljudima**, i dalje ne postoje propisi u ovoj oblasti u Federaciji BiH. U isto vrijeme, zakonodavstvo na nivou države još uvijek nije usklađeno sa *acquis*-em, posebno u pogledu kazni.

Strateški okvir

Na snazi je **Strategija za borbu protiv organiziranog kriminala** za period 2014-2016. Međutim, njeno provođenje je neujednačeno, jer postoji veliki broj akcijskih planova raznih tijela za provođenje zakona u čitavoj zemlji. Nastavljene su aktivnosti za provođenje Državne strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja za period 2013.-2016. Zajednički minimalni standardi za posjedovanje i nošenje oružja za građane su usvojeni u junu i Vijeće ministara ih je priznalo u julu. Ovi standardi bi trebali pomoći usklađivanju zakona u zemlji sa međunarodnim i standardima EU. Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije je od temeljne važnosti za suzbijanje ulaska kriminala u politički, pravni i ekonomski sistem.

Još nije potpisan **Sporazum o operativnoj i strateškoj saradnji sa Europolom**.

Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja porijekla, tranzita i odredišta za **trgovinu ljudima**. Nastavlja se provođenje strategije i akcijskog plana za period 2013.-2015. I dalje je potrebno razviti sveobuhvatan, multidisciplinarni pristup trgovini ljudima usmjeren ka žrtvama i poboljšati proces identifikacije žrtava. Bosni i Hercegovini nedostaje sveobuhvatan sistem za identifikaciju općih trendova i izazova u rješavanju problema trgovine ljudima.

Bosni i Hercegovini također nedostaje i sveobuhvatan strateški pristup za rješavanje problema **kompjuterskog kriminala i sigurnosti**.

U julu je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo Strategiju Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv **terorizma** za period 2015 – 2020. godine. Ona prati model Strategije EU za borbu protiv terorizma i zasniva se na četiri glavna principa: prevencija, krivično gonjenje, zaštita i pripremljenost. Međutim, akcijski plan za ovu strategiju još nije usvojen na državnom nivou, ni na drugim nivoima vlasti u zemlji.

(Vidjeti također pod 2.3 Borba protiv organizovanog kriminala)

4.3.6. Sudska saradnja u građanskim i krivičnim predmetima

Nije bilo daljeg napretka u pogledu zaključivanja sporazuma o saradnji sa Eurojustom. Nadležne institucije se moraju složiti oko toga ko treba biti Eurojustov partner za pregovore i provođenje budućeg sporazuma o saradnji.

Aneks I – Odnosi između EU i Bosne i Hercegovine

Proces stabilizacije i pridruživanja

Bosna i Hercegovina učestvuje u Procesu stabilizacije i pridruživanja i potencijalni je kandidat za članstvo u EU. Potreban je značajan napredak u provođenju Reformske agende koju su organi vlasti u BiH usvojili u julu 2015. da bi Evropska unija razmotrila zahtjev Bosne i Hercegovine za članstvo u EU.

Državni Ustav je sastavljen kao dio međunarodno dogovorenog Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma 1995. godine. Njime je uspostavljena složena politička struktura sa vladama na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta. Državni nivo obuhvata tročlano rotirajuće Predsjedništvo, Vijeće ministara (izvršna vlast) i dvodomnu Parlamentarnu skupštinu koja se sastoji od Predstavničkog doma (donji dom) i Doma naroda (gornji dom). Sudsku vlast uspostavljenu Dejtonskim sporazumom čini Ustavni sud na državnom nivou. Naknadno je uspostavljeno Visoko sudsko i tužilačko vijeće, kao i Sud i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine.

Međunarodno prisustvo pod okriljem UN-a - Ured visokog predstavnika (OHR) - postoji u Bosni i Hercegovini od 1995. godine. Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira (PIC) postavio je ciljeve i uslove koje je potrebno ispuniti za zatvaranje Ureda visokog predstavnika. Konkretno, još uvijek nije riješeno pitanje državne i imovine drugih nivoa vlasti, te vojne imovine. To pitanje je povezano sa provođenjem odluke Ustavnog suda o raspodjeli imovine.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine i EU je stupio na snagu 1. juna 2015. i time zamijenio Privremeni sporazum koji je bio na snazi od jula 2008. Zabilježen je određeni napredak u pogledu približavanja *acquis*-u EU, posebno u oblastima javnih nabavki, prava intelektualnog, industrijskog i trgovinskog vlasništva, unutrašnjeg tržišta, carina i oporezivanja, kao i uključenosti Roma. Bosna i Hercegovina i dalje odbija da prihvati utvrđenu metodologiju za tehničko prilagođavanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju/Privremenog sporazuma i još uvijek nije prilagodila trgovinske koncesije koje su joj odobrene u okviru SSP-a/PS-a sa EU, u pogledu njene bilateralne tradicionalne trgovine s Hrvatskom. Bosna i Hercegovina hitno treba postići sporazum o tehničkom prilagođavanju. Za produžetak autonomnih trgovinskih mjera nakon 2015. uslov je da Bosna i Hercegovina prihvati prilagođavanje SSP-a/PS-a sa EU time što će uzeti u obzir svoju bilateralnu tradicionalnu trgovinu s Hrvatskom.

EU pruža smjernice organima vlasti u zemlji u pogledu reformskih prioriteta na putu zemlje ka članstvu u EU. Između EU i Bosne i Hercegovine se odvija redovan politički i ekonomski dijalog u okviru struktura SSP-a/PS-a. U okviru sedmog ciklusa sastanaka pododbora, sa izuzetkom jednog pododbora koji je morao biti odgođen, svih ostalih pet sastanaka kao i Strukturirani dijalog o pravosuđu su održani po predviđenom planu.

Međuparlamentarni sastanak Parlamentarne skupštine BiH i Evropskog parlamenta je održan u maju u Strazburu. Evropski parlament je usvojio Rezoluciju o Izvještaju o napretku Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu u aprilu.

Organi vlasti u BiH su u julu usvojili **Reformsku agendu** koja ima za cilj da riješi probleme teške društveno-ekonomske situacije i unaprijedi reformu pravosuđa i javne uprave, te potpomogne dalji napredak zemlje na putu ka članstvu u EU. Započelo je njeno provođenje.

Potreban je značajan napredak u provođenju Reformske agende da bi Evropska unija razmotrila zahtjev Bosne i Hercegovine za članstvo u EU.

Nakon sporazuma postignutog s državnim i entitetskim vlastima, **Strukturirani dijalog o pravosuđu** je u julu preusmjeren na konkretno rješavanje otvorenih institucionalnih pitanja vezanih za funkcionisanje pravosuđa. U septembru, na ministarskom sastanku u okviru Strukturiranog dijaloga relevantni predstavnici izvršne vlasti su ponovili svoje opredjeljenje da se zajednički izrade ključne karakteristike reforme pravosuđa.

Po pitanju **zajedničke vanjske i sigurnosne politike (CFSP)** Bosna i Hercegovina se u izvještajnom periodu, po pozivu, uskladila sa 18 od ukupno 29 relevantnih deklaracija EU i odluka Vijeća (usklađenost 62%). Bosna i Hercegovina se nije uskladila sa restriktivnim mjerama uvedenim odlukama Vijeća u kontekstu nezakonitog pripajanja Krima Rusiji i događaja u istočnoj Ukrajini. Okvirni sporazum o učešću Bosne i Hercegovine u operacijama Evropske unije za upravljanje kriznim situacijama je potpisan u septembru.

EU i dalje osigurava značajne resurse u Bosni i Hercegovini u okviru Zajedničke vanjske i sigurnosne politike i Zajedničke sigurnosne i odbrambene politike. Pojačano prisustvo, koje zajedno čine EUSR i Delegacija EU u BiH, i dalje predstavlja instrument u komunikaciji prioriteta EU prema građanima i u provedbi ciljeva agende EU u ključnim područjima.

Vojna operacija EUFOR-a Althea raspoređuje više od 600 vojnika na terenu i dodatne rezervne snage spremne na pokret. Trupe EUFOR-a su usmjerene na izgradnju kapaciteta i obuku Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u skladu sa strateškom namjerom koju je izrazilo vodstvo odbrambenih snaga BiH da se razviju operativne sposobnosti dvostruke namjene za podršku civilnim vlastima za uklanjanje fizičkih ostataka rata ili katastrofa i za raspoređivanje u mirovnim operacijama u inostranstvu. U isto vrijeme, EUFOR i dalje ima funkciju prevencije sukoba i podrške sigurnom okruženju. Vijeće sigurnosti UN-a je produžilo mandat EUFOR-u do novembra 2015. godine.

Liberalizacija viznog režima za građane Bosne i Hercegovine koji putuju u Šengenski prostor je na snazi od decembra 2010. godine. U sklopu važećeg mehanizma za praćenje liberalizacije viznog režima, Komisija redovno procjenjuje napredak zemlje u provođenju reformi uvedenih u okviru mape puta za liberalizaciju viznog režima, uzimajući u obzir i korupciju u toj oblasti. Sastanak visokih dužnosnika u okviru mehanizma za praćenje stanja nakon liberalizacije viznog režima je održan u Sarajevu u novembru 2014. godine. Nadzorne aktivnosti također uključuju i mehanizam upozorenja kako bi se spriječila zloupotreba, koji koordinira Frontex. Komisija redovno podnosi izvještaje Evropskom parlamentu i Vijeću o praćenju stanja nakon liberalizacije viznog režima. Poslednji izvještaj je izdat u aprilu 2015. **Sporazum o readmisiji** između Evropske unije i Bosne i Hercegovine je na snazi od januara 2008. godine.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini je odgovorna za provođenje programa **finansijske pomoći**, kao i osiguranje koordinacije pomoći s državama članicama. Organi vlasti u zemlji tek trebaju utvrditi strukturu potrebnu za indirektno upravljanje fondovima EU. U toku je provođenje državnih IPA programa za period 2008.-2013. Novi okvirni program u sklopu programa IPA II, koji obuhvata period 2014.-2017. i osigurava otprilike 160 miliona eura, kao i preko 40 miliona eura za dalje mjere oporavka od poplava, je usvojen u decembru 2014. a Bosna i Hercegovina ga je ratifikovala u augustu. U nedostatku cjelodržavnih strategija u mnogim sektorima, Strateški dokument za zemlju korisnicu programa IPA II je ograničen na period 2014.-2017., u odnosu na puni period 2014.-2020. za IPA II, i na sljedeće sektore: demokratija i upravljanje; vladavina prava i osnovna prava; konkurentnost i inovacije, lokalne razvojne strategije; obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike. Uspostava mehanizma za koordinaciju o pitanjima EU i sektorske cjelodržavne strategije su i

dalje ključni uslovi za Bosnu i Hercegovinu da bi u potpunosti mogla koristiti sredstava programa IPA.

Bosna i Hercegovina učestvuje u sljedećim **programima EU**: Horizon 2020, Kreativna Evropa (koja objedinjuje bivše programe Kultura i Media), Fiscalis 2020 i Carine 2020. BiH je u posljednjoj fazi pridruživanja programu Evropa za građane. Bosna i Hercegovina je također izrazila interes da postane član programa Cosme i u toku su aktivnosti u vezi sklapanja međunarodnog ugovora s ciljem ulaska u program od 2015. godine.

Aneks II – Statistički aneks

STATISTIČKI PODACI (od 7.09.2015.)

Bosna i Hercegovina

Osnovni podaci	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Broj stanovnika (u hiljadama)	1)	3 828e	3 843e	3 840e	3 836e	3 832e	3 827e
Ukupna površina zemlje (u km ²)		51 209	51 209	51 209	51 209	51 209	51 209

Nacionalni računi	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima domaće valute)		13 982	24 879	25 772	25 734	26 743	27 259
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima eura)		7 149	12 720	13 177	13 158	13 674	13 937
BDP (euro po glavi stanovnika)		1 868	3 310	3 432	3 430	3 569	3 641
BDP (u standardima kupovne moći (PPS) po glavi stanovnika)		:	7 000e	7 300e	7 500	7 700	7 800
BDP (u standardima kupovne moći (PPS) po glavi stanovnika), u odnosu na prosjek EU (EU-28 = 100)	2)	:	27	28	28	29	28
Realna stopa rasta BDP-a: promjene volumena BDP-a u odnosu na prethodnu godinu (%)		5,0	0,8	1,0	-1,2	2,5	1,1
Bruto dodana vrijednost po glavnim sektorima (%)							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		:	8,2	8,1	7,7	8,0	7,1
Industrija (%)		:	21,5	21,5	21,1	21,6	21,3
Građevinarstvo (%)		:	5,2	4,9	4,9	4,5	4,7
Usluge (%)		:	65,1	65,6	66,8	65,9	66,9
Potrošnja kod krajnjih potrošača, kao udio BDP-a (%)	3)	:	105,6	105,1	104,9	102,8	:
Bruto stvaranje fiksnog kapitala, kao udio BDP-a (%)	3)	:	16,6	17,9	17,5	16,8	:
Promjene inventara, kao udio BDP-a (%)	3)	:	-1,0	0,2	0,5	0,2	:
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)	3)	:	28,0	29,9	29,1	30,0	:
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)	3)	:	49,1	53,2	52,0	49,8	:

Poslovanje	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Indeks obima industrijske proizvodnje (2010=100)	4)	:	100,0	102,4	98,4	103,4	103,6
Broj aktivnih preduzeća (broj)		:	:	:	:	:	:
Stopa osnivanja: broj preduzeća osnovanih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	:	:	:	:
Stopa gašenja: broj preduzeća ugašenih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	:	:	:	:
Osobe zaposlene u MSP kao udio u broju svih zaposlenih osoba (unutar nefinansijske poslovne ekonomije) (%)	5)	:	:	:	66,4	66,0	:
Dodatna vrijednost od MSP (u nefinansijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)	5)	:	:	:	3 715	3 513	:
Ukupna dodatna vrijednost (u nefinansijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)	5)	:	:	:	6 023	5 847	:

Stopa inflacije	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Indeks potrošačkih cijena (CPI), promjena u odnosu na prethodnu godinu (%)	6)	0,4	2,1b	3,7	2,0	-0,2s	:

Platni bilans	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Platni bilans: ukupno tekući račun (u milionima eura)	7)	-1 253	-783	-1 270	-1 168	-773	-1 057
Platni bilans tekućeg računa: neto prihod (u milionima eura)	7)	-3 524	-3 797	-4 131	-4 091	-3 741	-4 142
Platni bilans tekućeg računa: neto usluge (u milionima eura)	7)	232	998	944	921	923	932
Platni bilans tekućeg računa: neto prihod (u milionima eura)	7)	540	211	108	122	169	160
Platni bilans tekućeg računa: neto prihod (u milionima eura)	7)	1 500	1 805	1 810	1 881	1 876	1 993
od čega vladini transferi (u milionima eura)	7)	347	76	45	55	62	81
** 3 godine unazad prosječno stanje na tekućem računu u odnosu na BDP (%)	7)	-12,5	-8,9	-7,4	-8,2	-8,1	-7,4
Neto direktne strane investicije (FDI) (u milionima eura)	7)	282,0	272,2	344,6	260,3	224,7	422,4
Direktne strane investicije (FDI) u inostranstvu (u milionima eura)	7)	0,0	58,8	-4,1	1,1	16,3	-3,4
od čega FDI izvještajne ekonomije u 28 zemalja EU (u milionima eura)	:	:	:	:	:	:	:
Direktne strane investicije (FDI) u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)	7)	282,0	331,0	340,4	261,4	241,0	418,9
od čega FDI od 28 zemalja EU u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)	:	:	147,7	196,5	157,3	146,7	:
** Neto međunarodna investiciona pozicija, u odnosu na BDP (%)	7)	:	-57,7	-59,5	-61,6	-56,9	:
Stopa "godina na godinu" promjena u bruto prilivima doznaka (u nacionalnoj valuti) od radnika migranata (%)	:	:	:	:	:	:	:

Javne finansije	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Opšti deficit/suficit vlade, u odnosu na BDP (%)	:	:	-2,5	-1,3	-2,0	-2,2	:
Opšti bruto dug vlade u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:
Ukupni prihodi vlade kao postotak BDP-a (%)	:	:	43,7	44,1	44,5	43,4	:
Ukupni rashodi vlade kao postotak BDP-a (%)	:	:	46,1	45,3	46,6	45,6	:

Finansijski pokazatelji	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na ukupan izvoz (%)	:	:	:	:	:	:	:
Priliv novca: M1 (novčanice, kovanice, depoziti preko noći, u milionima eura)	8)	1 538	3 017b	3 163	3 141	3 423	3 738
Priliv novca: M2 (M1 plus depoziti sa prispjecom do 2 godine, u milionima eura)	8)	2 593	6 968	7 372	7 624	8 229	8 830
Priliv novca: M3 (M2 plus instrumenti koji se mogu plasirati na tržište, u milionima eura)	:	:	:	:	:	:	:
Ukupni krediti monetarnih finansijskih institucija stanovništvu (konsolidovani) (u milionima eura)	8)	2 189	7 436	7 828	8 151	8 388	8 635
Kamatne stope: dnevna stopa, godišnje (%)	:	:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa za kredite (1 godina), godišnje (%)	10)	12,64	7,89	7,43	6,87	6,99	6,64
Kamatna stopa za depozite (1 godina), godišnje (%)	11)	1,45	0,19	0,12	0,08	0,13	0,10
devizni kurs eura: prosjek perioda (1 euro = ... nacionalna valuta)	:	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956
Indeks ponderiranog efektivnog deviznog kursa (2005=100)	12)	:	100,0	100,4	99,6	97,8	98,1

Vrijednost rezervi (uključujući zlato) (u milionima eura)	13)	1 270	3 302b	3 284	3 328	3 614	4 001
---	-----	-------	--------	-------	-------	-------	-------

Vanjska trgovina robom	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Vrijednost uvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	6 962	7 938	7 799	7 756	8 283
Vrijednost izvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	3 628	4 204	4 018	4 285	4 440
Platni bilans: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	-3 334	-3 734	-3 781	-3 472	-3 843
Uslovi trgovine (indeks izvoznih cijena /indeks uvoznih cijena, * 100) (broj)	14)	:	100	99p	97p	98p	100p
Udio izvoza u 28 zemalja EU u vrijednosti ukupnog izvoza (%)		:	69,5	70,3	72,7	73,5	72,1
Udio uvoza u 28 zemalja EU u vrijednosti ukupnog uvoza (%)		:	61,0	59,7	61,4	60,0	58,9

Demografija	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Sirova stopa prirodne promjene stanovništva (stopa prirodnog priraštaja): broj rođenih minus umrli (u hiljadama stanovnika)		1,4	-0,4	-0,8	-0,9	-1,3	-1+5P
Broj umrle djece mlađe od jedne godine (na 1000 živorođene djece)		9,4	6,4	5,8	5,4	5,9	4.8p
Očekivani životni vijek pri rođenju: muškarci (godine)		71,3e	72,4e	73,7e	73,7e	73,7e	73,7e
Očekivani životni vijek pri rođenju: žene (godine)		76,7e	77,7e	78,8e	78,8e	78,8e	78,8e

Tržište rada	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Ekonomska stopa aktivnosti za osobe u dobi od 20-64 godine: udio stanovništva u dobi od 20-64 koji je ekonomski aktivno (%)		:	58,4	58,3	58,7	58,7	59,2
Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 20-64: udio stanovništva u dobi od 20-64 koje je zaposleno		:	42,8	42,5	42,5	42,8	43,2
Stopa zaposlenosti muškaraca od 20-64 godine (%)		:	54,6	53,7	54,2	53,3	54,6
Stopa zaposlenosti žena 20-64 godine		:	31,2	31,4	31,1	32,2	31,9
Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 55-64: udio stanovništva u dobi od 55-64 koje je zaposleno		:	26,8	27,0	27,2	27,7	28,5
Zaposlenost prema glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)	15)	:	:	:	20,6	18,9	17,1
Industrija (%)	15)	:	:	:	21,5	22,2	22,1
Građevinarstvo (%)	15)	:	:	:	8,9	7,7	7,9
Usluge (%)	15)	:	:	:	48,9	51,0	52,7
Osobe zaposlene u javnom sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20-64 godina (%)	16)	:	31,3	32,5	30,0	32,7	31,9
Osobe zaposlene u privatnom sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20-64 godina (%)	16)	:	63,5	62,1	65,3	62,5	63,1
Stopa nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena (%)	17)	41,1	27,3b	27,6	28,2	27,6	27,6
Stopa nezaposlenosti muškaraca (%)		:	25,6	26,1	26,5	26,7	25,3
Stopa nezaposlenosti žena (%)		:	29,9	30,0	30,8	29,1	31,2
Stopa nezaposlenosti mladih: udio radne snage u dobi od 15-24 godine koja je nezaposlena (%)		:	57,5	57,9	63,1	59,1	62,7

Stopa dugoročne nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena 12 ili više godina (%)		:	22,3	22,3	23,1	22,9	23,4
Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25–64) koje imaju barem srednje obrazovanje (ISCED 0–2) (%)		:	28,2	29,1	26,8	28,0	31,6
Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25–64) koje imaju visokoškolsko obrazovanje (ISCED 06) (%)		:	13,2	13,5	15,5	15,7	17,2

Socijalna kohezija	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Prosječne nominalne mjesečne plate i nadnice (domaća valuta)	18)	446	798	816	826	827	830
Indeks realnih plata i nadnica (indeks nominalnih plata i nadnica podijeljen sa CPI/HICP) (2000=100)		:	:	:	:	:	:
Koeficijent GINI — vidjeti definicije		:	:	:	:	:	:
Siromaštvo		:	:	:	:	:	:
Rano napuštanje obrazovanja i obuke: udio stanovništva u dobi od 18-24 s nižim srednjim obrazovanjem, koje ne nastavlja s daljnjim obrazovanjem ili obukom (%)		:	31,8	29,9	30,3	25,9	25,2

Životni standard	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Broj putničkih automobila u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)		:	188,6e	191,4e	195,9e	202,6e	211,3e
Broj pretplatnika mobilne telefonije u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)		175,5e	784,3e	825,8e	873,2e	910,4e	920,7

Infrastruktura	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Gustina željezničke mreže (linije koje rade, na 1000 km ²)		19,7	20,1	20,0	20,1	20,0	:
Dužina autoputeva (u kilometrima)		:	35	35	48	50	:

Inovacije i istraživanja	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Bruto domaća potrošnja na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:
Bruto domaća potrošnja na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)		:	:	:	0,27	0,33	:
Postotak domaćinstva sa pristupom internetu kod kuće (%)		:	:	29,8	:	:	:

Okoliš	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Energetski intenzitet ekonomije (kg ekvivalenta nafte na 1000 eura BDP-a na 2005 stalnih cijena)		:	:	:	:	:	:
Električna energija iz obnovljivih izvora u odnosu na bruto potrošnju električne energije (%)		:	:	:	:	:	:
Udio putnog teretnog transporta u unutrašnjem teretnom transportu (%)		:	62,0	64,0	65,9	68,1	70,3

Energija	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Primarna proizvodnja svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:

Primarna proizvodnja sirove nafte (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja čvrstog ulja i lignita (u hiljadama TOE)		:	3 476	4 086	3 933b	3 515	:
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:
Neto uvozi svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:
Bruto unutrašnja potrošnja energije (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:
Proizvodnja električne energije (u hiljadama GWh)		:	17,1	15,3	14,1	17,5	:

Poljoprivreda	Napomena	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (proizvođačke cijene) (prethodna godina=100)		:	:	:	:	:	:
Korišteno agrarno područje (u hiljadama hektara)	19)	1 697	1 649	1 675	1 680	1 670	1 652
Stoka: živa goveda (u hiljadama grla, kraj perioda)		:	462	455	446	447	444
Stoka: žive svinje (u hiljadama grla, kraj perioda)	20)	:	581	577	539	530	533
Stoka: žive ovce i koze (u hiljadama grla, kraj perioda)		:	1 110	1 086	1 070	1 089	1 099
Proizvodnja i korištenje mlijeka na farmi (ukupno punomasno mlijeko, u hiljadama tona)		:	693	688	674	688	686
Prinos biljne proizvodnje: žitarice (uključujući rižu) (u hiljadama tona)		1 309	1 104	1 119	906	1 224	1 081
Prinos biljne proizvodnje: šećerna repa (u hiljadama tona)		0	0	0	0	0	0
Prinos biljne proizvodnje: povrće (u hiljadama tona)	21)	247	286	287	265	319	238

: = nije dostupan

b = prekid u seriji

e = procijenjena vrijednost

p = privremeno

s = procjena Eurostata

* = indikator Europe 2020

** = Indeks postupka makroekonomskog debalansa (MIP)

*** = Podaci o deficitu i dugu vlade zemalja proširenja se objavljuju na osnovu proizvoljne procjene i ne garantuju sigurnost u pogledu njihovog kvaliteta i pridržavanja pravila ESA-e.

Fusnote:

- 1) Stanovništvo sredinom godine
- 2) Izvor: Eurostat
- 3) BDP izračunat po rashodnom pristupu veći od BDP-a izračunatog po proizvodnom pristupu.
- 4) Bruto indeks
- 5) Izuzev fizičkih osoba (preduzetnici)
- 6) 2002: indeks maloprodajnih cijena.
- 7) 2010–14: na osnovu Priručnika MMF-a o platnom bilansu, šesto izdanje.

- 8) 2010–14: na osnovu Priručnika MMF-a za monetarnu i finansijsku statistiku, 2000.
- 9) Podaci za MFI 2013: na osnovu procjene BDP-a od strane Centralne banke Bosne i Hercegovine (proizvodni pristup) za 2013.
- 10) Stope kratkoročnog pozajmljivanja u domaćoj valuti nefinansijskim zadrugama (ponderirani prosjek).
- 11) Stope depozita u domaćoj valuti za domaćinstva (ponderirani prosjek).
- 12) Stvarni efektivni devizni kurs
- 13) 2002: osim zlata.
- 14) Na osnovu indeksa jediničnih vrijednosti izvoza i uvoza (Paasche formula) u KM (2010 = 100).
- 15) Analiza zaposlenosti po sektorima ne daje rezultat 100%, jer Odsjek U nije uključen.
- 16) Analiza zaposlenosti između javnog i privatnog sektora ne daje rezultat 100%, jer su isključene neke vrste vlasništva.
- 17) 2002: nije izračunato pomoću ILO metodologije; Preuzeto iz Zavoda za zapošljavanje; osim podataka iz Brčko Distrikta.
- 18) Neto plata 2002: osim podataka iz Brčko Distrikta.
- 19) Korištena poljoprivredna površina se sastoji od oranica, povrtnjaka, trajnih nasada i stalnih travnjaka kao katastarski podatak (ne kao korištena poljoprivredna površina).
- 20) 2010-11: vezano za Odluku Vlade (za sve nivoe u BiH) o otkupu svih količina svinjskog mesa na tržištu od strane velikih industrijskih prerađivača.
- 21) 2002: uključujući suhe mahunarke.